

T.C. KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BÖLÜMÜ

IRAK'IN GEÇMİŞİ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ
ÜZERİNE MUHTEMEL SENARYOLAR

ABDULKADİR KAHRAMAN

ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE KÜRESELLEŞME
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

PROF. DR. YAŞAR GÜRBÜZ

YRD. DOÇ. DR. UĞUR ÖZGÖKER

İSTANBUL

TEMMUZ 2008

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

KISLATMALAR

1.	GİRİŞ	1
2.	IRAK TARİHİ	2
2.1.	Irak'ın Kuruluşu	2
2.2.	İktidar Mücadeleleri	3
2.3.	Yöneticiler, Mücadeleler, Askeri Müdahaleler	6
2.4.	Komşuları İle İlişkileri	11
2.5.	Baas Partisi ve Irak Üzerindeki Etkisi	17
3.	SADDAM HÜSEYİN DÖNEMİ	20
3.1.	Saddam'ın İktidara Gelişi	20
3.2.	Ülke içindeki Faaliyetleri	23
3.3.	Komşu Ülkelere Yaklaşımı	24
3.4.	Arap Milliyetçiliği ve Arap Dünyası İle İlişkileri	25
3.5.	Silahlanma Çabası	27
3.6.	Irak-İran Savaşı	29
3.6.1.	Savaşın Açtığı Tahribat	32
3.7.	Kuveyt İşgali	34
3.8.	I. Körfez Savaşı	38
3.9.	Irak'ın Savaş Sonrası Durumu	40
3.10.	Savaşın Bölgeye ve Türkiye'ye Etkileri	40
4.	AMERİKA'NIN IRAK'I İŞGALİ	42
4.1.	Saddam'ın Devrilmesi	43
4.2.	İşgal Güçlerinin Hakimiyet Mücadelesi	44
4.3.	Irak Halkının Direnişi	45
4.4.	Etnik Grupların Ayrışması	51
4.5.	Şii, Sünni ve Kürtlerin İşgale Karşı Tavrı	52
4.6.	Irak içindeki Saldırıları ve Can Kayıplarının Artması	54

4.7.	Saddam'ın Yakalanışı	56
4.8.	Saddam'ın İdamı	56
4.9.	Saddam'ın Ölümünün Etkileri	57
5.	IRAK'IN GELECEĞİ ÜZERİNE MUHTEMEL SENARYOLAR	60
5.1.	Irak'ın Üniter Kimliğin Korunması	60
5.1.1.	<i>ABD'nin İran ve Türkiye ile Anlaşarak Irak'ta Federal Bir Yapıya İkna Etmesi</i>	62
5.2.	Irak'ın Bölünmesi	63
5.2.1.	<i>Etnik Bölünme</i>	63
5.2.2.	<i>Dini (mezhepsel) Bölünme</i>	66
5.2.3.	<i>Bölgesel Bölünme</i>	66
5.2.4.	<i>Irak'ın Parçalanması ve İç Savaş İhtimali</i>	71
5.2.5.	<i>Irak'taki Etnik Bölünmenin Diğer Bölge Ülkelerine Sıçraması</i>	72
5.3.	ABD'nin Güçlerini Kuzey Irak'a Çekerek Diğer Bölgeleri Kaderine Terk Etmesi	74
5.4.	Uluslararası Gücün Irak'a Müdahale Ederek Yeniden İnşası. Nato'nun Müdahalesi	75
5.5.	Irak Petrollerinin Paylaşımı ve Bölgeye Etkileri	76
5.6.	Irak'ın Belli Bölgelerinin Komşularının (Türkiye-İran) Etkisine Girmesi	79
5.7.	ABD'nin Bölgeyi Terk Etmesi ve Kürtlerin Yalnız Kalarak Baskı ve Şiddete Maruz Kalmaları	82
5.7.1.	<i>ABD Hegemonyasının Sonunun Gelmesi İhtimali</i>	83
5.8.	Kürtlerin Devletleşerek Diğer Ülkelerdeki Kürt Gruplar Üstünde Nüfuz Oluşturması ve Baskı Kurması	88
5.9.	İran'ın Nükleer Faaliyetlerine Engel Olunmazsa Irak ve Diğer Ortadoğu Ülkeleri Üstünde Otorite Kurması. Şii-Sünni Gerginliğinin Artarak Şiiliğin Hamisi Olarak İran'ın Etki Alanını Arttırması	92
6.	TÜRKİYE İÇİN IRAK'IN VE BÖLGENİN ÖNEMİ	96
6.1.	Türkiye İçin Hangi Senaryolar Uygun.....	98
6.2.	Bölgede Barış ve İstikrar İçin Neler Yapılabilir	98
6.3.	Olumsuz Tablolar Karşısında Türkiye'nin Tavrı Nasıl Olmalı	100
6.4.	Türkiye'nin ABD ve AB ile İlişkilerinde Irak'ın Önemi	107
6.5.	Türkiye'nin Yapması Gereken Hamleler	119
6.5.1.	<i>Uluslararası Alanda Yapılması Gerekenler</i>	123
6.5.2.	<i>Türkiye'de Yapılması Gerekenler</i>	124
7.	SONUÇ	126
8.	KAYNAKÇA	129

KISLATMALAR

Arap İşbirliği Konseyi	: AİK
Avrupa Birliği	: AB
Amerika Birleşik Devletleri	: ABD
Birleşik Arap Emirlikleri	: B.A.E.
Birleşmiş Milletler	: BM
Büyük Ortadoğu Projesi	: BOP
Devrim Komuta Konseyi	: DKK
İslami Devrim Yüksek Konseyi	: İYDK
Uluslar arası Güvenlik Destek Gücü	: ISAF
Uluslar arası Atom Enerjisi Ajansı	: IAEA
Kitle İmha Silahları	: KİS
Kürdistan Demokrat Partisi	: KDP
Kürdistan Yurtseverler Birliği	: KYB
Milli İstihbarat Teşkilatı	: MİT
Kuzey Atlantik Teşkilatı	: NATO
BM Özel Komisyonu	: UNSCOM

1. GİRİŞ

Irak tarih boyunca önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmış topraklar üzerindeki karışık ve bilinmezler içinde bir ülke. Özellikle son yüzyılda büyük karışıklıklar yaşamış ve iktidar mücadelelerine sahne olmuş komşumuz son yıllarda işgal edilmenin ve iç kargaşaların acısını yaşamakta.

İçinde bulundurduğu farklı etnik, dini topluluklardan dolayı dış etkilere ve karmaşaya hazır yapısı ile Irak hep sorunlu bir bölge olmuştur. İngiliz donanmasının 20. yy. başında gemilerde petrol kullanma kararı ile başlayan yeni süreçte Irak hep paylaşılmayı bekleyen bir pasta olarak görülmüş ve zengin devletlerin iştahını kabartmıştır.

ABD'nin Irak'a ilk müdahalesinin ardından tam 18 yıl geçti ve şu anda yıkılmış bir devlet, perişan olmuş bir halk ve geleceği göremeyen bir dünya var. Bu süreçten kim kazançlı çıktı bilmiyoruz ancak başta Irak halkı olmak üzere bölge ülkeleri büyük kayıp ve sıkıntı yaşadılar.

Türkiye her iki savaşta da büyük maddi kayıplar verdi. Terör bu süreçte daha etkin oldu. ABD ile tezkere sonrası ilişkiler gerildi ve zedelendi. Hala güney sınırımızda ciddi bir otorite boşluğu ve komşumuzun içinde istikrarsızlık var. Irak'taki Türkmenler sahipsiz kalmışken bir dönem Türkiye'nin hamilik yaptığı aşiret liderleri ülkeyi paylaşma planları yapmakta ve Türkiye'yi tehdit etmekten çekinmemektedir.

Irak'ın geleceği üzerine yazılan senaryolar elbette çok çeşitli olabilir ancak biz en akla uygun ve gerçekleşmesi mümkün gördüklerimiz üzerinde duracağız. Komplo teorilerine girmeden somut bilgiler üzerinden çalışmakta fayda gördük.

2. IRAK TARİHİ

2.1. Irak Devleti'nin Kuruluşu

Modern Irak, 1920'de Osmanlıların Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesiyle birlikte İngilizlerin Osmanlı eyaletleri olan Musul, Bağdat ve Basra'yı yeni bir politik oluşum olarak değiştirmeleri sonucu oluştu. Bölge, Akdeniz ve İngiliz Hindistan'ı arasında olduğu için İngilizler, Basra Körfezi'ndeki etkin nüfuzları aracılığıyla başat güç konumunda olmayı amaçlamaktaydılar¹. Peygamber soyundan gelen Haşimi ailesinin yönetimindeki Irak Krallığı 1932 yılına kadar, İngiltere'nin resmen himayesi altında kalmıştır.

İngiltere, kendi çıkarlarını güvence altına alarak manda yönetimine son vermek istiyordu.² Ancak Irak milliyetçileri İngiliz çıkarlarına karşı çıktıkları için bir türlü bu paralelde bir antlaşma imzalanamıyordu. Yirmi beş yıl süre ile İngiltere'ye askeri kolaylıklar sağlayan bir antlaşma, Irak'ın 1932'de Milliyetler Cemiyeti'ne üye olmasından sonra yürürlüğe girdi ve bu ülke de bağımsız devletler arasına girdi. Kral, bağımsızlıktan hemen sonra ölünce yerine oğlu Gazi geçti, ne var ki zayıf bir yönetici olduğundan genç bir milliyetçi subaylar topluluğu iktidara el koydu ve 1936 yılında bu nedenle iç karışıklıklar çıktı. Bunun üzerine İngilizler; kendi yandaşları olan Nuri Said'i göreve getirdiler ve Nuri Said İngiliz desteği ile ülkeyi tam yirmi yıl süre ile yönetti. Bu yıllarda Kuzey Irak'ta da petrol bulunması üzerine Irak'ın emperyalizm açısından önemi daha da arttı. Bu nedenle dünyanın yeni yükselen süper gücü Amerika Birleşik Devletleri'nin de Irak'a olan ilgisi fazlasıyla öne çıktı.³

Manda döneminde, Irak dış politikada tamamen İngiltere'nin egemenliğindedir. Bu dönemde Irak'ın diğer Arap ülkeleri ve Türkiye ile yakın ilişkiler kurması desteklenmiştir. Bunun yanı sıra İngilizler Suriye ve Irak arasında bir federal birlik kurulmasını sağlayarak Fransa'yı bölgenin dışına atmak istemişlerdir.

¹ William Haris, "Modern Irak'ın Stratejik Konumu", Avrasya Dosyası, Cilt 6 , Sayı 3, 2000, s.50

² Daniel Durand, Milletlerarası Petrol Politikası, Kitapçılık Ticaret Yayınları, 1966, s.47.

³ Anıl Çeçen, Kemalizm, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1998, s.16

2.2. Irak'ta İktidar Mücadeleleri

Irak sahip olduğu kaynakların Jeopolitik etkileri sebebiyle içerden ve dışardan kaynaklanan pek çok iktidar mücadelesine sahne olmuştur. Irak'ta tarihsel olarak iktidar mücadeleleri devam etmiştir. Amerika'nın işgalinden sonra da halen günümüzde devam etmektedir.

1920 yılında kurulan Irak yönetiminin başına Kral Faysal göstermelik bir referandum sonucu 1921 yılında geçmiştir. Müslüman Arap nüfus çoğunluğu açısından peygamber soyundan bir ailenin hanedan olması, İslam dünyasında Osmanlı hanedanının boşluğunu doldurmak anlamına gelmiştir. Üçte ikisi Arap ve Müslüman olan bir toplumun başına böylesine bir yönetimin getirilmesi, bir anlamda Türkiye ile olan bağların kesin olarak kopartılmasını amaçlıyordu.⁴

İngiltere bir süre yeni krallığa yardımcı olduktan sonra, kendi çıkarlarını güvence altına alarak manda yönetimine son vermek istiyordu. Ancak Irak Arap milliyetçileri İngiliz çıkarlarına karşı çıktıkları için bir türlü bu paralelde bir antlaşma imzalanamıyordu.⁵

Yirmi beş yıl süreyle İngiltere'ye askeri kolaylıklar sağlayan antlaşma 1932 yılında imzalanarak bu ülkedeki İngiliz Manda yönetimi sona erdi. Bağımsız devletler arasına giren Irak aynı yıl içerisinde Milletler Cemiyeti'ne üye oldu. Irak kralı bağımsızlıktan hemen sonra ölünce yerine oğlu Gazi geçti, ne var ki zayıf bir yönetici olduğu için genç milliyetçi subaylar topluluğu iktidara el koydu. 1936 yılında bu nedenle iç karışıklılar çıktı. Bunun üzerine İngilizler, kendi yandaşları olan Nuri Said'i göreve getirdiler. Nuri Said İngiltere'nin desteğiyle ülkeyi tam yirmi yıl süreyle yönetti. Bu yıllarda Kuzey Irak petrol rezervlerinin sanılanın çok üzerinde olduğunun anlaşılması ve II. Dünya Savaşı nedeniyle emperyalist devletlerin artan petrol ihtiyacı nedeniyle Irak'ın önemi daha da arttı. Bu nedenle o yıllarda dünyanın yeni yükselen süper gücü ABD'nin de Irak'a olan ilgisi fazlasıyla öne çıktı.

Manda döneminde, Irak dış politikası tümüyle İngiltere'nin denetiminde yürütülmüştür. Bu dönemde Irak'ın diğer Arap ülkeleri ve Türkiye ile yakın ilişkiler kurması desteklenmiştir. Bunun yanı sıra İngilizler Suriye ve Irak arasında bir federal birlik

⁴ Anıl Çeçen, *Kemalizm, Çağdaş Yayınları*, İstanbul, 1998, s.14

⁵ Peter Mansfield, *Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası*, Sander Yayınları, İstanbul, 1975, s.98

kurulmasını sağlayarak Fransa'yı bölgenin dışına atmak istemişlerdir. İngilizler, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Ortadoğu ülkelerinin tümü ile kendisine bağımlı bir yapıya sahip olmalarını istiyordu. İngiliz egemenliğinin bölgede kalıcı olabilmesi için kendilerine bağımlı yönetimler oluşturuyorlardı.⁶

İtalya'nın 1935 yılında Habeşistan'a saldırması üzerine tüm Ortadoğu ülkeleri güvenlik endişesine düşmüştür. Yemen ile bir anlaşma imzalayan İtalya böylece Kızıldeniz'in girişini kendi denetimi altına almıştır. İtalya'nın Kuzey Afrika'dan sonra Ortadoğu'ya yönelmesi Türkiye için de büyük tehlike arz ediyordu. İtalya'nın saldırganlığı Türkiye'yi İngiltere'ye yaklaştırırken, İngiltere de Sadabat Paktı'nın imzalanmasına karşı çıkmamıştır. Sadabat Paktı, Türkiye ve Irak açısından İkinci Dünya Savaşı'nın saldırgan devletleri olan Almanya ve İtalya'ya karşı imzalanmıştır. Pakt İngiltere'ye karşı yapılamazdı çünkü Irak hala bu dönemde İngiltere'nin kontrolü altında idi.⁷

Bağdat Paktı'nın imzalanmasından sonra ortaya çıkan politik gelişmeler Irak üzerinde bir Alman-İngiliz çekişmesini gündeme getirmiştir. 1941 yılında Irak'ta Nazi yanlısı bir darbe girişiminde bulunulmuş ancak İngiliz birliklerinin de yardımıyla darbe bastırılmıştır. Irak, 1943 yılında Almanya ve İtalya'ya savaş ilan etmiş fakat II. Dünya Savaşı'na fiilen girmemiştir.⁸

Fakat, Irak iç karışıklıklardan bir türlü kurtulamamıştır. Almanya ve İtalya, Irak'ı İngiltere'den uzaklaştırmak için bölgede sürekli iç karışıklıkları kışkırtmışlardır. Darbe çekişmelerinden sonra Irak'ta yine İngiltere'ye yakın bir hükümet kurulmuştur.

Savaş sonrasında 1945 yılında Arap ülkeleri bir araya gelerek bir Arap Birliği örgütü kurdular. Arap Birliği hareketi Arap dünyasında milliyetçilik cereyanlarını hızlandırdı ve Irak, Suriye, Ürdün ve Lübnan'ın tek bir Arap devleti olması fikri gündeme geldi. Fakat Arap dünyasının en büyük ülkesi olan Mısır, kendi üstün konumunu koruyabilmek için bu öneriye karşı çıkmıştır.

⁶ Anıl Çeçen, *Kemalizm, Çağdaş Yayınları*, İstanbul, 1998, s.16

⁷ Şevket Koçsoy, *Irak Türkleri, Boğaziçi Yayınları*, İstanbul, 1991, s.28

⁸ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul, 1996, s.223

Bağdat paktının sonuçlardan biri de pakta katılan tek Arap ülkesi olan Irak'ın yalnızlığa itilmesine ve Arap ülkeleri arasında soyutlanmasına, Arap davasına ihanet ettiği görüşlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuş hatta bu pakt belki de Irak ihtilalinin tohumlarını atmıştır.⁹

1958 yılında Sovyetler Birliği'nin desteklediği General Kasım darbesi ile Batı'dan uzaklaşan Irak ile Türkiye'nin de arası açılmıştır. İhtilal ile Irak'ta krallık sona ermiş ve Cumhuriyet ilan edilmiştir. Darbe ile Irak'ta Sovyet etkisi artarken, gittikçe etrafının sarıldığını düşünen Türkiye'yi Batı'ya daha da yaklaştırmıştır. ABD ve İngiltere'de Ortadoğu'nun en önemli devleti olan Irak üzerindeki etkinliklerini kaybetmeleri sonucu Türkiye ve İsrail'e daha fazla önem vermeye başlamışlardır. ABD, Lübnan'a askeri müdahalede bulunmuştur. Ürdün'deki karışıklıkları bahane eden İngiltere de bu ülkeye asker yollamıştır. Irak'taki askeri yönetime yeterince güvenmeyen Batılı ülkeler Türkiye'nin bu ülkeye müdahale etmesini düşünmüşlerdir. NATO çerçevesinde Türkiye'nin Irak ve Suriye'ye düzenleyeceği askeri hareketin planlarının yapıldığı sonraki yıllarda açıklığa kavuşmuştur. Özellikle bölgenin yeni devleti İsrail, Ortadoğu'da artan Sovyet etkisine karşı kendisini Batı'nın desteği ile güvence altına almak istiyordu. Irak'ta askeri ihtilal olması İsrail'i daha da zor durumda bırakınca Türkiye üzerinde müdahale konusunda baskılar artmıştır.¹⁰

Irak'ta askeri darbeler birbirini izlemiştir. Irak gibi bir petrol ülkesinde Sovyet-Batı gerginliği yaşanırken, bu kez birbirini izleyen ihtilallerde ordunun değişik kanatları farklı ülkelerin ve kesimlerin etkileri ile müdahale yoluna gitmişlerdir. Petrol şirketlerinin rekabeti de Irak'ta yönetimlerin belirlenmesinde önemli bir faktör olmuştur. Irak petrollerinden daha fazla pay almak isteyen uluslararası petrol şirketleri kendilerine yakın olan yönetimlerin işbaşına gelmesi için desteklemişlerdir. Irak'taki bu gelişmeler Suriye'yi de etkilemiş, aynı dönemde bu ülkede de birbirini izleyen darbeler olmuştur. Soğuk savaşın sonlarına doğru bu ülkeler katı askeri yönetimler tarafından istikrara kavuşturulmuştur.

Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında, Mısır'da yönetimde bulunan Nasır, Arap milliyetçiliğini şahlandırmış Irak ve Suriye ile Birleşik Arap Cumhuriyeti kurulması için girişimde bulunmuştur. Batı'nın Ortadoğu egemenlik planları Arapların bölünmüş olmasına ve birbirleriyle çekişme içinde bulunmalarına bağlı olduğu için bu birleşmenin ömrü uzun olmamıştır.

⁹ Ömer Kürkçüoğlu, Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926), Ankara, 1978, s.67,73

¹⁰ Anıl Çeçen, Kemalizm, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1998, s.19

1963 Şubat'ında Baas Partisi mensubu subaylarca yapılan bir darbe ile General Kasım ve yandaşları idam edilmiştir. Aslen Suriyeli Hıristiyan bir Arap olan Mişel Eflak ile Sünni Müslüman olan Salahattin Bitar tarafından kurulan Baas Partisi, Arap milliyetçiliğini temel alan sosyalist bir partidir. Irak Baas yönetiminde Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve Devrim Komuta Konseyi Başkanlığı General Hasan el Bekir tarafından üstlenilmiş ve yardımcılığına da Saddam Hüseyin getirilmişti¹¹.

Bu dönemde Saddam Hüseyin acımasız bir hırsla sahip genç bir parti üyesi olarak, Irak Baas rejiminin en önemli figürü olarak öne çıkmaya başlamıştır. Michel Eflak kişisel olarak Saddam'ı desteklemektedir. Saddam, Sünni bir Arap şehri olan Tikrit'ten gelmekteydi. İlk olarak Devrim Komuta Konseyi'nde Başkan Yardımcılığı görevini üstlenen Saddam, 1979'da Devlet Başkanı Ahmet El Bekir'i kansız bir darbeyle devirerek yönetime geçmiştir.¹²

İslam devriminden sonra bölgedeki en büyük müttefikini kaybeden ABD, bu kez Irak'ta Saddam Hüseyin'i desteklemeye başladı. Bu yıl içinde Saddam Hüseyin yönetimdeki etkinliğini artırdı ve General Bekir görevinden ayrılmak zorunda kaldı. Saddam, kendine karşı çıkan Baas yöneticilerini kurşuna dizdirdi.

Irak, 1980'lerin sonlarına doğru Sovyet Rusya'nın yavaş yavaş yok olması ve İran-İrak Savaşı münasebetiyle iyi ilişkiler geliştirdiğini düşündüğü ABD, İngiltere ve Fransa'nın, kendisinin Basra bölgesinde bölgesel bir güç olarak yükselmesine karşı yumuşak bir tutum izleyeceğine inanmaktaydı. Fakat, Batı dünyanı en önemli stratejik kaynağı olan petrolün en önemli rezervinin tek bir bölgesel gücün kontrolünde olmasını kabul edemezdi. Nitekim olaylar bu şekilde gelişmiş ve Irak'ın bölgesel güç olma yönündeki adımları engellenmiştir.

2.3. Yöneticiler, Mücadeleler, Askeri Müdahaleler

Irak Devleti'nin ilk kuruluş yıllarında ve daha Irak parlamentosu oluşmadan Kurucu Meclis tarafından 21 Mart 1925 tarihinde Irak'ın ilk anayasası ilan edilerek yürürlüğe girdi. Anılan anayasanın altıncı maddesi: milliyet, din ve dil ayrımı gözetmeden Iraklıların kanun önünde eşit olduğunu vurgulamıştır.

¹¹ Abdullah Manaz, "Geçmişten Bugüne Kuzey Irak", Stradigma Dergisi, Sayı 1, Şubat 2003.

¹² William Harris, "Modern Irak'ın Stratejik Konumu", Avrasya Dosyası, Cilt 6, No 3, Ankara, 2000, s.50

12. madde ile Iraklıların fikirlerini beyan etme, yayın ve toplantı yapma, dernek kurma ve derneklere üye olma konularında serbest olduklarını hükme bağlamıştır.

Bu anayasanın Irak Türkmenlerini ilgilendiren hükmü 16. maddedir. Adı geçen maddeye göre taraflar kendi dilleriyle eğitilmek üzere okullar açabilme hakkına sahip oldukları hükme bağlanmıştır.

Görüldüğü gibi, bir yıllık anayasa sadece Irak halkından ve bu halkın anayasal haklarından bahsetmiş ve isim zikretmeden eşitlik ilkelerini vurgulamıştır. Böylece, bu anayasa 1943 yılında yapılan bir değişiklikle, Iraklıların etnik, din ve dil ayrımı yapılmadan sivil ve siyasî haklardan eşit olarak yararlandıklarını vurgulayarak diğer hükümlerle pekiştirmiştir .

İngiltere hükümeti 1931 yılı başlarında Milletler Cemiyeti tarafından İngiltere'nin Irak üzerine koymuş olduğu manda rejiminin kaldırılması ve Irak Devletinin Milletler Cemiyeti'ne üyeliğinin kabul edilmesi için resmen başvurmuştur.

Milletler Cemiyeti, bu talebi inceleyip karara bağlaması için, bazı siyasî ve hukukî taraflara iki yıl gibi bir süre tanımıştır. Milletler Cemiyeti'nde o zaman bu konu ile ilgili üç adet daimi komisyon kurulmuştur. Anayasanın ikinci değişikliği hakkında 27 Ekim 1943 tarihli kanunun sekizinci maddesi gereğince anayasanın 17. maddesi bu yönde değiştirilmiştir¹³.

Milletler Cemiyeti, İngiltere'nin Irak hakkındaki talebini incelemek üzere, adı geçen üç komisyonun koordinatörünü ve İngiltere'nin bir temsilcisini içeren bir komisyon oluşturmuştur. İngiltere her ne kadar sunulan raporların Irak'ın bağımsızlığı için yeterli ortamın olmadığını iddia etse de , komisyonun önemli bir tereddüdü ortada duruyordu: Acaba manda rejiminin kaldırılmasından sonra yürürlükteki yasaların uygulamasına devam edeceğinin garantisi nedir? Komisyon, Irak Hükümeti'nin bu yönde bir taahhütname verilmesinin gerekliliğini vurgulamış ve bu garanti belgesinin içeriğini belirlemiştir. Bunlar iki bölümde toplanmıştır:

1-Devlet ve Vatandaş İlişkisi

¹³ Habib Hürmüzlü, "Irak'ın Hukukî Yapısında Türkmenlerin Yeri", Irak Dosyası, s.128

2-Devletin Milletler Cemiyetine üye olan devletlerle ilişkisi.

Irak Hükümeti bu ilkeleri bir raporda toplayıp Irak Kurucu Meclisine arz etmiştir. Kurucu Meclis bu ilkeleri kabul ederek hükümeti, Milletler Cemiyetinden bir taahhütnameyi aldıktan sonra 3 Ekim 1932 tarihinde Irak manda rejiminin kaldırılmasına ve Irak Devleti'nin Milletler Cemiyeti üyeliğinin kabulüne karar vermiştir. Böylece Irak, Milletler Cemiyeti'nde yerini alan ilk Arap Devleti ve hatta tek Arap Devleti olmuştur.¹⁴

Burada şu gerçeği vurgulamak gerekir: Irak Hükümeti vermiş olduğu bu taahhütname ile, uluslararası camiada taahhütnamenin içerdiği ilkelerle ve tanıdığı haklarla kendini bağlamıştır. Taahhütnamenin birinci maddesinde, bu belgede beyan edilen hükümlerin Irak için temel yasalar teşkil ettiği ve Irak'ta ne o zaman, ne de ileride bu ilkelere aykırı herhangi bir yasa, yönetmenlik veya resmi icraat yapabileceği ve talimatın çıkabileceğine dair emin bir şekilde taahhütte bulunmuştur ve bunu deklare etmiştir.

Deklarasyonun ilk beş maddesinde Irak, vatandaşlarına karşı eşitlik ilkelerine bağlı olacağı ilkesini getirmiştir. Buna göre vatandaş dil, ırk ya da din nedeniyle ayırım yapılmadan yasalar önünde eşittir. Vatandaşların politik haklara sahip olacakları taahhüt altına alınmıştır.

Milletler Cemiyetine verilmiş olan 1932 taahhütnamesinin (Deklarasyon) bir ürünü olarak 1934 yılında Mahalli Diller Kanunu çıkmıştır. Bu yasadaki yararlanarak tedrisatın Türkçe yapılmasına devam edilmiştir. Ancak 1938 yılında bu uygulama keyfi bir şekilde kaldırılmış ve Türkmen bölgelerinde Türkçe eğitim, önce bir yabancı dil dersi gibi konmuş, sonra da 1938 yılında bahsi geçen uygulama tamamen kaldırılarak tüm eğitim ve dolayısıyla tüm ders kitapları Arapça yapılmıştır.

14 Temmuz 1958 yılında Irak'ta yapılan bir askeri darbe ile kraliyet rejimi devrilmiş ve Irak'ta cumhuriyet ilan edilmiştir. İhtilali yapan askeri cuntanın başında olan " Devrim Komite Konseyi" 27 Temmuz 1958 günü bir " geçici anayasa" ilan etmiş ve 1925 Anayasasının iptal edildiğini açıklamıştır.

1958 ikinci anayasası Irak'ta yaşayan halkların varlığı ve siyasî hakların korunması bakımından ve ileride ciddi siyasî sonuçlar doğuracak bir değişikliğe uğramıştır. Bu

¹⁴ Habib Hürmüzlü, "Irak'ın Hukukî Yapısında Türkmenlerin Yeri", Irak Dosyası, s.129

anayasanın 3. maddesi aynen şu şekilde hükme bağlanmıştır. "Irak'ın yapısı ve varlığı, vatandaşlar arasında dayanışma esasına göre kurulur. Vatandaş hakları ve özgürlükleri korunur. Araplar ve Kürtler ortaklardır, anayasa Irak toprak bütünlüğü ilkesi içerisinde milli haklarını korur".

Her ne kadar bu anayasanın 9. maddesi: "Vatandaşlar hukuk önünde eşittirler, değişik etnik kökene, dil, din ve inanç nedeniyle vatandaş arasında bir ayrım yapılamaz" diye hüküm getirmiş olsa da, Irak milletini oluşturan Araplar ve Kürtler hariç başta Irak nüfusunun %15'ni teşkil eden Irak Türkmenleri bu maddeyle yok sayılmıştır. Bu da hukuk ve eşitlik ilkesi açısından büyük bir kayıp, demokrasi açısından da geriye dönük büyük bir adım teşkil etmektedir. Irak Türkmenleri anayasanın bu hükümleriyle yeni cumhuriyet döneminde oradaki varlıklarını kanıtlayan, yeni düzende hakkettikleri mevki (konumu) alabilme açısından büyük bir kayba uğramışlardır.

Irak Devleti, 1958 ihtilalinden sonra başka bir deyimle cumhuriyet döneminde zaman zaman siyasî çalkantılar ve askerî ihtilaller kanalıyla gelen değişik rejim ve akımlar içine girmiştir.¹⁵

1963 yılının Şubat ayında cumhuriyetin en üst kademesinde olan başbakan General Abdülkerim Kasım aleyhine bir ihtilal düzenlenmiş, onun silah arkadaşı ve 1958 ihtilalini beraberce gerçekleştirdikleri Albay Abdülselam Arif, General Kasım rejimini devirerek Irak'ın ilk cumhurbaşkanı görevini üstlenmiştir.

Yeni rejim, yine anayasayı değiştirme gereğini görmüş ve 29 Nisan 1964 tarihinde yeni ve bir geçici anayasa ilan etmiştir. 1964 geçici anayasası gereğince 1958 anayasası iptal edilerek yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu anayasanın 19. maddesi, Irak halklarına tanınan haklar bakımından 1958 yasasına göre bir farklılık arz etmiştir. 1958 Anayasasında açıkça Arap ve Kürtlerin ülkenin ortakları olarak gösterilmiş, 1964 Anayasasında ise: Iraklılar cins, etnik yapı, dil, din veya başka sebeplerden dolayı hiçbir ayrım yapılmadan, hak ve vecibelerde fark gözetilmeksizin eşit

¹⁵ Hürmüzlü, a.g.e., s.131

oldukları belirtilmiştir. Bu anayasa, Irak milletinin bütünlüğü çerçevesi dahilinde Kürtlere millî haklar tanır bir şekilde konuyu ele almıştır. (madde19)

Aslında Irak'taki siyasî çalkantılar, ülkenin iç dinamiği ve Kürt gruplarına karşı yürütülen silahlı temizleme operasyonlarının akıbeti ve başarı oranı, birkaç yıl içerisinde askerî ihtilal nedeniyle iş başına gelmiş olan rejimlerin ilan ettikleri anayasalara da aks etmiştir. Bu anayasalar, temel hak ve hürriyetler ile milli hakların tanınması konusunda inişli çıkışlı gelişmelere neden olmuştur.

17 Temmuz 1968 tarihinde gerçekleşen askerî ihtilal sonucunda Baas Partisi Irak'ta iktidarı ele almayı başarmıştır. Baas rejimi 21 Eylül 1968 tarihinde bir önceki anayasayı iptal ederek geçici yeni bir anayasa yayınlamıştır. Bu anayasanın konumuzla ilgili 21. maddesi şöyledir: Iraklılar hak ve vecibelerde kanun önünde eşittir, aralarında cins, ırk, dil ve din ayrımı yapılamaz, Arap ve Kürtler dahil vatani korumak için iş birliği yaparlar, bu anayasa, Irak toprak birliği ilkesi içinde milli hakları tanır.

Bu anayasanın ilânından yaklaşık iki sene sonra Irak Devleti'nin Kürt gruplarıyla yapmış olduğu müzakereler sonucunda Kürtlere üç vilâyette özerklik hakkı tanıyan 11 Mart 1970 tarihli hükümet deklarasyonu ilân edilmiştir.

Bu olayın hemen akabinde ve yapılan mutabakat sonucunda 1968 Anayasası eldeki taslağa entegre edilerek "Irak Anayasası" ilan edilmiştir. Yine bu mutabakatın doğal bir sonucu olarak, 1968 Anayasası'nın yukarıda anılan 21. maddesi revize edilerek 1970 Anayasası'nda, önümüze anayasanın beşinci maddesi şeklinde çıkmaktadır.

Irak milleti, Arap ve Kürt milleti olmak üzere iki ana milletten oluşur. Bu anayasa Irak'ın toprak bütünlüğü çerçevesi dahilinde Kürt milletinin millî haklarını ve tüm azınlıkların meşru haklarını tanır. Yedinci madde ise, Arapçanın resmî dil olduğunu ve Kürt bölgelerinde Arapçanın yanında Kürtçe'yi resmî dil olarak tescil etmiştir.¹⁶

Tüm bu anayasal hükümlere toplu bir şekilde bakıldığında önümüze şu tablo çıkmaktadır: Irak Türkmenlerinin Irak Anayasası'nda Irak'ın milletlerinden biri olduğunu

¹⁶ Habib Hürmüzlü, "Irak'ın Hukukî Yapısında Türkmenlerin Yeri", Irak Dosyası, s.133

açıkça vurgulanmamakta ve dile getirilmemektedir. İki milyondan fazla nüfusuyla Irak halkının %13'ünü oluşturan Türkmenler, anayasal platformda göz ardı edilmektedir. Irak anayasalarının bu yapısı ve bu tutumu Irak hükümetinin uluslararası camiaya katılma imkânlarını sağlayan 1932 deklarasyonun metinlerine açık bir şekilde aykırı düşmektedir.

Baas Partisi ve Saddam rejimi yıkıldıktan sonra kurulacak olan yeni düzende iş başına gelecek olan iktidar, geçici hükümet ve yasama organı, bu gerçeği göz önünde tutmalı ve Irak halkının tüm kesimlerinin millî ve siyasî haklarını teminat altına almalıdır. Aksi takdirde yeni yapılanmanın anayasal temeline devletin uluslararası taahhütlerine ve Birleşmiş Milletlerin ilân ettiği İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne açık bir şekilde ihlâl etmiş anlamına gelecektir.

1970 yılında Irak Devleti, Türkmenleri yakından ilgilendiren bir karar vermiştir. Irak Devrim Komite Konseyi tarafından, Irak Türkmenleri'nin kültürel haklarını tanımak amacıyla çıkmış karar gereğince Türkmenlere bir dizi haklar tanınmıştır. Türkmen bölgelerinde bulunan ilkokullarda Türkçe eğitim yapılması, Irak Türkmen Edebiyatçıları Birliği'nin ve Türkmen Kültür Müdürlüğü'nün kurulması öngörülmüştür. Ayrıca Irak Enformasyon Bakanlığı tarafından Türkçe gazete ve bir dergi çıkarılması gibi Türkmenlere bir dizi kültürel haklar tanınmıştır.

Her ne kadar bu karar siyasî nedenlerle çıkmış olsa da, kısa bir süre sonra karar gereğince açılan Türkçe eğitim veren okullar zorla kapatılarak Türkmen kuruluşları verimsiz bir hâle getirilmiştir. Kanun hükmünde ve geçerliliğinde olan bu karar Türkmenlerin haklarının tanınması bakımından günümüzde büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bu karar iptal edilip ve yürürlükten kaldırılmadığı için hâlen hukukî yönden varlığını korumaktadır.

2.4. Irak'ın Çevre Ülkeleriyle İlişkileri

1. Türkiye:

1926 yılında Musul'un kaybedilmesiyle beraber kendi iç sorunlarına dalan Türkiye, uzun yıllar Irakla ilgili konularda pasif politikalar yürütmüştür. 1950'li yıllarda Demokrat Parti'nin yönetime gelmesiyle gelişmeye başlayan ve yöneticiler arasında sıkı dostluk

düzeyine varan ilişkiler, 1958 yılında Irak'ta yapılan darbe neticesinde büyük yaralar almış ve uzun yıllar normale dönmemiştir. 1926 Ankara Antlaşması'nda Irak'ta Türkiye'nin bir parçası kalmıştır. Osmanlı Meclisinin 12 Ocak 1920'deki son toplantısında kabul ettiği Misak-ı Milli sınırları içinde olan, 1 Mayıs 1920'de BMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın da ifade ettiği ve Meclis tutanaklarına geçtiği şekliyle milli sınırlarımızın önemli bir kısmı bugün Irak sınırları içinde kalmıştır.

Irak sınırları içinde kalan bu toprakların ülkemizi en çok etkileyen yönü savaşla kaybedilmemiş, Türk çoğunluğunun bulunduğu topraklar olmasıdır. Adeta elimizden alınan bugünkü Kuzey Irak topraklarında, yaklaşık 2 milyonu aşan Türkmen yaşamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, Musul'un kaybını hiçbir zaman kabullenememiş ve çeşitli defalar Kerkük'ü tekrar Türkiye sınırları içine alacağını ifade etmekten çekinmemiştir¹⁷.

Türkiye Atatürk'ün ölümünden sonrada Irak'la ilgilenmeye devam etmiş, ancak bu ilgi Musul-Kerkük'e yönelik bir toprak kazanımı politikası şeklinde olmamıştır. Türkiye bölgede yaşayan Türkmenlerle de zaman zaman ilgilenmiş, ancak Türkmenler ve kültürel haklarının korunması konusunu, sürekli bir devlet politikası olarak ele alınmamıştır.

Kuzey Irak'ta Kürtlerin etkin hale gelmesi ve PKK terör örgütüyle mücadeleler Türkiye'nin ilgisini tekrar bu ülkeye çekmiş, 1980'lerin sonundan itibaren Iraklı Türkmenlerle resmen ilgilenilmeye ve politikalar üretilmeye ve uygulanmaya başlanmıştır. Ancak Türkiye hiçbir zaman Irak'ın içişlerine karışmama ve Irak'ın bütünlüğünün korunması politikalarından taviz vermeden bugüne kadar Irak ile ilişkilerini sürdürmüştür.

2. İsrail:

İsrail'in Irak'la ilgisini Yahudi Tarihi adlı eserinde Paul Johnson şu şekilde ifade etmektedir: “Yahudiler Müslüman bölgelerinde yaşamaya devam ettiler, Irak'taki büyük akademilere ilaveten Bağdat'ın varlıklı bir mahallesini kurdular ve 762'de Abbasi Hanedanı tarafından Bağdat başkent ilan edildi. Yahudilerden saray doktorları ve yetkilileri çıkıyordu. Yahudi halkı Arapça öğreniyorlardı. Onuncu yüzyıldan itibaren Yahudiler özellikle Bağdat'ta

¹⁷ Şerafettin Yamaner, Misak-ı Milli ve Musul Sorunu, İstanbul, 2000, s.204.

bankerlik yapmaya başladılar. 1170’de Tudela’lı Benjamin Bağdat’a gelince, orada güven içinde yaşayan 40.000 Yahudi, yirmi sekiz sinagog ve eğitim kurumu bulmuştu”.¹⁸

“Yüzlerce yıl öncesinden Irak’ta da yaşayan ve Osmanlı Devleti döneminde de bu ülkede varlıklarını sürdüren Yahudiler, İsrail Devleti’nin kuruluşundan sonra bir kısmı bu ülkeden İsrail’e göç etmişlerdir. İsraililerin tarihinde önemli bir yer tutan Irak’taki Yahudi tarihi, bugüne kadar Yahudi tarihçiler tarafından da incelenememiştir”.¹⁹

1948 yılında kurulduğu günden bu yana Araplarla mücadele halinde olan ve kendisini bir türlü güvende hissedemeyen İsrail, kısa dönemde önce kendisinin güvenliğini sağlamaya yönelik politikalar üretirken bir yandan da uzun vadeli de olsa, doğal yaşam alanı olarak gördükleri yani Nil’den Fırat’a kadar olan topraklarda²⁰, Büyük İsrail devletini oluşturmak istemekte ve Mezopotamya’da bu devletin sınırları içinde yer almaktadır. İsrail’in güvenlik politikasında bölgede güçlü devletlere yer yoktur. Bu nedenle güçlü Arap devletlerini zayıflatarak, kendisine müttefik devletler oluşturma politikasını uygulamaya çalışmaktadır.

Arap devletleriyle sürekli savaş halinde olan İsrail, doğal olarak bölgede müttefikler aramıştır. Bugüne kadar kendisine dost bir ülke bulamamışsa da, Irak’taki Kürtlerle çok iyi ilişkiler kurduğu ve Kürtleri, en büyük düşmanı olarak gördüğü Irak yönetimlerine karşı kullandığı da bir gerçektir.

Müslüman olmayan ya da Arap olmayan azınlıkların siyasi bağımsızlık ve İsrail ile işbirliği için teşvik edilmesinin hedeflendiği bu politikanın içinde, Irak’taki Kürtler belki de en önemli unsurlar olmuşlardır. 1961 yılında başlayan ve aralıklarla 1975 yılına kadar süren Kürt isyanları İsrail için iyi bir fırsat olmuştu. Her zaman için güçlü bir Irak devletinden çekinen İsrail politikasını uygulamak için uygun ortamı bulmuştu. İsrail parlamentosu Knesset’in bir üyesine göre İsrail’in Kürtlere ilk yardımı 1966 yılında yapılmıştı.²¹

Ancak bu yardımlardan önce de İsraililerin Kürt liderlerle temasları olmuş, onları desteklemişlerdi. Kürtlere yardımları zamanla düzenli hale getiren ve KDP lideri Barzani’ye her ay 50 bin dolar yardım yapmaya başlayan İsrail, bu yardımları zamanla silah

¹⁸ Paul Johnson, Yahudi Tarihi, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2000, s.220-223.

¹⁹ Paul Johnson, Yahudi Tarihi, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2000, s.189.

²⁰ Cevat Eroğlu, İsrail’in Beka Stratejisi ve Kürtler, İstanbul, 2003, s.45-50.

²¹ Turan Yavuz, ABD’nin Kürt Kartı, İstanbul 2003, s.58.

yardımlarından İran'daki Kürt Peşmergelerin askeri eğitimlerine kadar büyütülmüştü. İsrail'in bu yardımlarının karşılığında Kürtler de, Irak ordusu hakkında topladıkları istihbaratı İsrail'e vermişlerdir. 1969 yılında İran'la beraber ABD'nin de Kürtlerle ilgilenmeye başlaması üzerine İsrail, aktif faaliyetlerinden yavaşça uzaklaşmaya, bu işler için önce İran'ı daha sonra da ABD'yi kullanmaya başlamıştır.

1975 yılında hiç beklenmedik bir şekilde İran ile Irak'ın antlaşması ile İran'ın Kürtlere desteğini sona erdirmesi, İsrail'in Irak'ı bölme planlarının da sonu olmuştu. Ancak İsrail bu durumu geçici bir durum saymıştır. 1980 yılında İsrail'de hazırlanan "İsrail İçin Strateji" adlı raporda da belirtildiği gibi Irak etnik ve mezhebi temeller üzerine bölünecek, kuzeyde bir Kürt devleti; ortada bir Sünni ve güneyde Şii devleti kurulacaktır. İsrail günümüzde de bu konudaki politikalarına devam etmektedirler.²²

Kürt gruplardan daha çok KDP ile ilişki içinde olan İsrail, KYB ve Talabani ile aynı diyalogu kuramamıştır. Bu yakın ilişkilerin altında Barzan aşiretinin içinde Yahudi Kürtlerin bulunduğu gerçeği de yatmaktadır.²³ Bugün için İsrail'de önemli miktarda (yaklaşık 150 bin) Yahudi Kürt nüfusunun yaşadığı söylenmektedir.²⁴

İsrail'in, ABD tarafından Irak'ın işgali ile rahat bir nefes aldığı, bölgedeki en büyük tehdidin ortadan kalkmasıyla hedefine bir adım daha yaklaştığı görülmektedir. İsrail artık Kürtler sayesinde en büyük düşmanları olan İran ve Suriye'yi daha yakından izleyebilecek; Kürtleri elinde tutarak, Türkiye'deki Kürtlerinde ayaklandırılabilceği tehdidi ile Türkiye'yi genel olarak Arap davalarında, özellikle Filistin davasında yanına çekmek için bir koz olarak kullanabilecek; ayrıca Musul-Hayfa petrol boru hattını faaliyete geçirerek daha ucuza petrol elde etmenin yanında, petrolün taşınmasından da gelir elde edebilecektir.

3. İran

İran'da aynı İsrail gibi bölgede kendisine tehdit olabilecek güçlü bir Irak devletini istemiyordu. İki ülke arasında eskiden beri gelen bazı sınır anlaşmazlıkları 1975 yılında Cezayir Antlaşması ile İran lehine düzenlenirken, 1980 yılında başlayan ve 8 yıl süren savaş

²² Cevat Eroğlu, İsrail'in Beka Stratejisi ve Kürtler, İstanbul, s.91.

²³ Sefa Kaplan, "Barzani Ailesi'nin Yahudi Olduğu Ortaya Çıktı", Hürriyet, 18 Şubat 2003.

²⁴ Cengiz Özakıncı, Dolmakalem Savaşları, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2003.

sonunda kesin bir galip bulunmamakla beraber İran ateşkesi istemek zorunda kalan devlet olmuştur. İran, Irak'ta bulunan ve nüfusun %65'ni kapsayan Şii nüfus nedeniyle Irak'ı her zaman için ilgi alanının içinde görmüştür. Şiileri sık sık ayaklandırarak Irak devletini zayıflatmaya çalışan İran, aynı politikayı kuzeyde Kürtler içinde uygulamış, sürekli olarak Irak'ın içişlerine bir şekilde müdahale etmekten kaçınmamıştır.

Kürtlerin isyanlarında baş rolü oynayan İran, ileriki bölümlerde ayrıntılı olarak ta açıklanacağı gibi, Kürtlerin kendi aralarındaki savaşlarda bile taraf olmaktan çekinmemiş, çatışmalara fiilen askeri güç göndererek katılmıştır. Her şeye rağmen İran, Kuzey Irak'ta olası bir Kürt devletinin karşısındadır. İran bilmektedir ki ülkesinde yaşayan Kürtler de bir gün Kuzey Irak'ta kurulması muhtemel Kürt devleti ile birleşmek yada benzeri oluşumlara gitmek isteyebileceklerdir. İran, 1992 ve 1993 yıllarında Türkiye'nin girişimleriyle yapılan ve Suriye'nin de katıldığı toplantılarda Irak'ın toprak bütünlüğüne saygı duyduğunu ve korunması gerektiğini açıklamıştır. İran, ABD'nin Irak'ı işgalini kınamış ve ABD'nin en kısa sürede bölgeden çekilmesini isterken Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması yönünde açıklamalarda bulunmuştur.

Irak'ın işgal edilmesi, İran'ın bölgedeki temel "düşmanlarından" biri olan Saddam Hüseyin rejiminin ortadan kalkmasına yol açmıştır. Rejimin devrilmesi, İran'ın bölgede güçlenmesine ve Şii dünyasının liderliğini üstlenmesine olanak sağlamıştır. İran'ın bu ülkede sosyal ve siyasal yaşamdaki rolünün arttığı görülmektedir. Bu sonuç, Irak'taki Şii gruplar iktidar olduğu için doğal bir gelişmedir ve Irak'taki grupların İran menşeli ya da İran destekli olmasından kaynaklanmaktadır. İran'ın Irak'ta artan rolü iç ve bölgesel tepkilere neden olmaktadır. Başta Sünniler olmak üzere Irak'taki bazı siyasi gruplar İran'ın iktidardaki Şiiler aracılığıyla Irak'ı kontrol ettiğini ileri sürmektedir.²⁵

4. Suriye:

Irak Baasçılarıyla Suriyeli Baasçılar arasında çıkan antlaşmazlıklar iki ülkenin yönetimlerine ve ilişkilerine kadar yansımıştır. İki ülke arasındaki en önemli sorun su sorunu olup 1975 yılında antlaşmazlıklar savaşa kadar giderken Suriye'nin geri adım atmasıyla

²⁵ Mazin Hasan, "Irak'ın Geleceği", Stratejik Analiz Dergisi, Sayı:82, Şubat 2007, s.39

önlenmiştir. Bu iki ülke her ne kadar aralarında uzlaşmasalar da Türkiye’den gelen su konusuna gelince birlikte hareket etmişlerdir.

Suriye bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren kendi sınırları içindeki Kürt azınlık ile komşu ülkelerdeki Kürtler arasındaki bağı koparma yönünde politikalar izlemiştir. 1950’li yıllarda yükselen Arap milliyetçiliğine karşı gelişen tepkinin sonucu olarak 1957 yılında “Suriye Kürdistan Demokrat Partisi” adı altında ilk Kürt partisi kurulmuştur. Iraklı Kürtlerin Suriyeli Kürtlere ilgisi bu dönemde başlamıştır. Suriye’deki bu parti Iraklı Kürt lider Mustafa Barzani’ye bağlı idi. Daha sonra 1965 yılında “Kürt Demokrat İlerleyiş Partisi” kurulmuştur.

Bu parti ise 1975 yılında Iraklı Kürt lider Celal Talabani tarafından kurulan “Kürdistan Yurtseverler Birliği” (KYB) ile yakın ilişki içinde olmuştur.²⁶

Suriye Devleti de İran gibi güçlü bir Irak’ı komşu olarak görmek istememiştir. Suriye 1970’lerde çeşitli terörist örgütlerin merkezi haline gelmiştir. Eski Başkan Hafız Esat döneminde Suriye hükümeti, Radikal Filistinli gruplara, Suudi Arabistan, Lübnan, Ürdün, Irak, Türkiye gibi ülkelerin yönetimlerine karşı terör yaratan güçlere çok açık bir şekilde kucak açarak destek vermiştir. Terörizmi bir devlet politikası haline getiren ve çevre ülkelere yaptırımlar uygulamak için terör örgütlerini besleyen Suriye, 1979 yılından beri ABD’nin yayınladığı Terörizme destek veren ülkeler sıralamasında son yıllara kadar ilk sıradaki yerini korumuştur.

ABD’nin Ortadoğu’da barış için yaptığı çalışmaları ki buna Irak’taki Saddam yönetiminin devrilmesi de dahildir destekleyen Suriye’de önemli sayıda Kürt nüfus bulundurmaktadır, bu nedenle Suriye’de Türkiye ve İran gibi olası Kürt devleti ile ilgili olarak aynı endişeleri yaşamaktadır. Suriye’de 1992 ve 1993 yıllarında Türkiye’de yapılan toplantılarda, Irak’ın toprak bütünlüğüne saygı duyduğunu ve korunması gerektiğini açıklamış, en son olarak, Suriye Başbakanı Muhammed Naci Otri 27 Aralık 2004 tarihinde yaptığı açıklamada Kuzey Irak’ta bir Kürt devletine karşı olduklarını ve bunun “Kırmızı çizgilerin ihlali” anlamına geleceğini belirtmiştir.

²⁶ Orhan Oytun, “Suriye’nin Kuzey Irak Ve Kürt Politikası”, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı, 82, Haziran 2007, s.52

Suriye, savaş sonrası Irak politikasını ABD'nin başarısızlığı üzerine kurgulamış, bölgesel stratejilerinin merkezine "işgal girişimlerine karşı direniş" oturtmuştur. Suriye'nin Irak'a ilişkin temel hedefleri; ABD'nin askerî olarak tam bir başarısızlığa uğraması, askerlerini geri çekmesi ve Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması olarak sıralanabilir. Bu bağlamda, Irak'ta güvenliğin sağlanması yönünde İran kadar olumsuz etkisi olmasa da, istikrarsızlığı önleme konusunda da çaba göstermemektedir. Halen Suriye'de 800,000'den fazla Iraklı mülteci yaşamaktadır. Bunların 700,000'e yakını Irak Savaşı'ndan sonra yerleşmiştir. ABD askerî istihbaratının, direnişin bir bölümünün Suriye içinden yönetildiği yönünde raporları mevcuttur. Bu raporlara göre Suriye, Baasçı olanları ve Saddam yanlılarını ülkesinde barındırmakta ve para yardımı yapmaktadır. El-Kaide bağlantılı direnişçiler Irak'a Suriye topraklarından geçmektedirler²⁷.

2.5. Baas Partisi ve Irak Üzerindeki Etkisi

1950'lerin ortalarında Irak Hükümeti'nin Başbakanı Nuri Said, Arap radikalizmine ve Sovyet Rusya'nın etkisine karşı ABD ve Britanya ile aynı saftaydı. Arap milliyetçileri ve Cemal Abdunasır'ın Mısır'ı, Said'i "Batı Emperyalizmi'nin" ajanı olarak suçlamaktaydı. Batı'yla olan iş birliği ve sosyal sorunlara karşı ilgisizliği, Irak rejimini iç muhalefete karşı oldukça hassas kıldı. Suriye, Şubat 1958'de Birleşik Arap Cumhuriyeti'nde Nasır'a tabi olmaya başladığında, Irak ciddi bir jeopolitik gerilemeye maruz kaldı ve böylece Irak ile Mısır arasında Akdeniz bölgesine egemen olma konusunda süren mücadele, Mısır'ın lehine sonuçlandı. 14 Temmuz 1958'de General Abdülkerim Kasım önderliğinde Irak subayları, bir ihtilalle monarşiyi devirdi ve Irak, radikal milliyetçi Arap Cumhuriyetleri safına katıldı.²⁸

Irak ihtilalinin yapıldığı gün Bağdat Paktı'nın devlet başkanları İstanbul'da bir toplantı yapacaklardı. Bu sırada ihtilal oldu ve Türkiye bu tarihin kasıtlı olarak seçildiğini ve ihtilali yapanların Orta Doğu'da önemli bir istikrar unsuru olan Bağdat Paktı'nı hedef aldığını söyleyerek kınadı. Sonraki günlerde bir ara Türkiye'nin Irak'a müdahale bile yapabileceği gündeme gelmişse de Türkiye bir süre sonra tutumunu yumuşatmıştır. Batılı devletlerin etkisiyle oluşan bu yumuşamayı 31 Temmuz 1958'de yeni rejimi resmen tanınması takip etmiştir.

²⁷ Orhan Oytun, Kuruyunca Sula, "Suriye'nin Kuzey Irak Ve Kürt Politikası", Stratejik Analiz Dergisi, s.39

²⁸ William Harris, "Modern Irak'ın Stratejik Konumu", Avrasya Dosyası, Cilt 6, No 3, Ankara, 2000, s.52.

Irak gibi bir petrol ülkesinde Doğu-Batı gerginliği yaşanırken, bu kez birbirini izleyen ihtilallerde ordunun değişik kanatları farklı ülkelerin ve kesimlerin etkileri ile müdahale yoluna gitmişlerdir. Petrol şirketlerinin rekabeti bile Irak'ta askeri yönetimlerin değişmesinde önde gelen faktör olmuştur. Irak petrollerinde daha fazla pay isteyen uluslararası petrol tekelleri kendilerine yakın olan askeri kadroların işbaşına gelmelerini desteklemişlerdir. Irak'taki bu karışıklıklar Suriye'yi de etkilemiş, aynı dönemde Irak'ın yanı başındaki komşusu Suriye'de birbirini izleyen darbeler döneminden geçmiştir.²⁹

Monarşiyi sona erdiren 1958 İhtilali ile Baas Partisi'ni iktidara getiren 17 Temmuz 1968 askeri darbesi arasındaki on yıl içinde Irak'ta bazı darbe girişimleri oldu. Bu on yıldan çıkarılacak dersler gücün yalnızca orduya dayandığı, parti bürokratlarının ve sivil hükümet görevlilerinin başarılı olmadığıydı. 1960'lardaki parti teoride yeni Irak'ı temsil etti. Tüm Iraklılar -Sünni, Şii, Hıristiyan-Arap, Türkmen ve Kürt varsayıldı. Parti herkese özel ve eşit statüler verdi. Partiye üyelik, parti üyesi olmayanların sahip olmadıkları ayrıcalıkları getirdi ve partideki Arap, Türkmen ve Kürt, Sünni, Hıristiyan ve Şiiler için mevki, eğitim ve yeni toplumda statüyü belirleyen her şeye aynı yollardan geçerek ulaşmayı sağladı. Başlangıçta parti görevlileri yönetimde ve güvenlik hizmetlerinde yüksek mevkilere geliyordu.

Bu dönemde Saddam Hüseyin adında acımasız bir hırsla sahip genç bir parti üyesi, Irak Baas rejiminin en önemli figürü olarak öne çıkmaya başladı. Suriye'den Irak'a sürülen Ortodoks Hıristiyan Baasçılığın kurucusu Mişel Eflak kişisel olarak Saddam'ı desteklemekteydi. Saddam, bir Sünni Arap şehri olan Tikrit'ten gelmekteydi ve 1970'lerde Tikritli akrabalarını ve arkadaşlarını Irak'ı yönetmeye başlayan Parti'de ve güvenlik kurumlarında kilit noktalara atadı. Önceleri Devrim Komuta Konseyi'nde Başkan Yardımcılığı görevini üstlenen Saddam, 1979'da Devlet Başkanı Ahmet Hasan El Bekir'in yerine geçti. Suriye'deki Hafız Esad'ın aksine Saddam Hüseyin, bir askeri geçmişe sahip değildi.³⁰

Türkiye'nin bu dönemdeki Orta Doğu politikasında önemli bir değişim görülmektedir. 1964 Kıbrıs Krizi sonrasında Batılı ülkeler ile ilişkilerini yeniden gözden geçirmeye başlayan Türkiye 1965'li yıllardan itibaren bölgede daha Batı'dan bağımsız bir politika izlemeye başlamış, bu çerçevede Irak ve Suriye başta olmak üzere Arap ülkeleri ile olan ilişkilerini

²⁹ Kürkçüoğlu, a.g.e., s.130-134.

³⁰ William Harris, "Modern Irak'ın Stratejik Konumu", Avrasya Dosyası, Cilt 6, No 3, Ankara, 2000, s.52.

düzeltilmeye başlamıştır. 1967 İsrail-Arap Savaşı sırasında Arap ülkelerini destekleyen Türkiye Kıbrıs konusunda da Arap ülkelerinin desteğini elde etmiştir. 1965'ten itibaren dünyada başlayan anarşi ve terör ortamından etkilenen Türkiye'de iç karışıklıklar ABD ve Batı karşıtı etkinlikler ile yükselmeye başlamıştır. 9 Ekim 1973'te başlayan Arap-İsrail savaşı sırasında, Arap ülkelerini destekleyen Türkiye, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sırasında Arap ülkelerinin desteğini almıştır. Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında Batının ambargosu ile karşı karşıya kalan Türkiye, Batı ile olan ilişkilerini tekrar gözden geçirmeye başlamıştır. Bu çerçevede 12 Mayıs 1976'da İstanbul'da yapılan 7. İslam Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansında Türk-Arap ilişkileri gelişmesi için uygun ortam yaratılmış, Türkiye FKÖ'nün Ankara'da temsilcilik açmasını kabul etmiştir.

Baas Partisi, Irak'ta tek başına 30 yılı aşkın bir süre için iktidar elinde bulundurdu. Baas Partisi totaliter bir rejimin tipik bir örneğiydi. Baskıcı bir şekilde halkı yönetti. Bu da, doğal olarak, Irak halkının bu partiye karşı kin ve nefret duymasına neden oldu. Belki de bu gerçek, başta ABD yetkilileri olmak üzere, Irak operasyonu öncesi yapılan hesaplarda büyük bir yanlışlığa sebep oldu. Halkın çoğunluğunun Baas rejimine karşı olan kin ve nefreti üzerine hesaplarını kuran ABD ve onun iş birlikçisi Yurt dışındaki muhalefet, Saddam Hüseyin'in devrilmesinden sonra Baas Partisi'nin tamamen ortadan kalkacağı beklentisi içine girdiler. Ancak bu hesaplar tutmadı. Irak halkının büyük bir kısmı Saddam ve yönetimine karşı büyük bir nefret içinde olabilir. Bu çoğunluğa Sünnilerin de bir kısmını katmak mümkündür. Çünkü Baas partisinin 30 yıllık baskı politikalarının bilançosuna baktığımızda, zaman zaman bu rejim kendi yandaşlarına dahi baskıcı politikalar uyguladığını görmekteyiz. Ayrıca rejim, savaş maceralarının beşeri kaynağını Sünnilerden oluşturmaktaydı. Dolayısıyla bu savaşlarda hayatını kaybeden insanların büyük bir çoğunluğunu Sünniler oluşturmaktaydı. Bu da bir noktada Sünnilerin de Saddam Hüseyin'in Sünni iktidarına karşı kin ve nefret duymasına yol açmaktaydı. Ancak bütün bu hesaplara rağmen gözlerden kaçan önemli bir faktör, Baas iktidarından geçek anlamda menfaat sağlayan çevrelerdir. Bu çevrelerin sayısal potansiyeli yabana atılacak cinsten değildir. Irak'ta bir ile iki milyon arasında, rejimden ciddi anlamda çıkar sağlayan ve rejime sıkı sıkıya bağlı Başçının var olduğunu söylemek mümkündür³¹.

³¹ Soran Şükür, Irak Savaşı Sonrası İç Dengeler Ve Gruplar Arası İlişkilerde Gelinek Nokta, Fırat Üniv. Ortadoğu Sempozyumu, s.531

3. SADDAM HÜSEYİN DÖNEMİ

3.1. Saddam'ın İktidara Gelişi

Saddam Hüseyin, 1963 Kasım'ında Baas'ın Arif kardeşler tarafından iktidardan uzaklaştırılması üzerine iktidarı tekrar ele geçirmek için karşı darbe girişimi hazırlıkları yaptığı bir dönemde yakalanmış ve iki yıl hapiste kaldıktan sonra kaçarak o sıralar faaliyetlerini yeraltında sürdürmek zorunda kalan Partinin faaliyetlerine katılmıştır.

Baas içinde ilk başlarda daha ziyade alt kademelerde görev yapan Saddam'ın tırmanışı, 1963-1968 arası dönemde aynı zamanda akrabası ve dayısı Talfa'nın yakın dostu olan Hasan el-Bekr ile olan yakınlığının artması sayesinde olmuştur.³²

Irak'a dönen Saddam Hüseyin, Baas yanlıları yönetimden uzaklaştırıldığı sırada diğer Baas Partililer gibi hapse atılmıştır. 1964'te hapse giren Saddam Hüseyin iki yıl yattıktan sonra hapisten kaçmış ve parti adına faaliyetlerine devam etmiştir. Darbe sonrası, başbakan olan Ahmet Hasan El-Bekir Tikrit'li olmasının yanında Saddam'ın akrabasıdır. Bekir bu yüzden Saddam'ı Baas Partisi Genel Sekreter yardımcılığına getirmiştir. 1964 yılından 1968 yılına kadar siyasi mahkûmluk, parti organizatörlüğü ve suikast uzmanlığı gibi deneyimler, onun yönetime karşı davranışındaki tavrını ortaya koymuştur. Çünkü Baas partisi bu sırada yasaklı bir parti olup, Saddam faaliyetlerini yeraltında sürdürmek durumunda kalmıştır. Saddam'ın Parti adına yaptığı faaliyetleri, onun aldatılmaz ve karşı konulamaz bir adam olarak ün yapmasına sebep olmuştur.³³

1963 yılında Irak'ta Baas Partisi'nin iktidara geldiğini duyunca, Saddam Irak'a dönerek yarım kalan Hukuk öğrenimini Bağdat'ta sürdürmüştür. Burada dayısının kızı Sacide ile evlenmiştir. Bu evlilikten ise, Uday ve Kusay isimlerinde iki erkek, Rana, Ragat ve Hala isimlerinde ise üç kızı olmuştur.³⁴

Saddam, 1966'da Eflak'ın da desteğiyle Parti Genel Sekreter Yardımcılığına getirilmiştir.³⁵

³² Tayyar Arı, Ortadoğu, s.475-476

³³ William Cleveland, A History of The Modern East, Westview Press, USA, 1994., s.363-364

³⁴ Uğur Güzel, Saddam Hüseyin, Emre Yayınları, İstanbul, 2005, s.15-21

³⁵ Tayyar Arı, Ortadoğu, s.475-476

Saddam'ın 1968'deki darbede de önemli ölçüde katkısı olmuştur. 1968'de Arif yönetiminin devrilmesiyle beraber Hasan el-Bekr Devlet Başkanı, Başbakan ve Devrim Komuta Konseyi Başkanı olurken yakını Saddam Hüseyin'i de 1969'da Devrim Komuta Konseyi ikinci Başkanlığına getirmekteydi. Tüm üst düzey yönetim kademelerine Baas üyelerini getiren yeni yönetim muhaliflerini ezme konusunda oldukça sert bir tutum içinde olmuş çok sayıda kişiyi kurşuna dizdirmiştir.³⁶

1970'li yılların başından itibaren yönetimdeki ağırlığı belirgin biçimde artmış olmasına karşılık 1970'li yılların sonlarına kadar Hasan el-Bekr ile Saddam arasında bir sorun yaşanmamıştı. Giderek Irak tek parti diktatörlüğünün hakim olduğu bir ülke haline gelmişti. Ülkedeki bütün kurumların partinin denetimi altına alındığı ve tüm atamaların parti tarafından gerçekleştirildiği Irak'ta toplumsal hayatın her kesiminde partinin etkisi hissedilir hale gelmiştir. Nihayet 1977'de tüm parti üst yöneticilerinin Devrim Komuta Konseyi üyesi olmasının sağlanmasıyla Parti ile DKK arasındaki fark da ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Bekir ve Hüseyin destek için Tikrit'li akrabalarına ve arkadaşlarına güvenmişlerdir. Bu yüzden Baas rejiminin ilk yıllarında yönetimin ve bütün organizasyonların kilit noktalarına Tikritliler atanmaya başlamıştır. 1973'te DKK'nin dokuz üyeliğinden dördü Tikritliler tarafından doldurulmuştur. Bunun yanında Tikritlilerin, Baas Partisi'ndeki temel noktalarda, orduda ve hükümetteki görevleri çok kritik mevkilerde olmuştur. Tikritilerin bu durumları, rejimin siyasetine bir kurumun veya ideolojinin değil daha çok bireylerin yön verdiğinin göstergesi olmuştur.³⁷

Bunlar göz önüne alındığında ise artık aşikâr olan Tikritlilerin Baasçı, Nasır hayranı ve hatta sosyalist bile olmayışdır. Bu durum karşısında ordunun rahatsız olduğunu ve karşı bir hareketini hesaplayan Saddam, Bekir'e durumu anlatır ve askeri rakipleri yok etmek için izin alır. Muhalefeti bu şekilde yok eden Saddam yönetimde ikinci adam mevkiine ulaşır. Aslında yönetim perde arkasından da olsa bu dönemde Saddam'dadır. Fakat o akrabası olan Bekir'e herhangi bir darbe girişiminde bulunmak istemez ve sabrederek iktidarın kendisine gelmesini bekler ve düşmanlarına saldırmaya devam eder.³⁸

³⁶ Tayyar Arı, Ortadoğu, s.475-476

³⁷ William Cleveland., A History of The Modern East, Westview Press, USA, 1994., s.364

³⁸ Uğur Güzel, Saddam Hüseyin, Emre Yayınları, İstanbul, 2005, s.26-28

1979 yılı Saddam Hüseyin için önemli bir yıl olmuştur. Çünkü bu yılda ilk defa Saddam Hüseyin, Partisi ile ve El-Bekir ile fikir ayrılığına düşmüştür. Saddam artık iktidarı tek başına ele almak istese de, hem arkadaşı hem de akrabası olan Bekir'e karşı darbe yapıp kan dökmek istememiştir. İki arkadaş arasındaki fikir ayrılığına ise ilk olarak Bekir'in 1978 yılından itibaren başlatmış olduğu Suriye-Irak yakınlığıdır. Saddam ilk başlarda bu durumdan rahatsız olmasa Bekir'in Suriye ile Irak'ın birleştirmek istediğini söylemesi ise durumu değiştirmiştir. Saddam'a göre eğer bu birleşme gerçekleşirse, Bekir Devlet Başkanı, Suriye Devlet Başkanı Esad, başbakan olacak bu durumda kendisi ise, parti içinde ve yönetimde üçüncü adam durumuna düşecektir. İki liderin aralarının bozulmasının nedenlerinden birisi budur. Diğer bir neden ise, 1976'da Saddam Hüseyin'in hiçbir askeri geçmişi olmadığı halde kendisini orduya general olarak atamasıdır. Hüseyin'in orduya girişi ise, Bekir'in askeri hiyerarşide öneminin azalmasına 1979'da istifa etmesine neden olmuştur.³⁹

1976'da hiçbir askerî eğitim almamış olmasına rağmen Saddam Hüseyin'in kendisini general rütbesiyle ordunun başına getirmesinden sonra yönetimdeki etkisi azalan Hasan el-Bekr'in 1979'da istifa etmesiyle tüm denetim Saddam'ın eline geçmekteydi. Saddam vakit geçirmeden devlet başkanlığı, başbakanlık, DKK başkanlığı, parti genel sekreterliği ve silâhlı kuvvetler başkomutanlığı görevlerini üzerine almıştır. Irak'ta giderek otoritesini sağlamlaştıran Saddam'ın tek kişi diktatörlüğünün yolu açılmış oluyordu.⁴⁰

Saddam Hüseyin, Devlet Başkanlığı makamına oturduktan sonra ilk iş olarak, parti içindeki muhalifleri ile hesaplaşıp önündeki engelleri kaldırmak istemiştir. Bu amaçla Saddam, Baas Partisi'nin en üst düzey yönetici ve üyelerinden oluşan yaklaşık bin kişiyi bir araya toplamıştır. Saddam bu toplanan kişilere Devlet Başkanı sıfatıyla, otoritesini kanıtlamak için uzunca bir nutuk çekmiştir. Uzunca konuştuktan sonra Saddam, eline uzun bir liste almıştır. Saddam listedeki isimleri okuyarak, ismi okunanların dışarı çıkmalarını söylemiştir. Listenin sonunda birçok kişi dışarı çıkmıştı. Salonda kalanlar ise dışarı çıkanların mı yoksa kalanların mı? şanslı olduğunu düşünmüşlerdir. Çok geçmeden ise içerde kalanların şanslı oldukları anlaşılmıştır. Irak'ın bu yeni döneminde "Saddam" ismi devlet başkanını ifade etme yerine daha çok korku ve şiddetle eş anlamlı kelimeleri çağrıştırmıştır. "Ölüm tüccarı, kanlı

³⁹ William Cleveland, A History of The Modern East, Westview Press, USA, 1994., s.365

⁴⁰ Tayyar Arı, Ortadoğu, s.475-476

katil, insan kasabı...” gibi kelimeler halk tarafından kendi aralarında yer bulurken 2 Ağustos 1990 tarihinden itibaren ise dünya basınında manşetleri süslemiştir.⁴¹

3.2 Ülke İçindeki Faaliyetleri

Irak daha kuruluşundan itibaren ortaya çıkmış olan çok parçalı etnik yapısının ülkenin tamamında sürekli bir denetim kurmayı zorlaştırdığı Irak'ta bilindiği gibi nüfusun % 60-65'ini Şiiler, %30-35'ini Sünniler, %15-20'sini Kürtler ve % 7-10'unu da Türkmenler oluşturmaktadır. Ülkede merkezi bir diktatörlük kurulmuş olmasına rağmen ülkenin kuzeyindeki Kürtlerin ve güneydeki Şiilerin zaman zaman ayaklanmaları Irak'ın güvenliğini ve bütünlüğünü tehdit edecek boyutlara ulaşabilmiştir.

Söz konusu unsurların yönetim için sorun olma özelliklerinde 1968 sonrasında değişiklik olmadığı görülmüştür. Özellikle kuzeyde kendi ulusal kimliklerini Irak yönetimine kabul ettirerek öncelikle bağımsızlık eğer o da olmazsa özerk bir yönetime sahip olmak için 1968'den itibaren faaliyetlerini yoğunlaştıran Kürtlerin bu talepleri dikkate alınarak 1970'de Saddam Hüseyin tarafından bölgeye özerklik verileceğinin vaat edilmesi üzerine olaylar yatışmıştır. Ancak 1974'e gelindiğinde Bağdat yönetiminin özerklik verilmesi kararından cayması üzerine olaylar tekrar başlamış, fakat bu defa Kürtler İran tarafından kapsamlı bir biçimde desteklendiği için yönetimin bölgeye hakim olması söz konusu olamamıştır.⁴² Saddam Hüseyin ve Baas Partisi'nin, on yıllık çok sıkı uluslar arası tecritine (izolasyon) rağmen, sağlamlığını koruduğunu kabul etmek gerekmektedir. 1968'de iktidara gelen Baas, iç sarsıntılar ve askeri devrimlere son veren dengeleyici güç oluşturdu. Uzun bir aradan sonra ülke zengin doğal potansiyelini pazarlama imkanı elde etti (Irak, Suudi Arabistan'dan sonra dünya petrolünün %10'na sahip, Tikrit ve Fırat nehirleri ise tarım için bulunulmaz imkanlar sağlıyor). 1980'lerde Irak, Mısır gibi Arap dünyasının en gelişmiş ülkesi durumuna geldi. Petrol satışından elde edilen büyük gelirler sayesinde modern sanayi ve güçlü ordu oluşturdu.

Baas rejiminin kurulmasıyla birlikte, hükümet bünyesinde Saddam Hüseyin etkisi güçlenmeye başladı. Saddam Hüseyin, inanılmaz enerjisi, çelik iradesi ve iktidar hırsı sayesinde tüm rakiplerini acımasızca ortadan kaldırarak 1979 yılında gelindiğinde Irak'ın tek efendisi haline geldi. Ülkenin başına gelen Saddam, yönetimde genel bir temizlik yaparak,

⁴¹ Yılmaz Kalkan, Bir Ortadoğu Gerçeği Irak ve Saddam Hüseyin, Doğan Ofset-Matbaa, İstanbul, 1991. s.62-67

⁴² Arı, a.g.e., s.477-478

yüzlerce bürokrati kurşuna dizdi. Komünist Partisi de baskıya maruz kalarak, hemen hemen tüm üyeleri zindanlarda öldü.

Yeni Iraklı nesiller, Arap halkının şövalyesi ve babası, milli kurtuluşun kahramanı, yenilmez Başbuğ kabul edilen liderin şahsına tapma üzerine yetiştirildi. Her totaliter rejimde olduğu gibi, halkın liderine olan ilişkileri propaganda iddiaları ile bağdaşır. Fakat, İngiltere'nin The Economist haftalık gazetesinin Bağdat muhabirinin belirttiği gibi, Irak halkının oluşabilecek değişikliklerden korkusu, Baas rejimine olan antipatiden ağır basmaktadır, "zira hükümet sert ve baskıcı yapısına rağmen, güvenliği sağlıyordu". Ülkenin birçok bölgesinde bulunan yardım kuruluşlarından birinin temsilcisinin dediği gibi, "tüm ülke, baskıyı çektiğiniz anda patlamaya hazır mayın tarlasıdır". The Economist muhabiri, "Kuzeyde BMT koruması altında nispeten bağımsız yaşayan Kürtler, nüfusun Arap çoğunluğu arasında reentegrasyon olmaktan endişelenmektedir. Göçlerle sayıları azalan Hıristiyan azınlık, Baas rejiminin korumasını kaybetmekten ve Müslümanların saldırılarına maruz kalmaktan korkmaktadır. Hükümet organlarında ağırlıkta olan, fakat Şii'lere nazaran azınlıkta olan Sünni Müslümanlar geleneksel hegemonyasını kaybetmekten korkmaktadır. Baas partisi ve onlarca hem Şii'ler ve hem de Sünni kabilelerindeki rejim taraftarları hesaplaşmadan endişeleniyorlardı".

Gerçekten de, baskıcı, fakat kendi "başlığı" altındaki memnun olmayan, fakat ayaklanmaya hazır güçlerin istikrarını sağlayan rejim yıkıldığında sıkça görünen kanlı savaş için zemin hazır. Tencerenin kapağı açılır ve içindeki buhar etrafındaki her şeyi yakarak dışarı çıkar.⁴³

3.3. Komşu Ükelere Yaklaşımı

Irak'ın dış politikasında 1968'den 1988'e kadar sürekli değişiklikler yaşanmıştır. 1968'de Baas iktidara geldiğinde ülke Batı'dan soyutlanmış ve bir çok bakımdan Sovyetler Birliği'ne bağlı durumdaydı. Aslında 1972'de Sovyet-Irak Dostluk Antlaşması'yla bu politika biraz daha ileriye götürülmüştü. Fakat Irak'ta petrolün önemli bir gelir kaynağı olmaya başlamasıyla yeni teknolojilere ve yeni pazarlara gereksinim duymaya başlayan Irak'ın dış politikasında da buna uygun değişiklikler olmaya başlamıştır. 1970'li yılların ortalarından itibaren Batılı ülkelerden de teknoloji satın alan Irak bu dönemde Batılı silâh firmalarının önemli bir pazarı olmaya da başlamıştır. Gerçi Irak'ın global politikasında bir değişiklik

⁴³Georgiy Mirskiy, "Irak Bilmecesi: Saddam'dan Sonra Neler Olur?", RuscadanTerc: Dr. Gülcanat Sakenova Irak Dosyası

olmamış; Sovyet yanlısı ve Amerikan aleyhtarı politikası devam etmiştir. Fakat bu politika İran-Irak Savaşı sırasında değişmiş ve ABD, özellikle savaşın Irak'ın aleyhine döndüğü 1982 yılından itibaren bu devletin önemli bir müttefiki haline gelmiştir.

Irak, Orta Doğu politikasında da sertlik yanlılarıyla beraber hareket ederek 1967 sonrası dönemde 242 sayılı kararı tanımadığını açıklamıştır. 1973 Savaşı'nda Suriye cephesine gönderdiği askerlerle savaşa katılmış olan Irak, Red Cephesinin bir üyesi olarak Mısır'ın 1979'da İsrail ile imzaladığı antlaşmayı da kınamış ve Arap Birliği'nden çıkarılmasında Suriye ile birlikte hareket etmiştir. Kuveyt üzerindeki iddiaları geçmişe dayanan Irak, 1973'te bu ülkenin sınır bölgesini işgal ederek Basra Körfezi ağzında bulunan iki adayı kendisine bırakması için bu ülke üzerinde baskı uygulamıştır. Arap Birliği ve Suudi Arabistan'ın tepki göstermesi üzerine geri adım atmak zorunda kalan Irak, en sonunda 1990'da Kuveyt'i topyekun işgal ve ilhak edecekti. Bununla beraber, 1975 Cezayir Antlaşması'ndan sonra Irak'ın, İran'ın yanı sıra Orta Doğu'daki diğer ülkelerle ilişkilerinde de bir iyileşme olmuştur. Arap ülkeleri ile ilişkilerini geliştiren Irak özellikle Mısır'ın dışlanmasıyla beraber ondan boşalan bölgesel liderlik koltuğunu doldurmak için harekete geçmiştir.⁴⁴

3.4. Arap Milliyetçiliği ve Arap Dünyası İle İlişkileri

Araplarda din ayrımı yapmadan sadece etnik kökeni ve konuşulan dili baz alarak ortaya çıkan milliyetçilik anlayışı, ilk olarak Fransız Devrimi'nin etkisinde kalan Hıristiyanlar arasında yer bulmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle bu tür ayrılıkçı akımlara beşiklik eden ve batının askeri ve siyasi desteğini alan Lübnan olmuştur. İlk Arap milliyetçilerinin çoğunun Lübnan asıllı Hıristiyan olması, ülkenin özerk yapısı ile ilgilidir

Lübnan asıllı bir Hıristiyan olan Bulus Nuceym Lübnan sorunu ile ilgili yazdığı kitapta Suriye'nin ayrı bir tarihi kimliğe sahip olduğunu ifade eder ve 1860'lardan itibaren bu görüşünü işlemeye devam eder. Butros el-Bustani ismindeki bir başka Lübnan asıllı Hıristiyan ise, bu fikri daha da geliştirerek, Toros'lardan Sina'ya kadar uzanan bir Arap Devleti fikrini ortaya çıkarır. Bustani, Müslümanların, Hıristiyanların, Dürzilerin ve Yahudilerin hiçbir ayırım yapılmadan birlikte yaşayabilecekleri ütopyik bir toplum hayatını savunur. Bu fikirlerin etkisinde kalan bir grup Hıristiyan genç ise, resmi dili Arapça olan özerk bir Suriye için gizli

⁴⁴ Arı, a.g.e., s.481

dernek kurmuşlardır (1875). Ülkenin tümünü etkilemese bu gençlerin faaliyetleri bir grup Hıristiyan üzerinde etkili olmuştur.

İslam dünyasındaki bu milliyetçi akımlar bölge üzerinde emperyalist amaçları olan batılı güçlerin dikkatini çekmiştir. İngiltere basta olmak üzere bütün batılı devletler, etnik kökene dayalı milliyetçilik fikrinin Osmanlı gibi çokuluslu bir imparatorluğu yok edeceğini hesaplayarak, ayrılıkçı akımlara destek vermeyi devlet politikası haline getirmişlerdir. Ancak, bu tür ayrılıkçı faaliyetlerin sadece Osmanlı topraklarıyla sınırlı kalmasına ve kendi bölgelerini tehdit etmemesine azami derecede dikkat etmişlerdir.⁴⁵

Arap milliyetçiliğinin yılmaz savunucusu olarak Ortadoğu'nun tek hâkimi olma hayaliyle başkanlığa yükselen Saddam, Arapçada 'karşı koyan' anlamındaki adına uygun olarak kendisine Kudüs'ü Haçlılar'ın elinden kurtaran Selahaddin Eyyubi'yi örnek aldı. Ama savaşmadan teslim olmayacağını yineleyip dursa da, hayat onu Aralık 2003'te tek kurşun atamadan bir delikte yakalanıp kelepçelenmeye ve darağacında ölüme zorladı.

Britanya sömürgeciliğine karşı mücadelenin yükseldiği bir dönemde milliyetçi fikirlerle tanışmakta gecikmeyen Saddam, 20 yaşında Baas Partisi'ne katıldı. 1958'de Irak Başbakanı Abdülkerim Kasım'a başarısız suikast girişiminde yaralanan Saddam, önce Suriye, sonra Mısır'a kaçarken, gıyabında ölüme mahkûm edildi. Kahire'deki sürgün yıllarını hukuk eğitimiyle geçirdi. Baasçılar, 1963'te iktidarı ele geçirince Bağdat'a döndü. Ama Baas'ın sekiz ay sonra devrilmesi, hapse atılmasına yol açtı. 1967'de kaçmayı başaran Saddam, yeraltına inip gizli operasyonların önde gelen liderlerinden oldu⁴⁶.

Baas'ı 1968'te iktidara getiren darbedeki rolüyle Saddam, kuzeni ve Devlet Başkanı Ahmed Hasan El Bekir'in sağ kolu oldu. Muhalif Baasçıları tasfiye eden ve petrolün millileştirilmesinin başına geçen Saddam, perde arkasındaki güç olarak 1979'daki darbeye El Bekir'i de iktidardan uzaklaştırdı. Saddam, ilk iş muhaliflerine karşı temizliğe girişip yüzlerce siyasi ve aydını hapsilere attı, sürgüne zorladı, işkenceden geçirtip idam ettirdi.

⁴⁵ Ömer Turan, Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu, Acar Matbaacılık, İstanbul, 2003. s.254

⁴⁶ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=208803> , 31.12.2006

3.5. Silahlanma Çabası

Irak, askerî kapasitesini arttırmaya İran-Irak Savaşı öncesinde başlamış ve savaş sırasında da bu yöndeki çabalarına devam etmiştir. Irak bir taraftan kendisi nükleer ve kimyasal silâh üretimine hız verirken, diğer taraftan Batılı ülkelerden satın aldığı silâhlarla ülkeyi, deyim yerindeyse, bir cephanelik haline getirmişti. Irak bu amaçla, savaştan sonra da askerî araştırma ve geliştirme faaliyetlerini ve silâh üretimini hızlandırmıştır. Ancak bunda dış desteğin önemli bir yeri vardı ve birçok silâh sisteminin içeride üretiminde Yugoslav, Fransız, İspanyol, Kanadalı, Kuzey Koreli ve Mısırlı uzmanların yardımlarından yararlanılmaktaydı. Irak Sanayi Bakanı ve Saddam'ın damadı" olan Hüseyin Kâmil 7 Aralık 1989'da ülkesinin 2000 km menzilli, yerden yere ve orta menzili balistik füze (IRBM) sınıfına giren bir füze yapmakta olduğunu açıkladığında Batılı ülkeler bunu kaygı ile karşıladılar. Ayrıca Irak'ın ürettiği söz konusu "Temmuz" adlı füzenin 45 ton ağırlığında ve 25 metre boyunda olup kıtalararası balistik füze kapasitesine çıkarılabileceği belirtiliyordu.⁴⁷

Irak'ın savaş sonrasında silâhlanma yönündeki bu tür çabaları onun bölgede kendi hegemonyasını kurmak istediği biçiminde yorumlanıyordu. Ancak savaştan dolayı, 80 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilen dış borcu bu amacın önündeki en önemli engeldi. Ayrıca bölgedeki devletlerin Irak'ın bu niyeti karşısındaki endişeleri de Irak için aşılması gereken bir başka neden Saddam'ın iki damadı, Sanayi Bakanı Hüseyin Kâmil ve onun kardeşi ve aynı zamanda Saddam'ın muhafız alayının komutanı Tuğgeneral Hüseyin Kâmil Hasan 8 Ağustos 1995'te ülkeden kaçarak Ürdün'e sığındılar. 19 Şubat 1996'da Irak'a dönme kararı alan Hüseyin Kâmil ve Hüseyin Kâmil Hasan 20 Şubat'ta Irak'a döndükten üç gün sonra 23 Şubat'ta idam edildiler.

Hatta bu devletlerin kendi aralarında Irak'ın tutumları karşısında gizli bir cephe oluşturdukları iddia edilmekteydi. Diğer taraftan Saddam, yaptığı bir açıklamada, "Biz süper güç olmayı değil, bizimle gelişmiş ülkeler arasındaki arayı kapatmayı amaçlıyoruz. Biz bölgedeki devletlerle ekonomik işbirliğine dayanan barış ve dostluk bağlarını geliştirmek istiyoruz. Irak'ın bölgede süper güç olmak istediği yolundaki düşünceler yersizdir. Biz bölgesel bir süper güçten, diğer halkların işlerine müdahaleyi anlıyoruz ki, bu kesinlikle bizim politikamız değildir. Biz başka ulusların işlerine müdahale etmemeyi temel ilke

⁴⁷ Tayyar Arı, Irak, İran ve ABD/ Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, Alfa Dağıtım, İstanbul, 2004. s.410

olarak benimsemiş bulunuyoruz. Bizim temel hedefimiz güçlü bir Arap dayanışması meydana getirmektir" diyordu.

Saddam'ın açıklaması daha sonraki gelişmeler dikkate alındığında kendi içinde birtakım çelişkiler taşımaktaydı; süper güç olmak istemediklerini ve diğer ulusların içişlerine müdahale etmeye niyetli olmadıklarını açıklarken samimi olmadığı Kuveyt'e yönelik davranışlarıyla ortaya çıkmıştı.

Irak, bu arada 1989 Martında, Mısır, Ürdün ve Kuzey Yemen'in katıldığı Arap İşbirliği Konseyi'nin (AİK) kurulmasına öncülük etmiştir. Öte yandan AİK'in, Körfez İşbirliği Konseyi'nin (KİK) bir benzeri veya ikiz kardeşi olduğu yönündeki açıklamalar KİK üyesi devletler tarafından kuşkuyla karşılanmıştır. Bu nedenle 1989 Martında Bağdat'ı ziyaret eden Suudi Arabistan Kralı Fahd, Saddam Hüseyin'e karşılıklı saldırmazlık paktını da içeren geniş kapsamlı bir askerî anlaşma yapılmasını teklif etti.⁴⁸

Irak'ın önderliğinde kurulan bu ittifak (AİK), savaş boyunca Bağdat'a destek sağlayan ülkelerin başında yer almış olan Kuveyt'i de tedirgin etmişti. Irak'ın Bubiyan ve Varba adalarından vazgeçmeye niyetli görünmemesi ve savaş bitmiş olmasına rağmen Kuveyt'le bir sınır anlaşması yapmaya yanaşmaması doğal olarak bu devletin Irak'tan kaygı duymasına yol açmaktaydı.

Diğer taraftan Saddam yönetimi, yukarıda da belirtildiği gibi, silâhlanma yönündeki faaliyetlerini sürdürüyordu. Gerek savaş sırasında gerekse savaştan sonra silâhlanma harcamaları bakımından bölgede birinci sıraya gelmiş ve uluslararası şirketlerle silâh yedek parçası ve kimyasal maddelerle ilgili bağlantılar içinde olduğu, 1989'un sonlarına doğru bir sır olmaktan çıkmıştı. Irak'a askerî malzeme sağlayan Avrupa ülkelerinin başında İngiltere gelmekteydi. Ayrıca bu ülkelerden Irak'a önemli ölçüde teknoloji transferi de yapılmaktaydı.

Bu arada, 1989 Aralığında Umman'da onuncu zirve toplantısını yapan Körfez İşbirliği Konseyi kendine yeni bir rol arayışı içine girmişti. Üye devletler 1990'larda bölgesel ve uluslararası politikalarda yapıcı bir rol oynamak istediklerini açıkladılar. Bu arzuya Konferans sonunda devlet başkanlarının imzasını taşıyan bildiride de yer verildi.

⁴⁸ Arı, a.g.e, s.11

Bildiride ayrıca, İran-İrak arasındaki barış görüşmelerine, Lübnan sorununa ve Avrupa Topluluğu ile ticari ilişkilere de yer veriliyordu. Bunlar arasında üzerinde en fazla durulan konu, İran ile Irak arasındaki sorunları çözüme kavuşturacak ve bu açıdan bölge barışına yardım edeceği düşünülen bir barış anlaşmasının yapılmasıydı. Konsey'e üye ülkelerden Umman, İran'la iyi ilişkiler kurmak istiyor, hatta daha da ileri giderek Bağdat ile Tahran arasında arabuluculuk yapma gibi bir role de hazır görünüyordu. Zira İran ile Irak arasında ateşkesin üzerinden bir buçuk yıl geçmiş olmasına rağmen, esirlerin değişimi, işgal edilmiş toprakların boşaltılması ve Şatt-ül Arap sınırının yeniden çizilmesi konularında henüz bir ilerleme sağlanmış.⁴⁹

Savaş öncesinde Saddam yönetiminin askeri gücüyle en yakından ilgilenen başkentlerden biri, doğal olarak Ankara'ydı. Saddam'da saymakla bitmez KİS bulunduğu ilişkin haberlerin hemen ardından şu yorum yapılıyordu:

Ankara, Amerikan-İngiliz yönetiminin psikolojik savaş taktiği kokan, "İrak'ın kitle imha silahı gücüne" ilişkin bilgilere mesafeli yaklaştı. Bir yandan da kendi olanaklarıyla Saddam'ın bu yöndeki gücünü kesinleştirmeye çalıştı. Ankara'nın 2003 başında Saddam'ın KİS gücüne ilişkin iç değerlendirmeye dönük raporu aynen şöyleydi;⁵⁰ Irak'ın nükleer silah imkân ve kabiliyetine sahip olmadığı değerlendirilmektedir, Irak'ın biyolojik silah imkân ve kabiliyeti konusunda teyitli bilgi bulunmamaktadır. Bunun yanında kimyasal silah imkan kabiliyeti ve balistik füze imkan ve kabiliyeti mevcuttur.

3.6. Irak-İran Savaşı

Tüm diğer savaşlarda olduğu gibi, İran-İrak Savaşının sebeplerinin neler olabileceği konusunda çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Bir çoklarına göre, 1980'lerin Körfez Savaşının temelinde 1970'lerin bölgesel hegemonya mücadelesi yatmaktadır.⁵¹

İran ile Irak arasındaki sorunların kökeni, aslında Osmanlı dönemine kadar dayanmakta olup, bu sorunların neredeyse 400 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. 19. Yüzyılda Türk-İran sınırını belirlemek için 1823 ve 1847 Erzurum Antlaşmaları yapılmış ise de, sınır anlaşmazlıkları ortadan kalkmamış, bunun üzerine İran ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki sınırı belirlemek için 1911'de Tahran Protokolü yapılmıştır.⁵²

⁴⁹ Tayyar Arı, Irak, İran ve ABD/ Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, Alfa Dağıtım, İstanbul, 2004, s.410-412

⁵⁰ Mustafa Balbay, Irak Bataklığında Türk Amerikan İlişkileri, Cumhuriyet Kitapları, 2006, s.73-77

⁵¹ Mensur Akgün, İran-İrak Savaşı, Bölge Dengeleri Ve Türkiye, FÜ.Ortadoğu Sempozyumu, s.35

⁵² Tayyar Arı, Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, Alfa Dağıtım, İst. 2004, s.151

1979 ocak ayında, Şah devrildi ve Ayetullah Humeyni İran’da iktidara geldi. Humeyni Irak’ın Baasçı rejimini aşağıladı. Baasçı rejim yalnızca bağınaz ve milliyetçi yapısı yüzünden İslam Devrimi’nin değerlerine karşı değildi, aynı zamanda nüfusun çoğunluğunu oluşturdukları bir ülkede Irak Şii’leri baskı altında tutuluyorlardı ve Şii İslam’ın en önemli yerleri bu topraklardaydı. Humeyni on dört yıl boyunca, İlk İmam ve Şii mezhebinin kurucusu (Şii tam olarak, “Hz. Ali taraftarı” demektir) Hz. Ali’nin direndiği Irak’ın güneyindeki Necef kentinde sürgün olarak yaşamıştı. Humeyni Baasçıların saldırganlıklarına bizzat şahit olmuştu. Ayrıca Baasçılara yönelik kişisel bir nefreti de vardı. 1978 yılında, Şah’ın emriyle, Saddam, Humeyni’yi Irak’tan sürdü, bu Şah’ın mahvolmasına sebep olan ve neredeyse Saddam’ın da sonunu getirecek bir karardı. Humeyni sürgün yaşadığı Paris’in kenar mahallelerinde oturduğu yerden, Irak gibi bir polis devletinde kalmış olsa asla yapamayacağı bir şeyi, Şah karşıtı ayaklanmayı yönetti.⁵³

Radikal bir Şii’nin Başbakan Yardımcısı Tarık Aziz’e düzenlediği başarısız bir suikastı bahane eden Saddam, 1 Nisan 1980’de Irak’ın en önemli Şii din adamı olan Büyük Ayetullah Muhammed Bekir es Sadr’ı ve din adamının kız kardeşi Bint el Huda’yı tutuklattı. Ayetullah’ın gözleri önünde kız kardeşine tecavüz edildi ve öldürüldü. İşkenceciler es Sadr’ın kafasına çiviler çakarak öldürmeden önce sakalını ateşe verdiler. Öfkeden deliye dönen Humeyni Saddam’ın devrilmesi için Şii Irak halkına çağrıda bulundu.

Arap kaynaklarına göre, Irak savaşa daha Nisan ayında karar vermiş ve hazırlıklarını ona göre yönlendirerek 50 bin yedeği silah altına almıştı. Zaten 3 Haziranda iki ülke arasında 48 saatlik bir çatışma çıkmış ve her iki taraftan da çok sayıda asker ölmüştü.⁵⁴

İran Irak savaşı Saddam Hüseyin’in denetimindeki Irak rejiminin İran’a karşı bütün gücüyle saldırması ile başlamıştır. Saddam Hüseyin haftalarla ölçülebilecek kısa bir zamanda zafere ulaşabileceğini ummuştu.⁵⁵

22 Eylül 1980 günü şafak sökerken, Irak jetleri İran havaalanlarını ve askeri tesislerini bombaladı. Aynı saatlerde Irak piyadeleri kuzeyde İran Kürt Bölgesi’nden ve güneyde Arap Huzistan Bölgesi’nden sınırı geçerek ilerlemeye başladılar. XX. Yüzyılın başından itibaren İran’ın petrol sanayi ve zengin petrol havzalarının bulunduğu bölge daha sonra stratejik ödülleri olacaktı.

⁵³ Peter W. Galbraith, Irak’ın Sonu Ulus Devletlerin Çöküşü mü?, Doğan Kitapçılık, İst. 2007-s. 28

⁵⁴ Akgün, a.g.m., s.40

⁵⁵ Harpal Brar, Ella Rule, Ortadoğu ve Emperyalizm, Çev. Eva Mardan, Papirus Yayınevi, İstanbul, 2004, s.49

17 Ekim 1980'de Saddam Cezayir Antlaşması'nı feshetti ve küstahça Şattülarap suyunun Irak egemenliği altında olduğunu iddia etti. Bundan beş gün sonra da savaş başlattı.⁵⁶

Kasım ayının ortasında, Irak, bir liman kenti olan Hürremşehr'i ele geçirdi ve Abadan'daki petrol tesislerini kuşattı. Bir yıl önce Irak devlet başkanı olan Saddam Hüseyin, İran'da devrimin yarattığı kargaşa üzerine kumar oynayarak kendisinden daha büyük ve kuvvetli olan komşusuna karşı hızlı bir zafer kazanmayı umuyordu.⁵⁷

Irak savaşta zehirli gaz kullanmaya başladıktan hemen sonra, Reagan yönetimi Saddam Hüseyin'le flörte başladı. Yönetimi için personel alımında Ronald Reagan, Başkan Gerald Ford'un genelkurmay başkanı ve savunma sekreterliğini yapmış olan Donald Rumsfeld'i görmezden gelmişti. 1983 yılında, teselli ödülü olarak 1967 Arap-İsrail Altı Gün savaşı'nda İsrail'i destekleyen Birleşik Devletler'e misilleme olarak diplomatik ilişkilerini koparan Irak ile ilişkileri tekrar onarmak için Reagan, Rumsfeld'e özel elçilik önerdi.⁵⁸

1983 Aralık ayında Rumsfeld, Amerika ve Irak'ın, İran ve Suriye'ye karşı duydukları ortak nefreti Saddam'la tartıştı. Birleşik Devletler İran'a silah satışını engellemeye çalışacak ve Irak'tan bir Ürdün limanı olan Akabe'ye döşenecek bir petrol boru hattı için Birleşik Devletler mali yardım sağlayacaktı. 1984 martında yapılan ikinci görüşmeye rağmen, Dışişleri Bakanlığı Irak'ın kimyasal silah kullandığını halka ilan etti, Rumsfeld diktatörle hangi konuda görüştüğü konusunda sessizliğini korudu.⁵⁹

1983 yılında, Reagan yönetimi muhabere istihbaratını Irak'la paylaşması için CIA'e emir verdi. İrtibat subayları Irak'a İran birimlerinin yerlerinin bilgisini sağladılar, bu bilgi Irak'ın beklenen İran saldırılarına karşı önlem almasını mümkün kıldı. Amerikan istihbaratının desteğiyle, Irak, İran birliklerinin toplanma bölgelerine kimyasal silahlarla saldırabilirdi. ABD yönetimi kesinlikle sağlanan bu istihbaratın nasıl kullanılacağını biliyordu. Bu yüzden, Dışişleri Bakanlığı halkın önünde kimyasal silahlar kullanıldığı için Irak'ı eleştirirken, Reagan yönetimi bu silahların daha etkili olması için gizlice yardım ediyordu.⁶⁰

⁵⁶ Peter W. Galbraith, , Irak'ın Sonu Ulus Devletlerin Çöküşü mü?, Doğan Kitapçılık, İst. 2007-s.28

⁵⁷ Galbraith, a.g.e, s.27

⁵⁸ Galbraith, a.g.e., s.30

⁵⁹ Galbraith ,a.g.e., s.31

⁶⁰ Galbraith, a.g.e., s.32

1985 yılında, Reagan yönetimi garip bir şekilde stratejisini değiştirdi ve İran'ı silahlandırmak için gizli bir program başlattı. Ulusal Güvenlik Danışmanı Robert McFarlane sahte bir İrlanda pasaportuyla Tahran'a gitti, yanında Ronald Reagan tarafından Humeyni'ye ithaf edilmiş bir Kuran-ı Kerim ve anahtar biçiminde bir kek vardı. Amerikan yapımı silahlar gizli uçaklarla İran'a taşındı. Silahların miktarı fazla olmasa da askeri açıdan önemliydiler, çünkü İran'ın cephanelikleri Amerikan malzemeleriyle doluydu. 1970'li yıllarda petrol gelirinin neredeyse tamamı Şah tarafından bu silah ve askeri malzemelere yatırılmıştı fakat İran 1979 yılındaki rehine krizinden beri yedek parça temin edememişti.⁶¹

1988 yazında, Irak ordusu 1982 yılından beri İran'ın ele geçirdiği neredeyse tüm bölgeleri geri almıştı. İran sekiz yıldır savaşıyordu çünkü Humeyni Saddam'ın kellesini istiyordu. Sonunda Humeyni bunun olmayacağını anlamıştı. İran, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 598 Sayılı Kararı'nı kabul etti; bu karara göre savaşa son veriyor ve sınırlar önceki konumuna geri dönüyordu. Bu, Humeyni'nin zehir içmesi demekti.⁶²

İran-Irak Savaşı sekiz yıl sürdü. Bir milyon insanın yaşamına, iki milyon insanın yaralanmasına ve sakat kalmasına neden oldu, savaşın ekonomik maliyeti 1 trilyon dolardan daha fazlaydı.⁶³

3.6.1. Savaşın Açtığı Tahribat

Irak daha savaşın başında, üstelik birinci yılı dolmadan, birçok noktada hayal kırıklığına uğramıştı; İran'daki siyasal kargaşa sona erip istikrar sağlandığı gibi, Humeyni'nin Devrim Muhafızları özellikle Kuzistan bölgesinin savunulmasında oldukça büyük başarı göstermişlerdi. Ayrıca Saddam'ın beklentisinin tersine, Kuzistan bölgesinde bulunan, etnik olarak çoğunluğu Arap olmakla beraber Şii mezhebine bağlı olan halk, savaşın başında Irak'a beklediği desteği vermemişti.⁶⁴

Daha 1979'un başında önemli ölçüde desteğini yitirmiş ve büyük bir muhalefetle karşı karşıya olan Humeyni rejimi ise, Irak'ın saldırısından kısa bir süre sonra hızla toparlanmış ve içeride siyasal istikrar büyük ölçüde sağlanmıştı. Rejim için istikrarsızlık faktörü olan

⁶¹ Galbraith, a.g.e., s.35

⁶² Galbraith, a.g.e., s.39

⁶³ Galbraith, a.g.e., s.27

⁶⁴ Tayyar Arı, Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, Alfa Dağıtım, İst. 2004, s.389

grupların (Azeriler, Kürtler, Türkmenler ve Sünni Müslümanlar) muhalefetinin savaşın başlamasıyla beraber desteğe dönüşmesi gerçekten şaşırtıcı olmuştur. Zira, İran'ın kısa bir süre içinde çökeceği ve rejimin parçalanacağı beklenmekteyken, Humeyni'nin İslâmi rejimi Irak'ın saldırısı ile birlikte daha da derlenip toparlanmıştı.

Öte yandan Irak'ın savaştan önce 2,6 milyon varil olan (bu bir ara 3,5 milyon varile çıkmıştı) günlük petrol üretimi savaşın başlamasından sonra birdenbire düşmüştü. Ayrıca İran'ın Körfez'in denetimini ele geçirmesi, Irak'ın suyuyla yaptığı ticaretin kesilmesine neden olmuştu. Buna 1982 Nisanında Suriye'nin ülkesinden geçen boru hattını kapatması da eklenince, 1982 sonunda Irak'ın durumu pek parlak gözüküyordu. Bu durumda 1982 Nisanında, Irak'ın petrol ihracını sürdürdüğü tek boru hattı, Türkiye'den geçen Yumurtalık boru hattı kalmıştı. Bu boru hattının kapasitesi 1984 Nisanında 1,4 milyon varile çıkarıldı. Ayrıca 1985'te Suudi Arabistan üzerinden 1.8 milyon varil kapasiteli yeni bir boru hattının inşasına başlandı. Ancak bunun 1989'da tamamlandığı dikkate alınırsa, Irak'a savaş süresince bir fayda sağlamadığı görülür. Dolayısıyla 1980'de yıllık petrol geliri 26 milyar dolar olan Irak'ın, savaş süresince aylık petrol gelirinin 1 milyar doların da altına düştüğü gözlenmiştir. Nitekim Irak'ın petrol geliri, daha 1981'de 10 milyar dolara gerilemişti. Ayrıca Irak'ın savaştan önce yaklaşık 35 milyar dolar olan döviz rezervi de hızla tükenmiş ve 1981'de 28 milyar dolara düşmüştü. Irak bundan sonra savaşı büyük ölçüde Körfez devletlerinin finansman desteğiyle sürdürmek zorunda kalmıştır.

Bununla beraber Irak'ın ekonomisi üzerinde olumsuz etkiler yapan savaşın iç politikayı olumlu yönde etkilediğini söylemek mümkündür. Kendisinin ve Baas'ın bekasını Irak'ın bekası ile özdeşleştiren Saddam, savaşın ulusal bütünlüğün sağlanmasında ve kişisel konumunun güçlenmesinde önemli bir araç olacağını düşünüyordu. Gerçekten de böyle olmuş ve Saddam daha savaşın başında kamuoyu karşısındaki durumunu ve prestijini güçlendirmiştir.⁶⁵

Yıllar sonra bölgenin anlamsız savaşları ile ilgili olarak New York Times yazarlarından Nicholas Kristofa göre: "Iraklılar, onları kurtarmak isteyen muhafazakârların iyi niyetleri karşılığında korkunç bir bedel ödüyorlar. Bizim hatalı işgalimiz, milyonlarca Iraklıyı çaresiz ve aç bıraktı, bu yüzden şimdi onları yüz üstü bırakmak bize yakışmaz. Eğer Irak'ta kalırsak,

⁶⁵ Tayyar Arı, Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, Alfa Dağıtım, İst. 2004, s.390

Iraklıların daha güvenceli ve daha iyi hayatlar sürmeleri için yine de bir umut olacak. Fakat geri çekilirsek onları anarşiye, terörizme ve açlıktan kırılmaya mahkûm ediyor olacağız ki bu da gelecek on yılı aşkın bir zaman içerisinde yüz binlerce çocuğun ölümüne mal olur. Kristof, yeni-muhafazakârların iyi niyetle ya da özgürlük idealleriyle hareket etmediklerini, onları güç ve kâr elde etmekten başka hiçbir şeyin ilgilendirmediğini bir an bile aklına getiremiyor. Oysa her zaman için tartışmaya açık bir mesele olan hangi saiklerle harekete geçildiğini tamamen bir kenara bıraksak bile, Irak'ı yakıp yıkmış, son on yılda yüz binlerce Iraklı'nın hayatına mal olan yaptırımları teşvik edip uygulamaya koymuş, işgalci bir güç olmanın en temel sorumluluklarını bile yerine getirememiş ve bugün Irak'ta asıl istikrarsızlık kaynağı olan bu insanların, Iraklıları açlıktan ve anarşiden koruyabilecek yegâne kişiler olduklarını söylemenin tuhaf mantığıyla yüzleşmek zorundayız. Hayatımızın başka hiçbir alanında bu tür bir sözü sarf etmemiz mümkün değilken, konu imparatorluğun suçlarına geldiğinde, tarihi sürekli olarak görmezlikten gelmemiz bekleniyor bizden. İyi niyetli hareket etme doktrini bütün suçları temize çıkarıyor.⁶⁶

3.7. Kuveyt İşgali

1921 ile 1932 tarihleri arasında İngiliz mandasının sona ermesine kadar Kral Faysal I, Kral Gazi ve Kral Faysal'ın tahtta buldukları sıralarda tüm Irak Hükümetleri Kuveyt'in Irak'tan ayrılmasına karşı çıkmışlardır.

Irak bağımsızlığına kavuştuğu 1932 yılından sonra da Kuveyt'ten toprak talebinde bulunmuş ve özellikle petrol üretimi arttıkça Irak'ın Basra Körfezi'ne rahatça açılmasını sağlayacak limanlara kavuşması için hudut düzenlemeleri yapılması gereği üzerine durmuştur, İngiltere tarafından yapay bir şekilde oluşturulduğunu savunduğu Kuveyt ile arasındaki 130 mil uzunluğundaki sınırın kabul etmek istememiştir.⁶⁷

⁶⁶ Tayyar Arı, Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, Alfa Dağıtım, İst. 2004, s.100

⁶⁷ Tayyar Arı, Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, Alfa Dağıtım, İst. 2004, s. 415.

Birinci Körfez Savaşı'na neden olan Irak'ın Kuveyt'i işgalinden önce iki kez daha bu tür girişimlerde bulunmuş fakat her seferinde İngiltere'nin ve Arap Birliği ülkelerinin Kuveyt'e asker göndermesi sonucunda Irak'ın teşebbüsleri boşa çıkarılmıştır.⁶⁸

Basra Körfezinde Irak'ın dar bir kıyı şeridi bulunmakta ve bataklıklarla çevrili olduğundan bir işe yaramamaktadır. Buna karşın, Kuveyt'e bırakılan Bubiyan ve Warba Adaları, Irak'ın Basra Körfezi'ne çıkışına engel olmaktadır. Körfezden yararlanma imkanları az olan Irak, Türkiye ve Suriye üzerinden Akdeniz'e, Suudi Arabistan üzerinden de Kızıldeniz'e açılan petrol boru hatları yaptırarak petrolünü büyük ölçüde bu yollardan dışarıya ihraç etmek zorunda kalmıştır. Suriye ile arası açılınca da bu bölgeden geçen petrol boru hattını kullanamaz duruma gelmiştir. Irak bu nedenle, Kuveyt'ten bu iki adadan yararlanma hakkının kendisine tanınmasını istiyor, her defasında olumsuz bir yanıt alıyordu. Kuveyt'e yaptığı para ve toprak talepleri Kuveyt Hükümeti tarafından devamlı surette reddediliyordu.

Kuveyt bağımsızlığını ilan ettiği tarihten altı gün sonra 25 Haziran 1961'de Irak Lideri Kasım'ın Kuveyt'in Irak'a ait olduğuna ait ilişkin talebiyle karşılaşmıştır. Bu durumda Mısır ve Suudi Arabistan Kuveyt yanında yer almıştır ve Kuveyt'in çağrısı üzerine İngiltere ülkeye asker göndermiştir.⁶⁹ Irak'ın bütün engelleme çalışmalarına ve Birlik'ten ayrılma tehditlerine rağmen, Kuveyt'in de dahil olduğu Arap Birliği 20 Temmuzda Kuveyt Irak sınırına asker gönderme kararı almıştır. Bu birlikler İngiliz birliklerinin yerini alarak, General Kasım'ın öldürülmesi ertesinde Şubat 1963'te ülkeden ayrılmışlardır. 14 Mayıs 1961'de Birleşmiş Milletler üyeliğine kabul edilen Kuveyt'in bağımsızlığını Irak'taki yeni iktidar resmen tanımıştır.⁷⁰ İki ülke arasında yapılan antlaşma ile Irak, Bubiyan ve Warba adalarının Kuveyt'e ait olduğunu kabul etmiştir. Bununla birlikte, Irak parlamentosu 1963 antlaşmasını onaylamamıştır. Tahmin edilebileceği gibi bu durum, Irak'a daha sonraki taleplerinde ve özellikle de her zaman için 1961'deki talepleri destekleyen ve Kuveyt'in Irak'a ait olduğuna inanan Saddam Hüseyin için daha sonraki girişimlerine meşruiyet kazandırıcı bir rol oynamıştır.

⁶⁸ Ramazan Gözen, Amerikan Kışkacında Dış Politika: Körfez Savaşı, Turgut Özal ve Sonrası, Ankara, Liberte Yayınları, 2000, s. 103

⁶⁹ İsmet Giritli, Ortadoğu, Petrol, Kıbrıs ve Türkiye, Belge Yayınları, Şubat 1975, s. 61.

⁷⁰ Yılmaz Kalkan, Bir Ortadoğu Gerçeği Irak ve Saddam Hüseyin, Doğan Ofset-Matbaa, İstanbul, 1991, s. 90.

1972 yılında ise Kuveyt'e ait olan ve Basra Körfezi'nin Irak için çıkış noktalarında adeta kilit görevi gören Bubiyan ve Warba Adaları'nın kiralanması için Irak tarafından Kuveyt'e teklif götürülmüş fakat bu teklif Kuveyt tarafından kabul edilmeyince Irak Kuveyt sınırını işgal etmiştir. Fakat uygulanan mali yaptırımlar, Arap Birliği'nin diplomatik çabaları ve Suudi Arabistan'ın Irak sınırına kuvvet kaydırması sonucu Irak, işgal ettiği sınır bölgesinden çekilmek zorunda kalmıştır.⁷¹

Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmeden önce öne sürdüğü ekonomik nedenlerin yanında daha önceki girişimlerde öne sürülmüş olan bu nedenin yine karşımıza çıktığını görmekteyiz. Osmanlı imparatorluğu döneminde Irak'ın Basra vilayetine bağlı olan Kuveyt'in aslında Irak'ın bir parçası olduğu ve bugün de Irak toprakları içinde yer alması gerektiği savunuluyordu. Her ne kadar, işgalin ilk günlerinde, Kuveyt'te hükümet karşıtı bir grubun El Sabbah yönetimine karşı bir hareket başlattığı ve bu hareketi başlatan genç devrimcilerin Irak'tan yardım istemeleri doğrultusunda yardım amacıyla Irak ordusunun müdahale de bulunduğu söylenmiş ya da bu olay inandırıcı olmayınca Filistin meselesiyle bağlantı kurulmuş olsa da, Irak'lı yetkililerin geçmişten beri gelen bu düşünceleri bilinmekteydi.

Körfez Krizi'ne yol açan nedenler Irak açısından daha gerilerde yatmaktadır. Irak-İran Savaşı boyunca ABD ve diğer devletler tarafından İran'daki yeni rejime karşı bölgenin yeni stratejik noktası olarak kullanılabilceği düşüncesiyle Irak'a silah satışı yapıldığı bilinmektedir. Bu silahlar savaş bittikten sonra Kuveyt üzerine yönlendirildiğinde ise, işler değişmiştir.

Saddam Hüseyin'e Irak-İran savaşı sırasında en fazla ekonomik yardım sağlayan devletlerin başında Kuveyt gelmiştir. 1980'lerde iki devlet arasında oluşan 'de facto' birlik güçlenmiş, Kuveyt, Irak'a bu savaşta 13 milyar dolarlık lojistik ve diplomatik dolaylı destek sağlamıştır.⁷² Savaş boyunca Irak'a 15 milyar dolar faizsiz kredi vermişti. Hatta, Kuveyt, Irak'ın müşterilerine kendi limanlarından günde 125 bin varil Irak petrolünü sevk ederek Bağdat'ın ihracatla ilgili sözleşmelerinin hükümlerini yerine getirmesine yardımcı olduğu için bu ülkeye ait şilep ve gemiler İran tarafından batırılmıştı.

⁷¹ Tayyar Arı, Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, Alfa Dağıtım, İst. 2004, s. 419

⁷² Doğu Ergil, Körfez Bunalımı, Ankara, Gündoğan Yayınlan, İst.,1990.s. 40.

Yarım kalan ilhak⁷³ olayının tamamlanması için, 1 Ağustos 2 Ağustos bağlayan gece Kuveyt sınırlarına yığılmış bulunan ve 100.000 kişi tahmin edilen Irak kuvvetleri sınırı aşarak Kuveyt topraklarına girmeye başladı. Harekatı başlamasından 7 saat sonra başkent Kuveyt tamamen işgal edilmiş bulunuyordu. Kuveyt Emiri Cabir el-Sabah ve ailesi Suudi Arabistan'a sığındılar. Harekatın hemen arkasından Bağdat'ta yayınlanan bir bildiride, "Yeni hür ve geçici Kuveyt hükümetinin isteği üzerine" Kuveyt'e müdahale kararı alındığı bildirilirken, Bağdat radyosunda okunan başka bir bildiri de, "Kuveyt'in içişlerine yabancı müdahalesi! önlemek, Kuveyt devriminin geleceğini korumak ve Kuveyt'in güvenliğini sağlama hususunda yardım etmek üzere, Kuveyt'in hür çocuklarının Irak Devrim Komuta Konseyi'ne çağrıda bulduklarını söylenmekteydi.

Yani 2 Ağustos 1990, Irak'ın Kuveyt'i önce işgal sonra da 19. ili olarak ilhak ederek yeni bir krizi başlattığı tarihtir.

Saddam, 2 Ağustos'ta Kuveyt'i işgal etmesinin arkasından bu ülkede kontrolünü sağlamlaştırmaya çalışmış ve bu doğrultuda 8 Ağustos'ta ilhak ettiğini, 28 Ağustos'ta ise on dokuzuncu ili olduğunu açıklamıştır. Gerek Irak'ın gerekse ABD'nin karşılıklı uzlaşmaz tutumları sorunun barışçıl çözüm yollarını tıkamıştır. Saddam Hüseyin, kendi karşısındaki ittifakın dağılacağını ve ekonomik ambargonun bir süre sonra sona ereceğini düşünmüş fakat bu konuda yanılmıştır. Daha da önemlisi Saddam, diğer Arap ülkelerinin kendisine karşı böylesine bir cephe oluşturacaklarını tahmin edememiştir. Saddam 17 Ağustos'ta Irak ve Kuveyt'te bulunan yabancıların stratejik ve ekonomik hedeflere yerleştirileceğini açıklayarak ABD'den saldırmama güvencesi almaya çalışmış, ancak bunda başarılı olamadığı gibi, uluslararası kamuoyunun da tepkisini çekmiştir. Irak rehinelere serbest bırakarak bu defa ABD ile müttefiklerinin arasını açmayı ve kendi karşısındaki ittifakı parçalamayı denemiştir. Irak bu amaçla Filistin sorununu da kullanmak istemiş, hatta 12 Ağustos'ta yaptığı açıklamada İsrail'in işgal ettiği Arap topraklarından çekilmesi ve Filistin devletinin kurulmasını kabul etmesi durumunda Kuveyt'te de benzer düzenlemelere gidileceğini belirtmiş, fakat karşı tarafın buna yanaşmaması üzerine bundan da bir sonuç alamamıştır.⁷⁴

ABD'nin Irak'ın Kuveyt'ten koşulsuz bir şekilde çekilmesinde ısrar etmesi ve bir uzlaşmaya yanaşmaması bunda etkili olmuştur. ABD, Kriz'in başından itibaren Münih tipi bir

⁷³ Yılmaz Kalkan, Bir Ortadoğu Gerçeği Irak ve Saddam Hüseyin, Doğan Ofset-Matbaa, İstanbul, 1991, s.90

⁷⁴ Arı, a.g.e., s.436-437

diplomatik çözüme razı olmayacağını belirtmiştir. ABD, böyle bir tutumun Irak'ın saldırgan politikalarını ödüllendirmekle aynı anlama geleceğini ve ileride daha büyük ve öni alınamayacak krizlere yol açabileceğini düşünmekteydi.

Buna karşılık Saddam tam bir ikileme karşı karşıya kalmış bulunuyordu. Bir taraftan Kuveyt'i işgal ederek bu ülkenin yaklaşık 90 milyar varil petrol rezervini ve 100 milyar dolar dış yatırımını kendi kaynaklarına eklemeyi düşünen Saddam, böylece hem bölgede tek egemen güç hem de Arap ulusunun efsanevi lideri olmak isterken, diğer taraftan Kuveyt'ten koşulsuz olarak çekilme yönündeki uluslararası baskılar karşısında boyun eğmesinin tam bir fiyasko ve bir siyasal intihar olacağını düşünmüştü.

Irak'ın, gerçekte, Basra Körfezi'nin doğusuna yayılmak, böylece hem zengin petrol kaynaklarına sahip olmak hem de Körfez üzerinde daha etkili olabilmek için yaptığı, Kuveyt'i işgal ve ilhak etme hareketi; Ortadoğu'nun statüsünde ve güç dengelerinde önemli değişimler ile gelişmelere yol açacak yeni ve tehlikeli bir durumun ortaya çıkmasına neden oldu. Dünya petrol rezervinin yüzde 60'ından fazlasının bulunduğu hesaplanan Ortadoğu'daki bu statü değişimi, özellikle başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, Batı devletlerinin çıkarlarıyla da yakından ilgiliydi. Bu nedenlerle Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle başlayan "Körfez Krizi", aynı zamanda bir dünya sorunu oldu ve devletleri hemen harekete geçirdi.⁷⁵

3.8. I. KÖRFEZ SAVAŞI

İşgalin Amerikan çıkarlarını tehdit etmesi sonucu, ABD üç nedenden dolayı Körfez savaşına sürüklenmiştir.

1- Irak'a muhalif olunmasaydı, Irak, Kuveyt işgali örneğini diğer Körfez bölgesi ülkelerini tehdit etmek için kullanabilirdi.

2- ABD'nin inancına göre, Irak, Kuveyt'ten sonra Suudi-Arabistan'ı işgal edecekti. Bu durum ABD tarafından kabul edilemezdi. "Suudi-Arabistan 'in işgali Saddam 'a dünya petrol kaynaklarının yarısından daha fazlası da dahil olmak üzere en önemli stratejik vasıtalar üzerinde dolaysız veya dolaylı kontrol kazanmasına izin verecekti. Bu durum, Körfez ülkeleri petrollerine bağlı olan ülkeler ve özellikle de Japonya için korkutucu bir ihtimaldi. Bunun da

⁷⁵ Rifat Uçarol, Siyasi Tarih (1794-1994), Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995, s.791

ötesinde, böylelikle Irak'a yeni servetini ve paralarını nükleer silahların inşasına harcamasına imkan sağlayacaktı. "

3- Irak'ın yarattığı yeni tehdit ile petrol fiyatlarının belirgin bir şekilde artması ve dünya ekonomisinin muhtemelen gerileme ihtimali söz konusu idi. 1973 petrol ambargosunun Amerikan ekonomisini geriletği ABD kamuoyu ve siyasetçiler tarafından unutulmamıştı. Körfez krizi dolayısıyla piyasa dalgalanmaya girmişti. Önlem alınmadığı takdirde bu durum, hem Amerikan ekonomisine hem de Bush'un başkanlığına zarar verecekti.

Irak'ın Kuveyt'i 2 ağustos 1990 tarihinde işgali ile başlayan ve ABD önderliğindeki Körfez koalisyonunun Irak'ı mağlup etmesi ile 28 şubat 1991 tarihinde resmen son bulan Körfez Savaşı Orta Doğu bölgesinin ve özellikle Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgenin taşlarını yerinden oynattı. Körfez Savaşı en başından yani Irak'ın Kuveyt'i işgalinden itibaren Türkiye'yi yakından ilgilendiriyordu. Irak'ın Kuveyt'i işgali Türkiye'yi birbiriyle çelişen iki alternatifle karşı karşıya koydu. Öte yandan, Türkiye ve Irak arasında çok sıkı ve çok yönlü ilişkiler vardı. İki ülke arasında ekonomik, ticari, mali, sosyokültürel ilişkiler, petrol boru hatları sistemi, ortak etnik sorunlar ve enerji gibi sorunlar üzerine oturan bir karşılıklı bağımlılık sistemi vardı. Bu bağımlılığı sona erdirmek kesinlikle Türkiye'nin lehine değildi. Ama diğer yandan da Irak'ın Kuveyt'i işgali hiçbir şekilde ve mazeretle kabul edilemez bir davranıştı. Eğer Irak geriye püskürtülmezse, ileride daha büyük sorunlara yol açabilirdi. Bu iki nedenle Irak'a karşı oluşan Körfez koalisyonuna katılması düşünülebilirdi. Diğer yandan, Türkiye'nin Körfez koalisyonuna destek vermesi, aynı zamanda onun 'tarafsızlık" ilkesinden ayrılması anlamına geliyordu. Böylesi çetrefilli ve zor bir ikilem, Türk dış politikası karar vericileri için hem işgalin yaşandığı günlerde hem de savaştan sonraki günlerde hep gündemde oldu.⁷⁶

Türkiye'nin jeostratejik ufku Kafkaslar, Balkanlar, Orta Doğu ve stratejik ilgi alanları içinde bulunan ve Orta Asya; gelecekte AB'nin de stratejik ilgi alanları içerisindeki yerini hissettirecektir.⁷⁷

⁷⁶ Ramazan Gözen, Amerikan Kısılcında Dış Politika, Körfez Savaşı Turgut Özal ve Sonrası, Liberte yayınları, Ankara 2000,s.2

⁷⁷ Suat İlhan, Avrupa Birliğine Neden Hayır, Jeopolitik Yaklaşım, Ötüken Yay., 2000 İstanbul, s.55

3.9. Irak'ın Savaş Sonrası Durumu

BM Müdahalesi sonunda Irak'ın nerdeyse bütün nükleer ve kimyasal tesisleri yok edilmiş askerî gücü bir anlamda sıfırlanmış, ekonomik gücü ise önemli bir darbe yemişti. 46 tümeni etkisiz hale getirilmiş olan Irak, 85,000 ile 100,000 dolayında ölü veya yaralı (bazı tahminlere göre ise 100,000'in üzerinde ölü), ayrıca 175,000 esir vermişti. Dolayısıyla yaklaşık 200,000 askerini şu veya bu şekilde kaybeden Irak'a karşılık koalisyon ülkeleri 148 asker kaybetmişlerdi. Savaş öncesinde dünyada dördüncü savaş makinesi olarak tanımlanan Irak silâhlı kuvvetlerinin böylece tamamına yakını ortadan kaldırılmıştı. Bazı rakamlar vermek gerekirse 4200 tankın 4000'i, 2700 personel taşıyıcının 2000'i ve 3100 ağır silâhın üçte ikisi, bunların dışında 2000 topu, 4000 savaş aracı, en az 100 Scud füzesi tahrip edilmiş ve savaş öncesinde 800 dolayında olan uçağından elinde 200 tane kalmıştı. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi'nin 3 Nisan 1991'de kabul ettiği 687 sayılı kararı ile belirlenen ateşkes koşulları uyarınca Irak'a uygulanan ekonomik yaptırımlar devam edecek ve Irak'ın sahip olduğu nükleer, kimyasal ve biyolojik kitle imha silâhları tamamen ortadan kaldırılacaktı. Irak'ın bundan sonra bu tür silâhları geliştirip geliştirmedeği BM Özel Komisyonu (United Nations Special Commission: UNSCOM) ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (International Atomic Energy Agency: IAEA) tarafından sürekli denetlenecek ve bu tür silâhlara rastlanırsa imha edilecekti.

Savaşın Irak'a maliyeti 200 milyar doları bulurken, Kuveyt'e verdiği zararın da 100 milyar doların üzerinde olduğu tahmin edilmekteydi. Pentagon yetkililerine göre, savaşın askerî maliyeti 75 milyar dolar dolayında olmuştu. Bunun 50–55 milyar dolarlık bölümü müttefikler (Suudi Arabistan ve Kuveyt 33 milyar dolar, Japonya 10 milyar dolar ve BAE 3 milyar dolar ödemiştir), 20–25 milyar dolarlık bölümü ise Amerika tarafından karşılanmıştı. Müttefik ülkelerin yaptıkları katkıların harcanması ABD'nin idaresine verilmekteydi.⁷⁸

3.10. Savaşın Bölgeye ve Türkiye'ye Etkileri

1990 Krizi, ABD'nin Orta Doğu ve özellikle Basra Körfezi politikasına daha doğrudan girmesine yol açarken, kriz ve ABD'nin öncülüğündeki müdahale bugüne kadar bölgede Türkiye'nin çıkarlarını derinden etkileyen en önemli gelişme olmuştur. Genellikle Orta

⁷⁸ Arı, a.g.e., s.439-440

Doğu'daki çatışmalardan uzak duran ve sorunlara taraf olmamaya çalışan Türkiye bu defa kendisini krizin tam ortasında bulmuştur. Türkiye, Saddam'a karşı diğer Orta Doğu ülkelerinin de katıldığı Batılı ülkelerin oluşturdukları koalisyona destek vermiş ve Çöl Kalkanı (Desert Shield) ve Çöl Fırtınası (Desert Storm I-II) Operasyonlarında topraklarını ABD'nin kullanımına açmıştır. Türkiye 2,5 milyar dolarlık bir ticaret hacmine sahip olduğu Irak'a karşı BM'nin ambargo kararına katılmış ve bu doğrultuda Kerkük-Yumurtalık boru hattının faaliyetleri durdurulmuştur. Ayrıca Türkiye, üs ve tesislerini ABD ve Koalisyon üyesi ülkelerin kullanımına tahsis etmiştir.⁷⁹

Türkiye'nin temel endişesi, Irak'ın, Kuveyt'i işgal etmesiyle bölgede hegemonik bir konuma yükselerek başka sorunlarını da güç yoluyla çözme eğiliminde olacağından duyulan kaygıydı. Daha doğrusu, ABD ve Batılı ülkelerin tutumunda bölgedeki petrol kaynaklarının Irak'ın eline geçmesi ve petrolün Batıya güvenli ve sürekli bir şekilde transferinin aksayacağı endişesi önemli rol oynarken, Türkiye'nin politikalarında etkili olan unsur, bu gelişme sonucunda bölgedeki dengenin Türkiye aleyhine bozulmuş olmasıydı. Zira Kriz öncesinde su sorunu dolayısıyla Irak ve Türkiye arasındaki ilişkiler gerginleşmiş ve Irak'ın sorunu diplomasi yerine güç yoluyla çözmek istediğinin işaretleri ortaya çıkmıştı. Türkiye ile Suriye arasında 1987'de bir protokol yapılmış olmasına karşılık bu protokol üçlü bir düzenlemeye dönüştürülemedi. Özellikle 1990 Ocak-Şubat aylarında Atatürk Barajı için su tutma girişimi sırasında Türkiye-Suriye-Irak ilişkileri gerginleşmişti. Buna karşılık Türkiye yine de 1990-91 Krizi sırasında Irak'ın toprak bütünlüğünü bozmaya dönük girişimlere oldukça temkinli yaklaşmıştır. Türkiye'nin Krize ve sonrasına yaklaşımı bölgede ve Irak'ta kendi aleyhine bir durumun oluşmasına engel olmaya yönelik olmuştur. Ayrıca, Türkiye bağımsızlığını tehdit edecek bir denge değişikliğine veya ülke bütünlüğüne tehdit oluşturacak bir durumun ortaya çıkmasına karşı bir politik tavır ortaya koymuş ve bu çerçevede BM ile işbirliği yapmaktan kaçınmamıştır. Türkiye, bu anlamda Irak'ın tamamen tahrip edilerek, bölgedeki dengelerin altüst edilmesine yol açılmasına da karşı çıkmıştır. Türkiye aynı zamanda Kriz sonrasında kendi kaderlerine terk edilmelerinden dolayı Saddam tarafından yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalan Kürt halkına topraklarını açarken, BM tarafından güvenli bölge oluşturulmasını öngören 688 sayılı kararın alınmasında da teşvik edici bir rol üstlenmiştir. Şüphesiz krizin niteliği ve farklılığı Özal Türkiye'sini daha aktif bir tutum almaya yöneltmişti. "Bir koyup üç alma" olarak belirtilen politik söylem ise Irak'ta ortaya

⁷⁹ Arı, a.g.e., s.440

çıkacak bir siyasal ve fiziki statüko değişiminin Türkiye aleyhine bir gelişme gösterme aşamasında müdahale ederek Musul'u topraklarımıza katmayı amaçlamaktaydı. Irak'ın toprak bütünlüğüne yönelik bir değişim söz konusu olmadığı için böyle bir gelişme de yaşanmadı. Bütün bunlara karşılık Türkiye Körfez Krizi'nde mali yapısı derinden etkilenen az sayıda ülkelerden biri olmuştur. Irak'a uygulanan ve 12 yıl devam eden ambargo Türkiye'yi yaklaşık 50 milyar dolar kayba uğratmıştır.

Körfez Krizi'nin ortaya çıkardığı ikinci ve önemli bir olgu ise, Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurma çabalarıdır. Türkiye kendi toprak bütünlüğü ve egemenliği için bir tehdit olarak değerlendirdiği böyle bir oluşuma oldukça duyarlı yaklaşmıştır. 1998'den bu yana Washington süreci olarak başlayan ve KYB ve KDP'nin ortak bir yönetim yapısı oluşturmalarını sağlamaya dönük çabaların bağımsız bir devlet haline dönüşme amacı taşıyıp taşımadığı konusu Türkiye'nin ciddi kaygıları arasında yer almıştır. Dolayısıyla Türkiye, ABD'nin Irak politikası konusunda yeterli ölçüde bilgilendirilmediğini düşünmüştür.

Nitekim Körfez Krizi ile beraber Türkiye'nin Orta Doğu politikasının 1980-88 döneminde başlayan hareketliliğin yeni bir aşama kaydederek Türk Dış Politikasında kendisini Türkiye-Irak-ABD denkleminde taşıdığı gözlenmiştir. Türkiye'nin 1990 sonrası dış politikasında Körfez Krizi ve sonrası gelişmeler bundan sonraki güvenlik politikalarını ciddi biçimde etkilemeye başlamıştır. Türkiye bu dönemde ABD'nin gerek Irak'a ve Saddam'a gerekse Kuzey Irak'taki Kürt gruplara karşı izlediği politikada kendine bir yer edinmeye çalışmıştır. Bu çerçevede Irak'a uygulanan ambargodan mali bakımdan ciddi kayıplara uğrayan Türkiye, Çekiç Güç ve bu bağlamda ABD ile ilişkilerini somut kazanımlara dönüştürememiştir. Ayrıca Türkiye Kuzey Irak'ta 1991 sonrasında oluşturulmaya çalışılan Kürt yönetiminin devletleşme sürecini kendi güvenliği ve toprak bütünlüğü için bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Sonuçta, Türkiye'nin Körfez politikası, ABD ile olan stratejik ilişkileri ile ABD'nin Kürtlere ve Saddam'a yönelik politikaları arasında sıkışıp kalmıştır.⁸⁰

4. AMERİKA'NIN IRAK'I İŞGALİ

Bush ve onun üst düzey yardımcıları, kendi savaş tezlerini ciddi itirazlarla karşılamayacak, kendi iddialarını ilk sayfaya koyacak olan uysal bir medyaya ve bunun yanı sıra, yurtsever olmadıkları ya da 'ülke güvenliği'ni zayıflattıkları görüntüsü vermek istemeyen bir Demokrat

⁸⁰ Arı, a.g.e., s.443

Parti'ye güvenebileceklerini bilerek, kamuoyundan gizledikleri sebeplerden dolayı Irak'ı işgal etmeye kararlıydılar. Beyaz Saray, Iraklı sürgünlerden, hem savaştan yana bir propaganda kampanyası yürütmede, hem de ayakta kalması Irak'ta ABD güçlerine bağlı olan, bu yüzden ABD'nin çıkarlarını kollamaktan başka şekilde davranamayacak bir yeni hükümetin kurulmasında faydalanmıştı (zaten, uzun sömürgecilik devirlerinde sınanmış ve geçerliliği kanıtlanmış bir modeldi bu).

11 Eylül 2001 saldırıları, Bush yönetimine, Ortadoğu'yu yeniden şekillendirmek için gerekli saldırgan bir savaşın portresini, Amerika Birleşik Devletleri halkını korumayı amaçlayan bir savunma tedbiri olarak çizmekte ihtiyacı olan bahaneyi sağlamaktaydı. Nitekim yönetim, saldırılardan çok önceden beri yapmakta olduğu planlarını uygulamaya geçirmek için, 11 Eylül'deki korkunç olayları bir fırsat saydı ve uçak korsanlığıyla yakından uzaktan ilgisi olmamasına rağmen Irak'ı hedef almak üzere vakit kaybetmeden harekete geçti.

Irak'ın işgal edilmesi terörizmle, El-Kaide'yle ya da 11 Eylülle ilgili değildi. İşgalin sebebi, dünya kapitalist sisteminin asli bileşenlerinden olan, her temel endüstride (ordu dahil) üretim ve nakliye için hayati önem taşıyan petroldü; başka bir sebep, Bush'un kendisi için denmesini hayal ettiği şekilde bir 'savaş başkanı'nın popülaritesi ve gündemini muhafaza etme, popülarlığını kaybetmekte olan bir başkanın eline, ikinci dönem seçilmesine yarayacak koz verme kaygısıydı.⁸¹

4.1. Saddam'ın Devrilmesi

Saddam Hüseyin eğer daha az stratejik bir bölgede (örneğin, Doğu Afrika'da) bulunan bir ülkenin vahşi diktatörü olsaydı ve en kötü suçlarını işlediği yıllarda yaptığı gibi Beyaz Saray'dan gelen emirleri uygulamaya istekli davransaydı, rejimi kesinlikle yerinde kalırdı. Ne var ki, Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmesinin ardından, artık ABD çıkarlarına hizmet edebilecek konumunu yitirmişti ve Ortadoğu'nun istikrarına tehdit oluşturuyordu. Bush yönetimine yakın olan yeni-muhafazakârlara göre, Saddam Hüseyin'in 1991 Körfez Savaşı'ndan sonra iktidarda kalmış olması, Amerika Birleşik Devletleri'nin artık 'korku salamadığı' inancını beslemekteydi Bush'un danışmanlarından birçoğu, Amerika Birleşik

⁸¹ Anthony Arno, Irak'tan Çekilmenin Mantığı, Angora Kitap, İstanbul, 2006, s.4-5

Devletleri'nin 'vazgeçilmez ülke' (Başkan Bill Clinton'ın bulup, onun Birleşmiş Milletler büyükelçisi ve dışişleri bakanı Madeleine Albright'ın sık sık yinelediği bir deyiş) konumunda kalmasının Irak'ta istikrarlı bir rejim kurmaya bağlı olduğu kanısındaydılar. Bazıları da, Irak'taki 'rejim değişikliği'nin, bölgede ABD hegemonyasının yerleşmesini sağlayacak başka değişikliklere bir sıçrama tahtası işlevi görerek, Ortadoğu'da bir 'püskürtme' sürecini başlatabileceğini düşünüyorlardı. New York Times Magazine'de George Packer, "Yeni bir domino teorisiyle, bu düşünceyle hareket edilirse Şam, Tahran, Riyad ve Kudüs'e giden yol Bağdat'tan geçer," diye yazmıştı.⁸²

ilk başlarda, hem Clinton hem de Bush yönetiminin üyeleri, Irak'taki 'rejim değişikliği'ni, ordu ve Baas Partisi'nin saflarından daha münasip bir Saddam benzeri figürün ortaya çıkacağını umut edip, iç isyanı teşvik ederek başarmaya çalışmışlardı. Bu strateji başarısızlığa uğradığında, ABD'deki yetkililer hemen dış müdahaleyle gerçekleştirilecek bir rejim değişikliği planlamaya koyuldular.⁸³

Washington'un Irak'ta kendine itaatkâr bir rejim istemesinin sebebi basitti: Irak'ın bilinen petrol rezervi yaklaşık 120 milyon varildi (onu bir tek Suudi Arabistan geçiyordu) ve bu, çıkarılması görece kolay ve fiyatı ucuz olan yüksek kalite petroldü. Financial Times'ın açıkladığı gibi, Hazar bölgesi 1990'ların 'büyük yeni sınırı petrolünden farklı olarak, Irak'ın ham petrolüne ulaşmak ve onu ihraç etmek daha kolaydır. Irak, ürettiği petrolün çoğunu bir boru hattıyla Akdeniz üzerinden Türkiye'ye aktarmak gibi ek bir avantaja sahiptir. Ortadoğu'daki diğer üreticilerin sahip olmadığı bir esnekliktir bu. Irak ayrıca, büyük ve giderek önem kazanan doğal gaz kaynaklarının bulunduğu bir bölgede yer almaktadır.

4.2. İşgal Güçlerinin Hakimiyet Mücadelesi

Washington on yıllardır, arzını ve akışını denetleyerek petrolü başka ülkelere, özellikle de Asya ve Avrupa'daki ekonomik ve siyasal rakiplerine karşı bir silah olarak tek başına kullanabileceği bir düzen sağlamaya çalışmaktadır. Son yıllarda değişen şey, belli başlı ekonomik ve siyasal rakipler Ortadoğu enerji kaynaklarının ithalatına daha bağımlı hale geldikçe ve dünyadaki petrol rezervleri azaldıkça, dolayısıyla petrol çok daha pahalı bir mal olup, kaynaklara erişme konusundaki savaş kızıştıkça, bu amacın daha da önem kazanmasıdır.

⁸² Anthony Arnove, Irak'tan Çekilmenin Mantığı, Angora Kitap, İstanbul, 2006, s.6

⁸³ Arnove,a.g.e., s.7

Japonya Şu anda, ihtiyacı olan petrolün yüzde 85'inden fazlasını Ortadoğu'dan ithal ediyor; Amerika Birleşik Devletleriye ihtiyacının yalnızca yüzde 13'ünü bu bölgeden alıyor. Çin ve Hindistan da, ekonomik büyümeleri onları Amerika Birleşik Devletleri'yle daha büyük rekabete zorladıkça, hızla artan yakın vadeli enerji ihtiyaçlarını bu bölgeden ithal etmeyi tasarlıyorlar.

Siyaset bilimci Michael Klare'in Mart 2003'teki işgal sırasında haklılıkla işaret ettiği gibi, "Saddam Hüseyin'in devrilmesi ve onun yerini ABD'ye minnettar birinin getirilmesi, Amerika'nın küresel egemenliğini kabalaŐtırmayı amaçlayan daha geniş kapsamlı bir stratejinin anahtar unsurlarındandır".

4.3. Irak Halkının Direnişi

Irak işgalinden önce ABD, ülkede direniŐle karŐılaŐabileceęi yönündeki görüşlere burun kıvrırmıŐtı. Bush yönetiminin kadroları, Kenan Makiye gibi Iraklı sürgünlerin, işgalci askerlerin 'Őekerler ve çiçeklerle karşılanacağı' fantezisine inanıyorlardı. Başkan Yardımcısı Dick Cheney, NBC'ye, "Gerçekten kurtarıcılar olarak karŐılanacaęız," demecini veriyordu. İŞgal başladığında, hükümetin senaryosu kısa süreliğine gerçeklere uyar görüldü. ABD saldırısının etkisiyle Irak ordusu çok geçmeden teslim bayrağını çekmiŐti, işgalci orduların muazzam askeri gücüne karşı geleneksel bir savaşa giriŐmenin intihar etmekten farksız olacağını anlayan askerler kitleler halinde saflarını terk etmiŐlerdi. Medya vakit kaybetmeden Irak'taki zafer kutlamalarının, bilhassa da Amerikan askerlerinin Firdevs Meydanındaki Saddam Hüseyin heykelini yıkmalarını gösteren, Irak halkının (Kasım 1899'da yöneticilerinden Berlin Duvarı'nı yıkmalarını isteyen binlerce Almanı akla getirircesine) bu eylemi kendiliğinden yaptıklarını iddia edip, özenle tasarlanmış televizyon mizanseninin görüntülerini geçmeye koyulmuŐtu.⁸⁴

Oysa medya ve Beyaz Saray, Iraklıların gerçek duygularını son derece yanlış okumaktaydı. Nefret edilen bir diktatörün devrilmesinden çoğu mutluluk duymuŐtu, bu doğruydu, fakat bu durum onları işgal taraftarı yapmaya yetmiyordu. Iraklılar, işgal karşıtı sloganların çok geçmeden ortaya koyacağı gibi, Saddam Hüseyin'den nefret ettikleri kadar Őiddetli duygularla George Bush'tan da nefret ediyorlardı. Artık, işgalin üstünden iki yılı aşkın

⁸⁴ Anthony Arnove, Irak'tan Çekilmenin Mantığı, Angora Kitap, İstanbul, 2006, s.71

bir zaman geçtikten sonra, Saddam Hüseyin'in resimleri gerçekten ayaklar altında çiğneniyordu. Fakat George Bush'un ve Tony Blair'in resimleriyle birlikte hafta sonunda Bağdat'ın Firdevs Meydan'ında Saddam Hüseyin'in bir kukla resmi yırtılıp yerde çiğnendi. ABD askerleri Irak'a ilk kez girdiklerinde televizyonlar için tasarlanmış heykel yıkma operasyonuna benzemeyen bu olayda, işgalin ikinci yıldönümünde Saddam'ın resminin yerlerde sürünmesi daha değişik bir tablo sunuyordu. Bu sefer gösteriyi düzenleyenler, 20-30 Iraklıyla beraber ABD Deniz Piyadeleri değil, 300 bin Iraklıydı. Özgürlüğü kutlamak için değil de yabancı askerlerin derhal ülkeyi terk etmesi çağrısıyla düzenlenen bir toplantıda, eski diktatörün yanı sıra Bush'un ve Blair'in kukla resimlerini de yerlere atıp çiğniyorlardı.⁸⁵

Irak'taki direnişin, ilk başlarda yaygın olarak Sünnîler arasında başladığı görülmüş ve bu direnişin El Kaide, Suriye ile İran gibi bazı dış güçler tarafından desteklendiği söylenmiştir. ABD, direnişin basını Baasçı milliyetçilerin çektiğini ve dolayısıyla Saddam Hüseyin'in yakalanması ile direnişin gücünü kaybedeceğini düşünmüş fakat bu gerçekleşmemiştir (Marquardt , 2004).

ABD'nin Kürt odaklı bir politika izlemesi ve tutumunu Irak için oluşturulan Geçici Anayasa'da devam ettirmesi Iraklı Şiiler arasında hayal kırıklığı yaratmış ve onların yeni oluşacak yönetimde etkili olamayacakları hissine kapılmalarına sebep olmuştur. Demokratik yollardan beklentilerini karşılayamayacaklarını düşünen Şiiler sessizliklerini bozarak Mukteda El Sadr önderliğinde direniş başlatmışlardır. Bu durum Felluce bölgesinde direnişini sürdüren Sünnîler üzerinde de duygusal bir etki yaratmış ve direnişin dönemsel olarak oldukça kuvvetlenmesine sebep olmuştur.

Ancak, Şîî dinî lider Sistani'nin Irak'a dönüşü ve tüm "inananları" Mukteda El Sadr'a bağlı Mehdi Ordusu ile ABD askerleri arasında çatışmaların sürdüğü Necef'e yürümeye çağırması, Hz. Ali türbesinin ablukadan kurtarılmasını ve buradaki çatışmaların durmasını sağlamıştır. ABD askerlerinin Felluce'de ve diğer bölgelerde düzenlediği operasyonlar sonucunda da direnişçiler büyük kayıplar vermişlerdir. Ancak, tüm bunlara rağmen Irak'taki direnişin yakın zamanda tamamen bitmesi beklenmemektedir. Direnişlerin devam etmesi ve artması durumunda tüm Orta Doğu'ya sıçraması ihtimali mevcuttur. Bu durum da bölgesel bir güvenlik tehdidi oluşturmaktadır.

⁸⁵ Arnove, a.g.e., s.72

Irak'ta, ABD'nin müdahalesi sonucunda ortaya çıkan bu durumun bölgedeki devletler için çeşitli yansımaları da olmaktadır. Bu direnişten en büyük etkiyi Türkiye görmektedir çünkü bölgede ABD'nin kontrolü kaybetmesi demek yeni oluşumlara müdahale edememesi anlamına gelmektedir. Bu durumda bağımsız bir Kürt devleti kurulması olasılığı gündeme gelmektedir.

Serhat Erkmen'e göre Irak'ta direnişin başlıca nedenleri şunlardır:⁸⁶

1. ABD'nin siyasi bütüncül bir siyasi projesinin olmamasının yarattığı sıkıntılar direnişin asıl körükleyicisi olmuştur. Kurulan hükümette Sünnilerin dışlanması, keyfi olarak ve hatta kimi zaman siyasi rakipleri devre dışı bırakmak adına yürütülen Baas'tan arındırma kampanyası Sünnilerden arındırma kampanyasına dönüşmüş, bu gruplarda Kürtlerin ve Şiiilerin baskısı altında kalacaklarına olan inanç artırılmıştır. İşte özellikle bu faktör Sünni bölgelerindeki direnişi yaratmış ve büyütülmüştür. Sünni Araplar arasındaki bu inanca ek olarak bazı grupların ayrıcalıklı konumlarını kaybetmelerinin yarattığı rahatsızlık; Irak'ı da kendi davalarının bir parçası haline getirmeye çalışan radikal İslamcı unsurların faaliyetleri; yerel, ailevi, aşiretsel ve dinî bağların etkileri; Koalisyon askerleriyle Irak halkı arasında yaşanan uyumsuzlukların da katkıda bulunması direnişin bugünkü konumuna gelmesine yol açan faktörler olmuştur.

2. ABD'nin Irak'taki en önemli sorunlarından birisi Irak toplumunu anlamakta başarısız olmasıdır. Bunun iki önemli boyutu bulunmaktadır. Kuzeydeki yapı iyi bilinmesine rağmen toplumsal yapının orta ve güney Irak'taki özellikleri çok iyi analiz edilmemiştir. Daha doğrusu, bu konuda uzman analizcilerin analizleri göz ardı edilmiştir. Örneğin, Anbar vilayetinde son yıllarda Selefi akımların güçlenmekte olduğu göz ardı edilmiştir. Savaşın sonra dahi, Felluce ve Ramadi'deki direniş hep Baas ile özdeşleştirilmiştir. Ancak, Saddam Hüseyin'in bile son yıllarda bu bölgedeki gelişmeleri göz önüne alarak bu yapıya izin vermek zorunda kaldığı bilinen bir gerçektir. Bu doğrultuda Yönetici Konseyi'nin oluşturulması aşamasında bir çok grup ülke gerçekleri dışlanarak karar alınmıştır. Çeşitli vilayetlere atanan yetkililerin seçilmesinde de benzer olaylarla karşılaşmıştır. Kerkük'e bir Kürt valinin, Necefe ise işgalin başlarında eski yönetimde görev yapmış, ancak savaş sürecinde son anda Saddam

⁸⁶ Serhat Erkmen, "Irak'ta Savaş Sonrası Savaş", Fırat Üniversitesi, Ortadoğu Sempozyumu , s.292

Hüseyin'e karşı çıkmış bir Baasçı valiliğe atanmıştır. Her iki örnek de yerel halkın ABD'ye ve işgal kurumlarına olan güvenini büyük ölçüde sarsmıştır. Özellikle, işgal başladıktan sonra yürütülen operasyonlarda halkın hassasiyetleri yeterince göz önüne alınmamıştır. Savaşın hemen sonrasında ülkenin hemen hemen en istikrarlı yerlerinden birisi olan Felluce'de ABD kuvvetlerinin bölgeye girmesiyle ve kontrolü ele almalarından sonra durum tersine dönmüştür. ABD kuvvetlerine karşı gösteri yapan halkın bastırılması sırasında 17 kişinin ölmesi ve 70 kişinin yaralanmasına olayları başlatmıştır. Ancak daha sonra özellikle, yapılan operasyonlar sırasındaki kötü muamele, kan davası benzeri olguları ortaya çıkarmış, aramalar sırasındaki faaliyetlerdeki özensizlik, (Ör. Evlere izinsiz girilmesi ve kadınların erkek askerler tarafından aranması, camilere ateş açılması) zaten kapalı olan bir toplumsal yapıda büyük bir nefretle karşılanmıştır.⁸⁷

3. ABD'nin askeri stratejisinin ürettiği sorunlar. Birçok değerlendirmeye göre, ABD'nin Irak savaşındaki askeri stratejisi onun savaş sonrası yaşadığı karşılaştığı sorunlar için neden teşkil etmiştir. Bu durumu ABD'nin Irak politikasının en önemli simalarından birisi olan Paul Wolfowitz de kabul etmiştir. Savaşın başlamasından önce birçok uzmanın, görevdeki ve emekli askerlerin de belirttiği gibi bu tipteki bir askeri hareketin önemli riskleri bulunmaktaydı. ABD, tüm bu risklere rağmen savaş aşamasında büyük bir başarıya ulaşmış, ancak savaş sırasındaki bazı tercihleri ve savaş sonrası dönemin yalnızca siyasi değil güvenlik boyutunun nasıl sağlanacağı konusundaki yetersiz planlama da direnişin doğmasına katkıda bulunmuştur. ABD askerlerinin yağmayı önleme girişiminde bulunmaması, savaş sırasında doğrudan Bağdat'a ulaşmak amacıyla şehirlerin etrafından dolaşması, savaş sonrası Irak'ta kalan askerlerin Barış Gücü Misyonu üstlenecek nitelikte olmaması başta olmak üzere birçok neden bu kategoride sayılabilir. Bununla birlikte, bu nedenlerin çoğu direnişi doğuran etkenler olmaktan ziyade direnişin başlamasından sonra yayılmasının engellenememesinde veya daha da artmasında rol oynamışlardır. Çünkü burada bir kez daha belirtmek gerekir ki, Irak'taki direnişin asıl nedeni askeri değil siyasidir. Nitekim askeri tedbirlerle kısa süreli çözümler alabilmişse de bunlar politik alandaki faaliyetlerle desteklenmediğinden kalıcı olamamıştır.

4. ABD'nin güvenliği sağlama sürecinde uluslararası yardım almaması/alamamasının etkileri de önemli olmuştur. Savaşın bitişinden sonra Irak'ın yeniden yapılanmasında özellikle Avrupa devletlerini bu sürecin dışında tutan ABD, aldığı askeri yardımı BM'nin de onayından

⁸⁷ Serhat Erkmen, "Irak'ta Savaş Sonrası Savaş", Fırat Üniversitesi, Ortadoğu Sempozyumu , s.293

geçirmemiş, İngiltere dışındaki ülkelerin yardımı ise marjinal kalmıştır. Bir süre sonra direnişin artmasıyla bu sefer de ABD'ye askeri yardım yapma kapasitesi olan devletler bu girişimden kaçınmışlardır. Bu nedenle, Iraklı güvenlik güçlerinin devreye sokulması gündeme gelmiştir. Bu güçlerin eğitim ve teçhizat açısından yetersiz olması başarısız olmalarına neden oldu. Hatta bazı örneklerde, gerek askeri birimlere gerekse polisin içine direnişçiler tarafından sızılması veya eylemlerde Iraklı güçlerin direnişçiler tarafından tavır koyması veya onlara ateş açmayı reddetmesi güvenliğin sağlanamamasına neden olmuştur. Irak'ta 2003 Mayıs'ında başlayan direniş kendi içinde dört döneme ayrılabilir: Mayıs-Eylül; Eylül-Aralık; Aralık-Mart, Mart-günümüz. Bu ayırım şu esaslara göre yapılmaktadır: Mayıs ayında ABD'nin işgal politikalarının netleşmesiyle bazı gruplar direnişçilerin saflarına yönelmiş veya yeni direniş cepheleri oluşturmuştur. Özellikle, Baas Partisi, ordu ve istihbarat kurumlarının dağıtılması, Sünni Arapları önemli ölçüde etkilemiştir. Mayıs-Haziran ayların direniş gruplarının taktik açıdan zayıf eylem sahaları konusunda sınırlı kaldıkları dönemdir. Temmuz, yaz aylarındaki en yüksek ölü ve yaralı sayısına ulaşıldığı aydır. Bu ayda ayrıca ilk kez muharebe zayıatları idari zayıatların önüne geçmiştir. (Toplam ABD askeri kayıplarında ise ancak sonbaharda bu duruma ulaşılmıştır.) Bu dönemde ilk iki ayda gelişen eylem sahasında kısmen bir büyüme olmuş; eylemlerde de yeni biçimler ortaya çıkmıştır. İntihar saldırılarının yoğunlaştığı Temmuz-Ağustos aylarının sonlarında ABD'nin yürüttüğü askeri operasyonların da etkisiyle Ağustos sonlarına kadar kısmen bir gerileme görülse de Iraklı üst düzey yetkililere yapılan saldırılar yoluyla direnişin politika üretme etkisi artmıştır. İkinci dönem olan Eylül ile birlikte eylem sahasında önemli gelişmeler oluşmaya başlamıştır. Ekim ayında ölümlerle sonuçlanan eylemlerin sayısında tekrar artış gözlenmiş, Temmuz oranlarına ulaşmıştır.⁸⁸

Bu aydan itibaren eylemcilerin taktiklerinde gelişmeler gözlemlenmiş, ABD askerlerinin bazı bölgelerden çekilmesiyle ya da devriye başta olmak üzere birçok görevi yerel güçlere devretmesiyle çok sayıda Iraklı güvenlik görevlisi ölmeye başlamıştır. Genelde ABD ve müttefik askerlerinin ölü ve yaralı sayılarına odaklanılması nedeniyle dikkat çekmeyen bu veri aslında direnişin şiddetindeki artışı sergilemesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca yaralı sayısı dikkate alındığında Ekim ayı direnişinin başlangıcından bu yana en yüksek rakamlardır. Bu ay Kasım ayı için haberci niteliğindedir (Kasım ayı ile birlikte ABD müttefikleri ve Iraklı güvenlik güçlerinin kayıpları doruk noktasına ulaşmıştır.) Hem saldırı

⁸⁸ Serhat Erkmen, "Irak'ta Savaş Sonrası Savaş", Fırat Üniversitesi, Ortadoğu Sempozyumu , s.294

sıklığı hem etkinliği hem de coğrafyası bakımından doruğa ulaşan Kasım ayındaki eğilimin Aralık'ta da devam ettiği gözlemlenmiştir. Yüksek teknikli saldırılar, gelişmiş silahların kullanımı ve helikopterler gibi hedeflerin seçilmesine ek olarak karakollara girişilen intihar saldırıları, bu ay direnişçilerinin moral üstünlüğünü de ele geçirmelerini sağlamıştır.

Aralık ayında devam eden bu eğilim Saddam Hüseyin'in yakalanmasından sonra bazı değişiklikler geçirmiştir. Ölü sayısına bakıldığında Kasım ayına göre yarı yarıya azalma görülmesine rağmen, bu azalma asıl olarak helikopterlere yönelik saldırıların sonucu ortaya çıkan ölümlerin sayısının azalmasıdır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, ABD'nin helikopterlere yönelik saldırılara ilişkin tedbirlerini arttırmasıdır. Bunun dışında eylem sahasının genişliği, sıklık ve teknikler açısından çok önemli bir değişim göze çarpmamaktadır. Direnişin dördüncü dönemi ise önceki dönemden bazı önemli farklılıklar taşımaktadır. Bu dönem diğerlerinden daha kanlı olmuştur. Bu durum hem direnişçilerin durumu taktiksel olarak daha iyi uyum sağlamaları hem de Felluce örneğinde olduğu gibi ABD'nin şehir savaşına girmesinin de bir sonucudur. Ayrıca, başta adam kaçırma olmak üzere yeni taktiklere başvurulması direnişin yarattığı psikolojik etkiyi arttırmaktadır. Ancak bunların da ötesinde dördüncü dönemi önemli kılan en önemli konular direnişin coğrafi olarak genişlemesi ve kendisine bir temsil mekanizması yaratabilmesidir.

Direnişin dördüncü döneminin başında özellikle Sünni grupların yeni ve etkin eylemlerinin yarattığı büyük güvenlik sorunu ABD'yi yeni operasyonlar yapmaya itmiştir. Dikkat edilirse, Nisan ortasından sonra direnişçilerin savunmaya geçtikleri görülmektedir. Savunma aşaması genellikle gerilla faaliyeti gösteren gruplar için sorun yaratır ve gerilemenin işareti olarak algılanır. Ancak, ABD'nin bu gruplara yönelik operasyonunda Felluce'de karşılaştığı sert direniş, verdiği kayıplar ve hem Irak halkının hem de uluslararası kamuoyunun tepkileri sonucunda geri adım atması direnişçiler için önemli bir kazanım yaratmıştır. Felluce'nin kontrolünün Iraklı bir birime bırakılması ve çeşitli söylentilerden sonra eski bir Cumhuriyet Muhafızları subayının göreve getirilmesi ve ABD'li yetkililerin bile bu yeni güvenlik birimi içinde direnişçilerin de bulunduğu inandığını belirtmesi ABD açısından önemli bir kayıp, direnişçiler açısından da kazanç olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan, ABD'nin Muktada Sadr operasyonunun da pek başarılı olduğu söylenemez. Kısa süre içinde bitirilmesi gereken operasyon Nisan ayının başında başlamış şu ana kadar (20 Mayıs 2004) sonuç alınmamıştır, Sadr ile ilişkiler hala istenilen noktada değildir ve her an gerhinlikler çıkabilir. Irak'ın çeşitli kentlerinde çatışmalar devam etmektedir.

Bu çatışmaların en önemli yanlarından birisi de hem Irak halkı hem de bölge ülkelerinde yarattığı hava olmuştur. ABD'nin Felluce kuşatması sırasında yüzlerce Iraklı yanlarında ilaç ve gıdalarla bu kasaba sınırına gitmiş ve destek gösterisinde bulunmuştur. Dahası, ilk kez Iraklı bir Şii grup bu direnişe bu kadar açık bir destek vermiştir. Muktada Sadr yandaşları başta Bağdat olmak üzere çeşitli yerlerde Felluce'deki direnişe destek gösterileri yapmış ve yardım konvoyuna katılmışlardır. Buna karşılık, Felluce'den de ABD operasyonu sırasında Necef'e yardım malzemesi gönderilerek destek mesajları verilmiştir. Bu durum bir ortak Sünni-Şii isyanı yaratmak için yeterli olmasa da (bu ABD için kâbus senaryosudur) işgal karşıtı bir cephenin oluşturulması açısından çok önemlidir. Farklı nedenlerle de olsa ABD'yi aynı anda farklı cephelerde meşgul eden ve politik manevra alanını daraltan bu gelişme dördüncü dönem direnişinin en önemli boyutlarından birisidir.

Bu dönemin son ve en önemli özelliği ise direnişin politika üretme gücünün değiştiğinin ortaya çıkmasıdır. Irak'taki silahlı mücadelenin uzun bir süre en önemli eksikliği silahlı mücadeleyi politik alanda kazanımlara dönüştürebilecek yapıların ortaya çıkmamasıydı. Ancak, özellikle son dönemde ABD'li birçok yetkili ve uzmanın da ifade ettiği gibi Sünni direnişinde dışlanmanın asıl faktör olduğunun dikkate alınması ABD'yi de Sünniler arasında bir temsilci arayışına itti. Bu durumda direnişteki dönüşüme de bağlı olarak Irak İslami Partisi ön plana çıkmıştır. Direnişçilerin siyasal anlamda kendilerini temsil etmeleri her ne kadar Şii ve Kürt grupları rahatsız etse de ABD'nin Baas'tan arındırma konusundaki revizyonları, yeni partilerle görüşmelerde bulunması direnişin politik etkinliğini artırmıştır. Bu nedenle, direniş, yalnızca bir güvenlik sorunu olmaktan çıkıp politika üreten bir aktörlerin elinde araç haline dönüşme yolunda bir adım atmıştır.

4.4. Etnik Grupların Ayrışması

Kürtlere yönelik olumsuz bakış açısının temelinde, Kürtlerin ayrılıkçı eğilimleri vardır. Yabancı Arap medyasının Kürtlere duyduğu tepkinin en önemli nedeni, bir Arap ülkesinin, Irak'ın parçalanmaya sürükleniyor olması ve Kürtlerin ABD ile işbirliği ağırlıkla yer tutmaktadır.⁸⁹

⁸⁹ Hasan Yılmaz, "Arap Medyasında Irak Kürtleri", Arap Stratejik Analiz, Haziran 07, s.60

Çeşitli haber ve yorumlarda, Kürtlerin ayrılması bir Arap ülkesinin parçalanması perspektifinden ele alınmakta ve bu durum kabul edilemez bulunmaktadır. Kürtlerin, ABD ve İsrail ile işbirliği yapmaları ağır biçimde eleştirilmektedir.

Arap mediasındaki bu bakış açısına göre, Kürtler mutlak şekilde Irak'tan ayrılmak ve bağımsız bir devlet kurmak istemektedir. El Kudus El Arabi'de yayımlanan ve "Kürt Liderleri Irak'ın Kuzeyinden Hareket Ederek Yeni Orta Doğu'yu Kurmakta Başarılı Olabilir mi?" başlığını taşıyan bir yazı yukarıdaki bakış açısını temsil etmektedir. Yazıda, Iraklı Kürt grupların, ülkenin eğitim müfredatına dahi müdahale ederek Irak'ın Arap kimliğini yok etmeye ve Bağdat'ta ABD ve İsrail'e sadık bir rejim kurmaya çalıştıkları ve ABD'nin yeni Orta Doğu projesi çerçevesinde Kürtlerin ilk adımları attıkları ifade edilmektedir. Arap mediasında dikkat çekilen noktalardan biri de, tasfiye edilen diktacı Baas rejiminden sonra kuzeyde kurulan Kürt yönetiminin de aynı şekilde baskıcı bir anlayışa sahip olduğu yönündedir.⁹⁰

Mevcut durumda Irak'ta belirleyici rol oynayan üç temel unsurdan söz etmek mümkündür. Bunlar Şiiiler, Kürtler ve Sünnilerdir. Uzun bir maraton sürecine dönüşen, Daimi Anayasa'nın hazırlanması ve halk oyuna sunulacak taslağın son hâlini alması, ancak yapılan ittifaklarla gerçekleşmiştir. Şii gruplar ile Kürtler arasında yapılan anlaşmalarda karşılıklı tavizler verilmiştir. Burada asıl önemli olan, söz konusu grupların geleceğe ilişkin beklentileridir.

Kürtlere bakıldığında, nihai hedefin bağımsız bir Kürt devleti kurulması olduğu bilinmektedir. Sünnilere bakıldığında, hedeflerinin Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması ve dolayısıyla işgalden önceki durumun devam etmesi olduğu görülmektedir. Sünnilerin resmî politikaları üniter bir Irak'tan yana olmasına rağmen, geline nokta federatif bir yapıya sahip olacak yeni Irak'ta da hiç olmazsa etkin bir rol oynamak istemektedirler.

Şii gruplar ise, gündeme getirdikleri güneyde bir federe devlet kurulması talepleri ile, işgalden hemen sonraki tutumlarıyla çelişmişler, siyasi beklentileri konusunda soru işaretlerinin oluşmasına yol açmışlardır.

⁹⁰ Yılmaz, a.g.m., s.61

4.5. Şii, Sünni ve Kürtlerin İşgale Karşı Tavrıları

İşgalden sonra etnik çatışmaların çıkmasını önlemek amacıyla din adamlarının çabaları yoğunlaşmıştır. Ancak 2005 Samarra olaylarından sonra var olan kargaşa artmıştır. Önde gelen bazı Sünni ve Şii din adamlarının 'dış güçleri' açıkça suçlaması, söz konusu din adamlarını hedef haline getirmiştir. Bunun yanı sıra Irak'taki kargaşaya 'iç savaş' süsü verilmesi amacıyla her türlü yola başvurulmaktadır. Bunlardan biri, dinî hissin kışkırtılarak inanç değerine sahip olan her türlü sembollerin hedef alınmasıdır. Hem Bağdat'ta hem de diğer bölgelerde, çoğunlukla camilerde gerçekleştirilen olaylarda yüzlerce Kuran-ı Kerim şüpheler uyandıracak şekilde aşağılanıyor, ihtiyaç giderme mekânlarına yırtılarak atılıyor ve bazıları da patlayan kanalizasyonlarda bulunuyor.

Sonuç olarak, Kuran-ı Kerim olayından yola çıkıldığında şunu söylemek gerekir ki, Kuran-ı Kerim hem Şii'nin hem de Sünnilerin kitabıdır. Kitaba bu davranış biçiminin ise, Irak'taki Şii ve Sünni halkın kışkırtılmasını ve 'dışarıdan ithal güçlerin' gerçekleştirdiği etnik kargaşanın halk boyutuna indirilmesini amaçladığını söylemek mümkündür.

Iraklı Kürtler işgal sırasında ve sonrasında ABD'yle sıkı bir işbirliği kurarak, Irak siyasetinde çok etkin bir rol üstlenmiştir. ABD açısından bakıldığında savaştan sonra Iraklı Kürtlerin kazandığı önemi üç nedenle açıklanabilir. Birincisi, Kürtler ABD'ye ciddi bir sorun çıkartmamaktadır. Aralarında doğan küçük sorunları zamana yayarak ve krize dönüştürmeden erteleme eğilimindedirler. İkincisi, Iraklı Kürtler ABD'nin Irak'ta karşılaştığı sorunlar karşısında güç kullanılmasına yardım etmektedir. Son olarak, Iraklı Kürtler ABD için Irak siyasetinde dengeleyici rol oynamaktadır. Baştan beri yeni Irak'ın siyasal yapılanması içinde sayısal oranından fazla temsil ve güç kazanan Kürtler, Şii ve Sünni Araplar arasında denge rolü oynamaktadır. Aynı taktik geçmişte İngiltere tarafından uygulanmıştır. Irak'ın kurulması sürecinde zayıf olan Sünni Arapların Şii Araplar karşısında ezilmesini engellemek için İngilizler Kürtleri, Sünni Arapların yanında siyaset sahnesine sürmüşlerdir.⁹¹

Genel olarak Irak'taki Sünnilerin taslak Anayasa'da karşı çıktıkları temel nokta federasyon kavramı ve ülkenin doğal kaynaklarının paylaşımı konusudur. Sünniler, federal bir devlet yapısının kabulü ve uygulanması durumunda, hem işgal güçlerine, hem de Irak

⁹¹ Serhat Erkmen, "Türkiye'nin Kuzey Irak Perspektifi ve Hareket Alanı", Stratejik analiz, sayı:86

Hükümeti'ne karşı silahlı mücadeleye başvuracaklarını ifade etmektedirler. Öte yandan Kürt kesimi, federasyon ve doğal kaynakların kontrolü konusunda ısrarlı taleplerde bulunmaktadır.

Sünniler, Irak'ın Arap dünyasının bir parçası olduğunu savunmaktadırlar. Bu görüş, Arap Ligi ve Körfez İşbirliği Konseyi tarafından da benimsenmektedir. Ancak Kürtler, kendi aleyhlerinde olan bu düşünceyi kabul etmemektedirler.⁹²

4.6. Irak içindeki Saldırıları ve Can Kayıplarının Artması

Irak'ta iç savaş var mı? sorusu en çok tartışılan konulardan biridir. İlk olarak Irak'taki göç ve ölü sayısına bakıldığında, tam olarak bir iç savaş yaşandığı düşünülecektir. Muhtelif kaynaklar günde yaklaşık 100 kişinin öldüğünü ve ayda ortalama 3000 kişinin göç ettiğini bildiriyor. Ancak şiddet olaylarının neden olduğu bu karamsar tablo, Irak'ta gerçek bir iç savaşın var olduğunun kanıtı değildir. Çünkü varsayılan iç savaş, 'dışarıdan ithal edilen' bir savaştır.

Öldürme, kaçırma ve son dönemde artan tecavüz olayları dahil olmak üzere Irak'taki şiddet olaylarını incelediğimizde, kurbanların çoğunun sivil olduğu görülmektedir. Genelde de olaylar kimliği belirlenmeyen taraflara dayandırılmakta ve başlatılan yüzlerce soruşturma sonuçsuz kalarak suç dosyaları kapatılmaktadır.

Savaştan en çok etkilenen bölgelerden biri şüphesiz Başkent Bağdat'tır. Gerçekleşen şiddet olaylarından genelde Şii Lider Mukteda El Sadr'ın Mehdi Ordusu sorumlu tutulmaktadır. Eski rejim döneminde ve hâlihazırda da en yoksul bölgelerden birini olan El Sadr bölgesinden ortaya çıkan ordunun bu denli etkili olmasıyla ve sorunların çoğunun bu orduya dayandırılmasıyla gerçeklerin örtbas edilmesinin amaçlandığı bir gerçektir. Gerek Sünnilerin gerek Şiiilerin buldukları bölgelerden tehdit edilerek göç ettirilmesi Irak'taki Şiiiler ile Sünniler arasında karşılıklı ataklar olduğu izlenimini vermemektedir. Bu tür olayların 'ithal edilen' güçlerce yapıldığı aşikârdır. Bağdat'tan diğer bölgelere gerçekleşen göçün, varolan durumun sürmesi halinde büyük göç dalgalarına dönüşeceği düşünülmektedir. Bağdat'tan diğer bölgelere göç edenler, kendilerini tehdit eden ve varlıklarına el koyanların Iraklılar olmadığını ifade etmektedir. Bağdat başta olmak üzere orman yasasının hakim

⁹² Mazin Hasan, "Irak Türkmenleri'nin Barışçı Politikaları ve Sonuçları", Stratejik analiz, Ekim 2005

olduğu Irak'ta karakolların ve polis merkezlerinin günlük olarak gelen şikayetlere müdahale etmemesi de üzerinde durulması gereken bir konudur.⁹³

Iraklıların hakları ya da duygularının ABD'nin yaptığı hesaplarda yeri yoktu. Huseybe saldırısını yöneten İkinci Deniz Piyadeleri Tümeni'nden Albay Stephen W. Davis : "Burada insanların kalbini ya da aklını düşünecek halimiz yok, gereksiz" demektedir.

İnsanlar her gün sırf Iraklı oldukları için tacize uğruyorlar, öldürülüyorlar, tutuklanıyor ve işkence görüyorlardı.⁹⁴

ABD ordusu, Irak'ta, şüphelilere ve onların ailelerine karşı vahşice davranışlarda bulunup, mallarıyla mülklerini yakıp yıkarken, ayırım gözetmeden herkesi tutuklamakta bir sakınca görmüyorlardı. Bazen, yaşlılar, özürlüler ya da yatalak hastalar dahil, bir evin bütün erkeklerini tutukladıkları oluyordu. ABD askeri yetkililerinin bile itiraf ettiği kadarıyla, "Ebu Gureyb hapishanesinde gözaltında tutululardan % 70 ila % 90'ı 'yanlışlıkla' tutuklanmıştı".

ABD'li askerlere, Iraklılara (tıpkı bir zamanlar Vietnam halkına karşı davrandıkları gibi) pek insan muamelesi yapmamaları öğretilmişti. Vietnam'da yerlilere nasıl gook diyorlarsa, burada da Iraklılara hacı diye sesleniyorlardı. Her Iraklı potansiyel bir teröristti onların gözünde; en tepedeki siyasal ve askeri yetkililerden, birliklere gönderilen açık bir mesaj vardı: Iraklıların ölmesinin ya da acı ve ıstıraplar içinde kıvrınmalarının hiçbir önemi yoktu. Nitekim, bazen Iraklılara sırf eğlence olsun diye işkence yapıyorlardı. Hava İndirme Birliği'ndeki askerlerin gözünde, Iraklıları dövmek 'biraz eğlenmek' ve stres atmaktı.⁹⁵

İşgalin sonuçları çok kapsamlı ve yıkıcı olmuştur. İngiltere'nin saygın tıp dergilerinden The Lancet'in 2004 Ekim tarihli bir araştırmasında, ABD işgalinin akabinde Irak'ta 'normal olmayan koşullarda ölüm'den dolayı 98 bin kişinin hayatını kaybettiği hesaplanmaktaydı. ABD'nin en ölümcül saldırılarından birini tezgâhladığı 'ölüm adası Felluce'deki kurbanları dahil etmediği için, bu rakam gerçekte azdır. Aynı araştırmaya göre: "işgali izleyen dönemde şiddetten dolayı ölüm riski, savaştan önceki döneme kıyasla elli sekiz kat daha fazlaydı..."

⁹³ Mazin Hasan, "Irak'ta İthal İç Savaş mı?", Asam, 27 Aralık 2006

⁹⁴ Arnove, a.g.e., s.27

⁹⁵ Arnove, a.g.e., s.28

Irak Body Count'un (Irak Ceset Sayımı Örgütü) yalnızca doğrulanmış medya raporlarına dayanılarak hazırladığı bir raporda, işgali izleyen ilk iki yılda doğrudan ABD ateşiyle öldürülmüş Iraklı sivillerin sayısının 9,270 olduğu hesaplanmıştı.

Tabii, çok sayıda Iraklı'nın ölümü medya haberlerine yansımadağı için bu rakam da gerçeğin altındadır. Columbia Journalism Review'un ilkbahar 2005'te bildirdiğı üzere, "Ölüm oranı [The Lancet araştırmasının tahminleriyle] aynı kalmışsa, kabaca 25 bin Iraklı daha ölmüştür."

Böylesi koşullarda, Iraklıların büyük çoğunluğunun ABD'li askerlere 'kurtarıcılar' olarak değil, 'işgalciler' gözüyle bakmasında şaşılacak bir yan yoktur.

4.7. Saddam'ın Yakalanışı

Saddam Hüseyin, Al Muslit'in ihanetine uğrayıp Amerikalı askerlerce yakalanınca, bütün dünya kamuoyu, içinde biraz sürpriz, şok, biraz da dramatik unsurlar taşıyan görüntülere TV ekranlarından tanık oldu.

Ad Dawr köyünün yakınında bulunan Tikrit'teki çiftlikte adeta bir delikten çıkarılan devrik lider, kimilerinin, Amerikalılar tarafından uyuşturulduğu iddiasını doğrular halde bitkin, şaşkın ve hatta korku dolu gözlerle etrafa bakıyordu.

ABD yönetimi tarafından 1991'deki Körfez Savaşı'ndan bu yana itinayla oluşturulan 'şeytan' figürünü temsil eden Saddam'ın yakalanışını Irak'ın geleceğı açısından dönüm noktası olarak görenler olmuştur.⁹⁶

4.8. Saddam'ın İdamı

Takvimler 30 Aralık 2006'yı gösterdiğinde Saddam idam masasındaydı. Saddam saat 04.55'te asılarak idam edildiğinde, yanında birkaç gardiyandan başka kimse yoktu. Saddam'ın idamı ile Irak'ta bir dönem kapandı. Direnişin yavaşlaması için acele ile alınan bu karar uzun süre dünya kamuoyunda tartışıldı.

⁹⁶ Yasemin İnceoğlu, Saddamın Yakalanışının Ardından, Radikal, 31 Aralık 2003

Saddam'ın idamından önce halka hitaben söylediği son sözleri, "Umarım birlik içinde kalırsınız. Sizi uyarıyorum: İran koalisyonuna güvenmeyin, bu insanlar tehlikeli" oldu.⁹⁷

4.9. Saddam'ın Ölümünün Etkileri

Saddam'ın yakalanmasının direnişçiler üzerindeki en önemli etkisi psikolojik olmuştur. ABD'nin "başarı" ile direnişçilerin elde ettiği bu moral üstünlüğünü tersine çevirdiği söylenebilir. Ancak eylemler tutuklamaların hemen ardından azalmamış fakat tepkisel olarak büyük bir yükseliş trendi de çizmemiştir.

Ocak 2004 ise Saddam'ın yakalanmasının etkilerinin yanı sıra eylemcilerin yeni bir döneme girdiğinin işaretlerini göstermektedir. Burada üç nokta önem taşımaktadır; Saddam'ın yakalanmasından sonra Saddam karşıtı milliyetçi gruplar ile Saddam yanlısı gruplar arasındaki ayrım büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Dahası, Sünniler siyasal sisteme entegrasyon konusunda yeni çabalar geliştirme eğilimine girmişlerdir. ABD'nin karşısına sunulabilecek bir Sünni alternatif yaratmak için çeşitli aşiret reisleri, dini liderler vs. bazı çabalar içinde oldukları görülmektedir. Sünni gruplar arasındaki bu çekişmelerim oluşturduğu politik atmosfer, direnişçileri yeni bir evreye soktuğundan eylem stratejilerinde değişiklik gözlemlenmiştir. Bu dönemin en önemli özelliklerinden birisi, eylemlerin Kerkük'e doğru genişleme konusunda önemli bir aşama kaydedilmesidir. Direnişin sınırlı kaldığı en büyük Sünni Arap bölgesi olan Kerkük'te eylemlerin genişlemesi, direnişçilerin faaliyetlerini resmetmektedir. Son olarak, direnişçilerin, Saddam Hüseyin'in yakalanmasından sonraki siyasi ortama ve ABD'nin aldığı askeri tedbirlere yönelik durumunun uyum sağlama aşamasına girmiştir. Bu uyum aşaması Mart 2004'te direniş dalgasının yeniden yükselmesi sonucunu doğurmuş, Nisan 2004 ile birlikte Irak'ta işgalin başlamasından sonra en kanlı ay yaşanmıştır.⁹⁸

⁹⁷Ece Ertem, "Ve Saddam İdam Edildi" 12 Şubat, 2007, CNN TÜRK

⁹⁸ Serhat Erkmen, Irak'ta Savaş Sonrası Savaş, Fırat Üniversitesi, Ortadoğu Sempozyumu , s.292-296

2006 yılının sonlarına doğru, Irak'ın yeniden yapılandırılmasında en zor denklem haline gelen Sünnilerin kazanılmasına çalışıldığına ilişkin göstergeler ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Baasçıların siyasi eyleme katılma olasılığı, Şii ve Kürtlerin tepkisine neden olmuştur. Bu dönemde ABD'nin Irak sorununa ve dolayısıyla, mezhep çatışmalarına son vermek ve Irak'ın toprak bütünlüğünü korumak amacıyla çözüm üretmesi beklenirken, 30 Aralık 2006 tarihinde Saddam Hüseyin'in infazı gerçekleştirilmiştir.

Bağdat'ın düşmesinden sonra 13 Aralık 2003 tarihinde tutuklanan Saddam Hüseyin'in kitlesel imha silahları üretmek ve geliştirmek, İran'a karşı savaşa girmek, Kuveyt'i işgal etmek, Kürtlere karşı soykırımlar gerçekleştirmek ve kimyasal silahları kullanmak gibi birçok davadan yargılanması bekleniyordu.

Ancak Saddam Hüseyin'in infazı, bir iç mesele olan El Duceyl davasından gerçekleştirildi.

Saddam'ın, El Duceyl davasının tersine uluslar arası özellik taşıyan diğer davalar başlatılmadan infaz edilmesini birçok nedene bağlamak mümkündür. Saddam'ın yargılanma süreci takip edildiğinde, Saddam'ın hayatının bir pazarlık konusu olduğu ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla, Saddam'ın infazının, direnişte bir etkisinin olmadığı ortaya çıktığından gerçekleştiği zayıf olsa da bir ihtimaldir. Buna karşılık diğer bir ihtimal, yıllar süren pazarlık sonucunda Saddam'ın, Baasçılardan ve yandaşlarından direnişe son vermelerine ilişkin ABD'nin taleplerini reddetmesidir. Burada üzerinde durulması gereken husus, Irak'ta diktatör olduğu için Saddam Hüseyin'e duyulan antipatinin giderek sempatiye dönüşmesidir. Irak'ta eski dönemdeki istikrara özlem duyulduğu bir gerçektir. Ayrıca ABD işgalinin yol açtığı acılar ve yeni iktidarlar döneminde işlenen suçlar, halkın özel olarak ABD'ye ve genel olarak da yeni iktidarlara karşı çıkmasına neden olmuştur. Irak'taki direnişte Baasçıların büyük rolü olduğuna ilişkin göstergelerin bulunmasına rağmen, Baasçılar arasında da bölünmelerin olduğu görülmektedir. Bunları, Saddam'ın çizgisini sürdürmek isteyen Baasçılar ile Saddam'ın politikalarının hatalı olduğunu ve dolayısıyla Saddam öncesi Baas çizgisinin devam ettirilmesini isteyen Baasçılar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Dolayısıyla Baas'ın Irak'taki siyasi eyleme katılmasının gündeme geldiği dönemde Saddam'ın idam edilmesinin, Baas içinde meydana gelen çatlakların derinleştirilmesi ve Baasçıları birbirine kırdırma hedefine yönelik olduğu da düşünülebilir. Ancak ABD'nin Irak'ta istikrarı sağlamak ve mezhep savaşını önlemek istediğine ilişkin söylemi göz önünde bulundurulduğunda, ABD

yönetiminin Irak'ın geçtiği keskin virajda Saddam Hüseyin'in infazını en azından erteletmesi, atılması gereken mantıklı bir adım olacaktı. Bunun böyle olmaması bazı kanaatleri pekiştirdi. Nitekim, Sünniler, ABD ve “ABD'nin tanklarıyla Irak'a gelen Şiiler” tarafından kimliklerinin yok edilmesine ve Irak'ın haritadan silinmesine çalışıldığına inanmaktadır. Dolayısıyla Saddam'ın infaz edilmesi Sünnilerin bu düşüncelerinde haklı olduğu inançlarını artıracak ve Sünnilerin, kimliklerini koruyabilmek için karşı atağa geçmesine yol açacaktır. İnfazın, Müslümanlar açısından kutsal öneme sahip olan “Bayram” gününde gerçekleştirilmesi de, infaz zamanlamasının belli bir hedefe hizmet ettiğini göstermektedir. İnfazın Şiiler tarafından yapılmasına izin verilmesi de ABD yönetiminin Irak'ta mezhep çatışmalarına son vermek istediği söylemine gölge düşürmüştür. Çünkü, Saddam rejimince uzun yıllar bastırılan ve Saddam ile kişisel sorunları olan Başbakan El Maliki ve Muktada El Sadr gibi Şiilerin, infazı bir intikam şekline dönüştüreceği önceden bilinen bir olgudur. Nitekim infaz sırasında yaşanan olaylar bunun bir göstergesidir. ABD yönetiminin, Saddam'ı Şiileri kullanarak infaz ettiği söylenebilir. İnfazdan sonra ABD yetkililerinin, infaz şeklinin yanlış olduğunu savunması ve infazdan yana olmadıklarını gündeme getirmesi, “Bizim suçumuz değil, Şiiler yaptı. Siz aranızda hesaplaşın” anlamına gelmektedir.

Son olarak, yargılanmada ve infazda rolün Şiilere Sünniler anayasasının 142. maddesinin uygulanmasına öncelik verilmesini isterken, Şii koalisyonu 118. maddenin uygulanmasına öncelik verilmesini talep etmiştir. 118. madde Irak'ta bölge yönetimlerinin kurulması ile ilgilidir.

142. madde ise 118. maddenin yürürlüğe girmeden önce anayasasının bazı maddelerinin yeniden gözden geçirilmesini içermektedir. Aralık 2005'te yapılan seçimlerde Sünnilerin siyasi sürece katılması amacıyla Şiiler ve Kürtler, anayasasının bazı maddelerinin yeniden düzenlenmesi için Sünnilerin talebi olan 142. maddenin anayasaya konulmasını onaylamıştır.

Her ne kadar Saddam Hüseyin ile Baasçı direniş arasında organik bir bağın olmadığı düşünülse de, yakalanışına kadar Saddam faktörünü direniş olgusundan tamamen ayırmak mümkün değildir. Bağdat'ın düşmesinde altı aya kadar uzanan nispeten uzun bir zaman diliminde, Saddam'ın serbest kalması, ona sıkı bağlı yandaşlarını psikolojik anlamda rahatlattığını söyleyebiliriz. Saddam'ın yakalanmaması, Baasçılar da Baas'ın tekrar iktidara dönmesi hayallerini canlandırmaktaydı. Bu olgu her ne kadar direnişin Baasçı kanadını ateşlese de direnişin genelinde olumsuz izler bırakmaktaydı. Bu etkilerden en önemlisi de

direnin merkezileşmemesi gelmektedir. Saddam yakalanmadan önce Baasçı direnin hem kendi içinde hem de direnin genelinde bir bütünleşme sağlanamıyordu. Buna da örnek olarak ilk altı aylık zaman diliminde, çok sayıda farklı örgütlenme isimleri altında, diren eylemlerini üslenen grupların ortaya çıkması verilebilir. Bu örgüt isimlerinin bir kısmı Baas iktidarı döneminde kullanılan sloganları andırmaktaydı. Diğer bir kısmı da tamamen o örgütlerin İslami içeriğini gösteren adlandırmalardır. Bundan hareketle, Saddam'ın yakalanmasından önce direnin bir bütünlük oluşturmadığı görülmekteydi. Saddam'ın yakalanmasında sonra, direnin bir merkezileşme içine girdiği görülmüştür. Baas rejiminin bir sembolü olan Saddam Hüseyin'in yakalanmasından sonra, Baasçı diren grupları Baas partisinin tekrar iktidara dönmesi konusundaki umutlarını yitirmiş oldular. Bunun da Baasçı diren grupları ile İslami diren arasında bir bütünleşme olgusunun yaşanmasına yol açtığını söylemek mümkündür. Bu da direnin merkezileşmesine yol açtı. Saddam'ın yakalanmasından sonra direnin giderek sistematik hale gelmesi, daha akıllı ve seçici hedeflere yönelmesi direnin bütünleştiğinin bir başka kanıtıdır.⁹⁹

5. IRAK'IN GELECEĞİ ÜZERİNE MUHTEMEL SENARYOLAR

5.1. Irak'ın Üniter Kimliğin Korunması

Bu çözüm şekli Irak Harekâtından sonra devamlı dile getirilmektedir. Baas rejiminin yıkılarak Saddam'ın iktidardan uzaklaştırıldığı işgal harekâtından sonra ABD yanlısı, üniter ve demokratik bir Irak'ın oluşturulması senaryosu uygulanabilirlikten çok uzak görülmektedir.

Körfez Savaşından bu yana Washington yönetimi Kuzey Irak'ta kendisine bağlı bir Kürt Devleti kurmanın kar-zarar hesaplarını yapmaktadır. "Müslüman İsrail" rolü oynatılacak olan bu "ABD Kürdistan'ı Hazar'dan Körfez'e kadar bölgeyi kontrol etmek için ideal bir üs teşkil edecektir."¹⁰⁰

Irak'ta demokratik bir yönetimi engelleyen en önemli faktörlerden biri Irak'ın etnik yapısıdır. Saddam yönetimi, Irak içinde baskı politikası uygulayarak Şii-Sünni, Türkmen-

⁹⁹ Soran Şükür, "Irak Savaşı Sonrası İç Dengeler Ve Gruplar Arası İlişkilerde Gelinek Nokta", Fırat Üniv. Ortadoğu Sempozyumu, s.537

¹⁰⁰ Gürses; a.g..m.

Kürt, Arap-Kürt mücadelesinin ortaya çıkmasına engel olmuştur. Irak Harekâtı ile bu baskından kurtulan etnik gruplarda, mevcut potansiyel çatışmalar başlamış ve artarak devam etmiştir.

Taşkıran, ABD'nin Irak'a saldırmadan önce Irak'taki bütün muhalif gruplarla işbirliği yaptığını, bu çerçevede Irak'lı Arap, Kürt ve Türkmen grupların yetkilileri ile Ankara'da bir araya geldiğini, Ankara Mutabakatı'nı imzalandığını, bu protokolde Türkmenlerin de Irak'ın yeniden yapılandırılmasında asli unsur sayılacağını yer aldığını belirtmiştir.¹⁰¹

Ortadoğu'da bulunan diğer Arap ülkelerinin mevcut statülerini korumak ve devam ettirebilmek için Irak'ın demokratik ve üniter bir yapıda bulunmasına ne kadar müsaade edecekleri veya katkıda bulunacakları da ortadadır. Ayrıca İran ve Suriye, diğer etnik grupları etkileyerek ve/veya destekleyerek kaos ortamını devam ettirmekte, bu suretle ABD ve diğer ülkelerin ilgisinin kendi üzerlerine dönmesini engellemeye çalışmaktadırlar.

Irak'taki bu çözüm şekli her ne kadar ABD tarafından isteniyor gibi görünse de Irak'ta istikrarsız bir ortama neden olacağı bilinmektedir. Bu durum ayrıca bölgede Arap-İsrail çatışmasına benzer çatışmaların yaşanmasına da neden olacak, bölge istikrarsız bir çatışma ortamına dönüşebilecektir.

Bununla birlikte Irak'ın toprak bütünlüğünün muhafaza edildiği demokratik ve üniter yapıya kavuşturulması Türkiye, Irak, İran ve Suriye ülkelerinin bütünlüklerini etkilemesi, bölgesel barışın sağlanması, ekonomik çıkarlar ve mülk menfaatlerinin korunması yönünden Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir.

Irak'ın bütünlüğünün muhafaza edilmesi halinde:

- Bölge istikrara kavuşacak,
- Türkiye-Irak ilişkileri düzelecek,
- Türkiye ekonomisini olumlu yönde etkileyecek,
- Bölgede otorite boşluğunun kalkacak olması nedeniyle PKK/KONGRA-GEL Terör Örgütü bölgede faaliyetlerine devam edemeyecektir.

¹⁰¹ Cemalettin Taşkıran; "Bizim de Not...", a.g.m.

Irak'ta demokratik bir yönetimin sağlanması ve üniter yapının bozulmaması Türkiye'nin en çok istediği alternatiftir. Böylelikle 1991 yılından bu güne özellikle Türkiye'yi etkileyen terör örgütünün istifade ettiği otorite boşluğu engellenecek, tarihten gelen bağlarımızın bulunduğu soydaşımız olan Türkmenlerin asli unsur olarak ülke yönetiminde söz sahibi olmaları sağlanacaktır. Ayrıca bu yönüyle ülke menfaatlerini olumsuz etkileyecek Kürt Devleti veya federasyonunun oluşması önlenecektir.

Marie Jego, Türkiye ve Rusya'nın hemfikir olduğu hususun bütünleşmiş Irak olduğunu, her ne kadar gerekçeleri farklı olsa da iki ülke de en başından beri egemenliğin bir an önce geçici bir Irak hükümetine devredilmesini savunduğunu belirtmektedir.¹⁰²

Sonuç olarak en çok arzulanan bir alternatif olmasına rağmen KDP ve KYB ile Kuzey Irak'ta bir Kürt Federe Devletinin oluşumunun çıkarlarına hizmet edeceğine inanan ABD ve İngiltere'nin, bu oluşuma müsaade etmeyeceği veya olanak tanımayacağı değerlendirilmektedir. Türkiye'nin menfaatine en uygun alternatif olması nedeniyle bu alternatife yönelik politikalar geliştirmesine ihtiyaç vardır.

5.1.1. ABD'nin İran ve Türkiye ile Anlaşarak Irak'ta Federal Bir Yapıya İkna Etmesi

Bir Kürt devleti kurulmasının önündeki belki de en ciddi engel, ilgili tarafların Türkiye'nin böyle bir gelişmeyi önleme gücüne ve iradesine sahip olduğunu algılamasıdır. Türkiye'nin hareket tarzının inandırıcı ve etkili olması için sınır ötesinde askerî güç kullanma iradesini yeniden kazanması gerekir. Ankara ABD aleyhine adımlar atma isteğinde olmadığını ama gerektiği zaman bunu yapmaya kapasitesi ve cesareti olduğunu Amerikalı karar alıcılara gösterebilmelidir.

Ancak buna rağmen, ABD'nin Türkiye'ye Kürt devletinin muhtemel ve kaçınılmaz olduğu ya da zararlı olmadığı yönünde telkinleri olabilir. Benzer şekilde Türkiye iç kamuoyunda, Kürt devletinin kurulmasının artık kaçınılmaz olduğu ve ona Türkiye'nin hamilik yapmaması halinde başkalarının yapacağı, iyi ilişkilerin ise Kuzey Iraklı grupların PKK'ya tavrı almasını sağlayabileceği ve ABD ile önemli bir pürüzü ortadan kaldıracabileceği

¹⁰² Marie Jego; "Doğu'da Bir İttifak Doğuyor", Radikal, 14 Eylül 2004

yönündeki söylem güçlü bir perdeden dillendirilebilir. Bu tür girişimlere karşı hazırlıklı ve ihtiyatlı olunması gerekmektedir.

Ankara'ya PKK'ya karşı bazı önlemler alınması karşılığında Türkiye'nin Kürtlere hamilik yapması yönünde telkinlerde bulunulabilir. Ancak, ABD'nin Kuzey Iraklı Kürtlerle Türkiye arasında hakemlik yapmak yönündeki girişimlerinin yaratabileceği bir anlaşma zemininin kalıcı olacağına güvenmek doğru olmayabilir. Çünkü, Iraklı Kürtler olgun ve tamahkar davransalar bile Kuzey Irak'ta kurulacak bir Kürt devletinin yaratacağı emsal ve “enerji”nin kontrol edilebileceğinden emin olunamaz.

Türkiye'nin, Kürt devletine olan muhalefeti konusunda ikna edilebileceği havasının oluşmasına izin verilmemelidir. Bu noktada gerekli olan şey “diplomatik caydırıcılıktır. Ama aşırı ön tepkiler vermek de, Türkiye'nin kaybedildiği, artık onun “gönlünü almanın” mümkün ve dolayısıyla gerekli olmadığı şeklinde algılanabilir. Wasington yönetimi Türkiye'nin Kürt devletine elinden gelen her zorluğu çıkaracağını bilmeye devam etmelidir. ABD, bir Kürt devletinin Türkiye'yi tehdit etmeyeceği ve hatta yararına olacağı noktasında Türkiye'yi ikna edebileceğine inanırsa Kürt devleti için düğmeye basabilir.

5.2. Irak'ın Bölünmesi

5.2.1. Etnik Bölünme

İkinci Körfez Savaşından sonra merkezî hükümetin Kürt gruplar Kerkük'ü ele geçirmek için tüm güçleriyle çalışmaktadır.

Kuzey Irak bölgelerinden çekilmesi, Kürt gruplar için tarihî bir fırsat yaratmıştır. Irak'ın eski rejimi, Kürtlere özerklik tanıyan tek Irak Hükümeti olmasına rağmen, pratikte Kürtler diğer etnik gruplar gibi yoğun bir baskı altında tutulmuştur. Irak rejiminin bu tavrı, Irak'ın bir Arap ülkesi olmasından kaynaklanmıştır. 1970'li yıllardan bu yana özerklik talep eden Kürtlerin siyasi beklentileri gelişerek, 1990'lı yıllarda yerini federasyona bırakmıştır. ABD ile işbirliği yapan Kürtler, Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde başat güçlerden biri haline gelmiştir. Kuzey bölgesinde merkezden bağımsız olmuş, fiilî egemenliklerini devam ettirmiş, kurulan hükümetlerde önemli konumlar kazanmış ve Irak'ın iç ve dış politikasında etkili olmuşlardır. Bu bağlamda bir ilk olarak Irak Cumhurbaşkanlığı Kürtlere geçmiştir. Sünnilerin

ilk başlarda siyasi eylemi boykot etmesi Kürtlerin daha da güçlenmesine yol açmıştır. Ancak Sünnilerin siyasi eyleme katılması Kürtlerle sorunların çıkmasına neden olmuştur. Sünniler, Kuzey Federe Bölgesine karşı çıkmamasına rağmen, Kürtlerin bölgelerini genişletme isteğine tepki göstermektedir. Kürtlerin ABD ve Şiiilerle işbirliği de Sünnilerin mevcut politikalarına ters düşmektedir.

Kürtlerin, özellikle Kerkük konusunda attığı adımlar Sünni Araplarla ilişkilerinin gerginleşmesine yol açmıştır. 9 Mayıs 2006'da, Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) ile Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin (KYB) Süleymaniye ve Erbil'deki iki yerel yönetimi birleştirerek, Birleşik Kürt Hükümetini ilan etmesi, Kerkük'te güçlenmeleri ve federasyon sisteminin uygulanmasında taviz vermemeleri Sünnilerin sert tepkisine yol açmıştır. Sünniler ve bazı Şii gruplar, Kürt yerel hükümetlerinin birleşmesini bağımsız devletlerinin ilan edilmesinin nihai adımlarından biri olarak algılamaktadır. Kürtlerin, federal bir Irak'ta yaşamayı gönüllü olarak seçtikleri, ancak kendi akıbetlerini belirleme hakkına sahip olduklarını vurgulamaları da aynı şekilde algılanmaktadır. Kuzey bölgesinde Irak bayrağının yasaklanması ise Arapların sert tepkisine neden olmuştur. Ekim 2006'da Kürtlerin desteğiyle federasyon sisteminin parlamentoda kararlaştırılması başta Sünniler olmak üzere federasyon karşıtı Arapları Kürtlerle karşı karşıya getirmiştir. Kürtlerin, egemen olduğu bölgelerde petrol anlaşmaları yapması Irak merkezî hükümetle aralarında sorunların çıkmasına neden olmaktadır. Kürtler, anayasada kendi bölgelerinde Saddam rejiminin sona ermesiyle İran bölgedeki temel düşmanlarından birinden kurtulmuştur. Manevra alanı arayan İran'ın Şii dünyasının liderliğini yürütmesi kolaylaşmıştır. İran'ın Irak'ın sosyal ve siyasal yaşamında artan rolü ise başta Iraklı Sünniler olmak üzere Suudi Arabistan, Ürdün ve Mısır gibi ülkelerde endişeyle karşılanmaktadır.¹⁰³

Kürtler petrol çıkarma ve işletme hakkına sahip olduklarını savunmaktadır. Kürtlerin son dönemdeki taviz vermez tutumları hem Irak merkezî hükümetiyle hem de Araplarla ilişkilerinin bozulmasına neden olmaktadır.

Irak'ın toprak bütünlüğünü savunan ve Kerkük'ün kuzey bölgesine ilhak edilmesine karşı olan Türkmenler, Kürtlerin federasyon politikasına karşı çıkmaktadır. Türkmenler, Kürtleri Kerkük'ün demografik yapısını değiştirmekle suçlamaktadır. Kerkük'ün, Geçiş

¹⁰³ Mazin Hasan, "Irak'ın Geleceği, Stratejik Analiz", Şubat'07, s.35

Dönemi Irak Devleti Yönetim Yasası'ndaki (GDIDYY) özel statüsünün korunmasını talep eden Türkmenler, Irak'ın doğu sınırındaki Bedre ve Hanekin'in, kuzey bölgesine katılma taleplerine karşıdır. Türkmenler ayrıca Irak'ın bölünmesine yol açacağı için güney federe bölgelerinin kurulmasına da karşı çıkmaktadır. Türkmenler, Irak'ın yeniden yapılandırılması sürecinde dışlandıklarını vurgulamaktadır. Hazırlanan anayasa konusunda da rahatsızlığını dile getiren Türkmenler, söz konusu yasanın Irak'taki Türkmen varlığını yok edeceğini ve Türkmenlerin yaşadığı toprakların diğer etnik grupların kontrolüne geçeceğini vurgulamaktadır.¹⁰⁴

Kuzey Irak'ın terör gruplarınca üs olarak kullanılması ve Kerkük'ün yakın gelecekte akıbetinin belirlenecek olması Türkiye'nin de somut adımlar atmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda savaştan sonra bir ilk olarak bir TBMM Heyeti 25-28 Eylül tarihinde Kuzey Irak'a resmî bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Savaştan sonra, Irak'ın diğer bölgelerine nazaran daha istikrarlı olan kuzey bölgesindeki istikrarın bozulmaya başladığı gözlenmektedir. Son dönemde Kerkük ve Musul'daki KDP ve KYB büroları etkili saldırılara maruz kalmaktadır. Bu bağlamda önde gelen birçok üst düzey Kürt yetkilisine saldırılar düzenlenmektedir. Kerkük'ün Kürt bölgesine ilhak edilmesine karşı olan ve Kerkük'ün "küçük bir Irak" olduğunu savunan El Sadr grubu ile Kürtler arasındaki ilişkilerde gerginlik yükselmektedir. Kerkük'teki Arapların Kürtlerce zorla göç ettirilmesine karşılık olarak, Araplar da Musul'da Kürtlere baskı uygulamaya ve bazılarını göç etmeye zorlamaktadır. Kürt yetkililer, savaştan beri Musul'da öldürülen Kürtlerin sayısının 2000'i aştığını vurgulamaktadır.¹⁰⁵

ABD'de senatoda yapılan tartışmalarda, başkanlık seçimi adaylarından Senatör Joe Biden ise Irak'ın resmen parçalanmadan çok gevşek bir federasyonla üçe bölünmesi önerisini yinelerken, bu öneriye Senatör Barack Obama destek verdi. Senato Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Biden, "Eğer Irak'ı geride bir kaos bırakarak terk edersek, bölgesel bir savaş çıkacak ve bu, bizi nesiller boyunca içine alacak. Böyle bir savaş Suudilerin, İranlıların, Türklerin (Irak'a) girmesine yol açacak" dedi¹⁰⁶.

5.2.2. Dini (mezhepsel) Bölünme

¹⁰⁴ <http://www.kerkuk.net/tr/index.asp?id=2504&katagori=1&s=detay>

¹⁰⁵ Mazin Hasan, "Irak'ın Geleceği, Stratejik Analiz", Şubat'07, s.36

¹⁰⁶ www.milliyet.com.tr, 21 Ağustos 2007

İşgalden sonra ortaya çıkan ve Şubat 2005 Samarra olaylarıyla hızlanan mezhepsel çatışmalar, hem hükümetin hem de Irak'ın geleceğini belirleyecek temel etkenlerden biridir. Siyasi grupların milis güçleri, mezhep çatışmalarının çıkarılmasından sorumlu tutulmaktadır. Mevcut durumda 20'ye yakın milis güç bulunmaktadır. Sünni gruplar, İran'ı ve Şiilerin milis güçlerini, gerçekleşen olaylardan sorumlu tuttuğu gibi, Şiiler de Sünni milisleri ve Baas'tan kalma güçleri sorumlu tutmaktadır. Sünniler, Sünni din adamlarının öldürülmesine, Sünnilerin öldürülmesine ya da göç ettirilmesine, Irak-İran Savaşı döneminde Irak ordusuna ait pilotlar dahil olmak üzere önde gelen rütbeli kişilerin öldürülmesine ve Irak'ta Sünni kimliğinin yok edilmesine çalışıldığına ilişkin kanıtlar olduğunu savunmaktadır. Kaynaklar, işgalden sonra Irak'ta ölenlerin sayısının 655.000'e ulaştığını belirlemiştir. Sünnilere göre, Samarra olaylarından sonra 200'e yakın Sünni din adamı öldürülmüş ve çoğu Bağdat ve Diyala illerinde olmak üzere yaklaşık 300.000 kişi göç etmiştir. İşgalden sonra toplam iç göç oranı 1,5 milyona yükselmiştir. Dicle Nehri'nin ikiye bölerek Bağdat'ı oluşturan batı yakası El Kerh'de ve doğu yakası El Rasafe'de karşılıklı zorunlu göç eylemleri gerçekleşmektedir. Resmî kaynaklar günde ortalama yüz kişinin öldüğünü ifade etmektedir. Bunların çoğu değişik işkencelere maruz kalarak öldürülmektedir. Bu sayının daha fazla olduğu söylenebilir. Çünkü, siyasi gruplara ait silahlı güçlerin kayıpları, sivillerde olduğu gibi sokaklarda bırakılmamakta ve Bağdat merkezî morguna teslim edilmemektedir. Ayrıca ayda ortalama 3000 kişinin göç ettiği ifade edilmektedir. Irak'ın orta ve güney bölgelerinde artmakta olan mezhep çatışmaları son dönemde Kerkük başta olmak üzere kuzey bölgelerine de yayılmaktadır. Kerkük, önümüzdeki dönemde kapsamlı çatışmaların yaşanabileceği bölgelerden biri olma riskini taşımaktadır. Irak'taki göç ve ölü sayısına bakıldığında, tam olarak bir iç savaş yaşandığı düşünülebilir. Ancak şiddet olaylarının neden olduğu bu karamsar tablo, Irak'ta "gerçek" bir iç savaşın var olduğunun kanıtı değildir. Çünkü varsayılan iç savaş, "dışarıdan ithal edilen" bir "savaşı" andırmaktadır.¹⁰⁷

5.2.3. Bölgesel Bölünme

Demokratların önde gelen Senatörlerinden, ABD başkanlık seçiminin aday adayı ve ABD Senatosu Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Joe Biden tarafından önerilen ve ABD Kongresi'nin üst kanadı Senato'ya sunulan, Irak'ın gevşek bir federatif yapı içinde 3 bölgeye ayrılmasını öngören bir tasarı büyük çoğunlukla (23'e karşı 75 oyla) kabul edilmiştir. Tasarı,

¹⁰⁷ Mazin Hasan, "Irak'ın Geleceği, Stratejik Analiz", Şubat'07, s.37

Irak'ın tek ülke olarak kalmasını, ancak Şii, Sünni ve Kürt bölgelerine ayrılmasını, petrol gelirlerinin denetiminin ise Bağdat yönetiminde kalmasını önermektedir. Bağlayıcı olmayan tasarıda, "ABD'nin, federal bir hükümet sistemi oluşturulmasına ve federal bölgelerin kurulmasına izin veren Irak Anayasası hükümleri çerçevesinde Irak'taki önemli gruplar arasında siyasi anlaşma sağlanmasını aktif şekilde desteklemesi" istenmiştir. Biden'in planında, bölgeler oluşturulması halinde diğer bölgelerden ekonomik anlamda zayıf kalması muhtemel olan Sünni bölgesine, Irak'ın petrol gelirlerinden %20 pay verilerek desteklenebileceği ve böylece Sünnilerin itirazlarının önleneyeceği ifade edilmiştir. Ayrıca planda, Birleşmiş Milletlerin katılımıyla birlikte Irak'ın komşu ülkelerinin de yer aldığı uluslararası bir konferans düzenlenmesi ve bölgesel saldırılmazlık paktı imzalanması öngörülmüştür. Planda, bu paktın yanı sıra büyük devletler ve bölgesel güçlerin de katılımıyla bir "Temas Grubu" kurulması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁰⁸ Planda, Irak'taki Amerikan güçlerinin 2008 yazından itibaren çekilmeye başlaması gerektiği belirtilerek, Irak içerisinde veya Irak'a yakın bir noktada 20 bin kişilik bir güç bırakılması ve Irak güvenlik güçlerinin eğitilmesi öngörülmüştür. Planda ülke ekonomisine de yer verilerek, yeniden yapılanma yardımlarının artırılması, yeni iş programlarının ortaya konması ve özellikle petrol zengini Körfez ülkelerinden Irak için fon sağlanması önerilmiştir. Biden açıklamalarında bu planın Irak'ı bölmediğini, aksine birleşik bir Irak'ın ancak bu yolla sağlanacağını iddia etmiştir. Bu plan'ın dışarıdan zorlama bir plan olmadığını savunan Biden, bunun zaten Irak Anayasasında yer aldığını ifade etmiştir. Yalnızca federalizmin yeterli olmayacağını da kabul eden Biden, bu sistemin işlemesi için mutlaka Sünnilerin desteklenmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu planın etnik şiddetin önüne geçeceğini iddia eden Biden, bölgelerde yaşayan azınlıkların haklarının da korunarak insanların bölgelerinden göç etmesinin önlenebileceğini belirtmiştir. Bu planın sadece masada duran bir seçenek olduğunu dile getiren Biden, bu plan aracılığıyla militanlarla anlaşılabilirliğini öne sürmüştür.

Biden, planına ilişkin olarak karma nüfus barındıran şehirlere de çözüm getirdiğini iddia etmektedir. Özellikle Bağdat için bir proje ortaya koyan Biden, Bağdat'ın bir federal vilayet olabileceğini, bu vilayette yaşayan azınlıkların haklarının garanti altına alınarak eşitliğin sağlanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca Biden planda, Bağdat ve diğer çok etnikli nüfusa sahip vilayetler için "uluslararası barış koruma gücü" oluşturulabileceğini ifade etmiştir. Son olarak

¹⁰⁸ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1199

Biden bu planın, hem İnan'ı hem de Irak'taki Şii, Sünni ve Kürtleri doğrudan ilgilendirdiğini ve onların kaygılarını giderdiğini öne sürmüştür.¹⁰⁹

Bu plan uluslararası kamuoyunda büyük yankı uyandırsa da Irak'ın üçe bölünmesi fikrinin yeni bir olgu olmadığını söylemek mümkündür. Zira ABD 1991'de I. Körfez Savaşında Irak'a müdahale ettiğinde, Irak'ın kuzey ve güneyinde uçuşa yasak bölge oluşturulmuş ve Irak'ın kuzeyindeki Kürt nüfusu korumak amacıyla üç vilayet güvenli bölge olarak ilan edilmiştir. Bu iki fiili durumun Irak'ı bölme hedefinin ilk adımları olduğu ifade edilebilir. Öte yandan 1995 yılında Ürdün Kralı Hüseyin Irak'ın üçe bölünmesini önermiştir. Yani Biden'in öne sürmüş olduğu planın temellerinin yıllar önce atıldığı söylenebilir. Bu bağlamda ABD politikalarının uzun soluklu olduğunu söylemek mümkündür. ABD'nin yıllardır bu plan dâhilinde çalıştığı düşünüldüğünde, Irak'ta kaybediyor gibi görünen ABD'nin uzun vadeli planında, Irak'ı bölmeye doğru gittiği öngörülebilir. Bu noktada "acaba Irak'taki kaosu ABD isteyerek mi yaratıyor?" sorusu akıllara gelmektedir. Irak, Demokratlar ve Cumhuriyetçiler için bir oyun sahası haline gelirken, Bush, demokratlar tarafından, bozgunun üzerine örtmek ve 2008'deki başkanlık seçimi için zaman kazanmakla suçlanmaktadır. Ancak Biden Irak'taki ABD askerlerinin rahatça çekilmesi uğruna bir ülkenin bölünmesini talep etmektedir. Diğer taraftan Demokratlar ve Cumhuriyetçiler arasındaki Irak oyununun başka bir sahnesi daha Biden'in tasarısıyla gün yüzüne çıkmıştır. Demokrat Biden'in tasarısı tam 26 Cumhuriyetçi senatör tarafından desteklenmiş ve Cumhuriyetçi başkan adayı olan Sam Brownback'den tam destek almıştır. Bu parti içinde Cumhuriyetçi Başkan Bush'a karşı isyanın yaygınlaşmakta olduğunu ve Demokratlar ile Cumhuriyetçilerin anlaşmış olduğunu göstermektedir. Yani ABD başkanı değişse bile Irak politikasının özünün değişmeyeceği değerlendirilebilir. Alınan Senato kararı her ne kadar bağlayıcı olmasa da Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık El-Haşimi'nin dediği gibi "etkili" ve Kongre ile üst kanadı Senato'nun para gücünü elinde bulundurması nedeniyle de yönlendirici olduğu söylenebilir.

Her platformda demokrasiden bahseden ve Irak'ı kurtarmayı amaçlayan ABD bu kararlar demokratik olmayan bir şekilde bir ülke hakkında karar vermektedir. Ne Irak hükümetinden ne de halkından ABD'ye bir talep gelmediği ortadadır. Bir ülkenin geleceği o ülkeden yaşayan insanların elinde olmalıdır. Bu nedenle Irak hükümetinden ve hatta ABD'nin Irak

¹⁰⁹ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1199

Büyükelçisinden haklı tepkiler gelmiştir. Irak Başbakanı Maliki, bunun Irak halkının karar vereceği bir durum olduğunu söylemiştir. Iraklı siyasetçilerin bir çoğu bu planı felaket olarak değerlendirmiş, planın Irak'ı daha da kötü duruma getireceği ifade edilmiştir. Ayrıca bir diğer tehlikeyi Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari dile getirmiş, Irak'ın 3 değil, daha fazla parçaya bölünebileceğini açıklamıştır. Bu sözlerin bağımsızlık hayali kuran Kürt grupların önde gelen bir yetkilisi tarafından ifade edilmesi dikkat çekicidir.

Ayrıca planın Irak'ın gerçeklerini yansıtmadığı düşünülmektedir. Zira Irak'ın net bir biçimde 3'e bölünmesi mümkün değildir. Mesela Basra'da Şiiler yoğunlukta olmakla birlikte, şehirde 200 bin civarında Sünni yaşamaktadır. Irak'ın üçe bölündüğü varsayıldığında Basra'nın Şii bölgesinde kalması büyük olasılıktır. Sünnilerin, Şii yönetim altında yaşamak istemeyeceği düşünüldüğünde, Sünniler ve Şiiler arasındaki çatışma çıkabileceği ya da bugünkü şiddetin daha ileri taşınarak Sünnilerin tecrit edilebileceği söylenebilir. Öte yandan Biden'in planı Irak'ta yaşayan üç unsuru içermektedir. Bu durumda Irak'ta yaşayan diğer kesimlerden tepki görmüştür. Örneğin Irak'ın üçe bölünmesi halinde Türkmenler de haklı bir biçimde 4. bölge olarak Türkmeneli Bölgesini ilan edeceklerini dile getirmişlerdir. Türkmenlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgeleri Kürtler de talep etmektedir. Bu durumda Türkmenler ve Kürtler arasında bir çatışmanın yaşanması beklenebilir. Bu bağlamda bu planın Irak'taki sorunları çözmekten çok çatışma ve şiddeti tetikleyeceği düşünülebilir. Ülkenin ana gelir kaynağı olan petrolün Kerkük ve Basra gibi iki sorunlu bölgede yoğunlaştığı göz önüne alındığında, ihtilaf ve çatışmaların daha karmaşık bir hal alacağı öngörülebilir.¹¹⁰

Biden ortaya koyduğu planın Irak'ı bölmediğini öne sürse de ileri bir perspektifte, bölgelerin ayrılmaya gideceğini ve küçük birer terör yuvası haline gelebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira Irak'ta oluşturulması düşünülen bölgelerin kendi yönetim ve ordularına sahip olacağı düşünüldüğünde, her grup kendi bölgesinin çıkarlarını ön planda tutacağından, merkezi hükümetin etkisiz ve güçsüz kalacağı söylenebilir. Etkisini yitiren bir merkezi hükümetin “federal” Irak'ı bir arada tutması mümkün görünmemektedir. Zaten sözde Kürt Bölgesi peşmergeler tarafından korunmakta, Bağdat'a danışmadan dış ilişkiler kurmakta ve petrol anlaşmaları imzalamaktadır. Irak'ın güneyindeki güvenliği de büyük oranda Irak İslami Yüksek Konseyine (SCIRI) bağlı Bedir Örgütü sağlamaktadır. Irak'ın üçe bölünmesi

¹¹⁰ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1199

halinde her bölgedeki radikal grupların etkisinin artması da muhtemeldir. Bu bağlamda bölgelerdeki radikal grupları kontrol etmenin daha imkânsız bir hal alacağı düşünülebilir.

Irak'ta yaşayan gruplar arasında yaşanabilecek çatışmalara bölge devletlerinin müdahale edebileceğini belirtmek mümkündür. Bu durumda İran Şii'lere, Suudi Arabistan ve Suriye'nin de Sünnilere destek vermesi muhtemeldir. İran'ın Basra'ya kadar inmesi Suudi Arabistan'ın işine gelmeyeceğinden bölgesel bir gerginlik söz konusu olabilir. Diğer taraftan, Türkiye'nin tarihsel ve coğrafi sorumlulukları göz önünde bulundurulduğunda, Türkmenler ve Kürtler arasında yaşanacak bir gerginlikte müdahil olabileceği değerlendirilebilir. Pragmatik düşünen ve rasyonel politikalar yürüten bir devletin bu tarz çatışma ortamlarını arzu etmeyeceği ifade edilebilir. Bölge ülkeleri ve Irak'a komşu devletlerin de bu plana tepkisi gecikmemiş ve bu uygulamanın Ortadoğu'yu felakete sürükleyebileceği ifade edilmiştir.¹¹¹

Mezhep savaşının kızıştığı, ABD askerlerine yönelik saldırıların arttığı ve neredeyse her gün 100 sivilin yaşamını yitirdiği Irak'ta, askerî ve siyasi açıdan başarısız olan ABD yeni bir çözüm arayışındadır. 2003'ten bu yana üretilen politikaların sonuç vermemesi üzerine, ABD'nin Irak politikasını gözden geçirmesi ihtiyacı doğdu. Bu çerçevede oluşturulan Irak Çalışma Grubu ise üç yıldır süren ABD politikasına önemli bir yenilik getiriyor. Plan, ABD'nin işgalin başından beri sürekli vurguladığı Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması politikasından vazgeçilmesini öneriyor. Baker, bu yaklaşımı "böl ve yönet" olarak adlandırıyor¹¹². Grubun raporu, resmî olarak Irak'ın parçalanmasını içermiyor. Fakat Irak'ın, federal bölgelerin yönetim ve güvenliğinin sağlanmasından, merkezin ise dış politika, sınırların korunması ve petrol gelirlerinin dağıtılmasından sorumlu olduğu zayıf bir üçlü federasyona dönüşmesini ileri sürüyor. Bu tür bir zayıf federal yönetimin kurulması için ise mevcut Irak Hükümeti federal bölgelere güç aktarımını sağlayacak bir anayasa konferansı toplanması konusunda teşvik ediliyor. Ayrıca, bu plan için Suriye ve İran'ın desteğinin de alınması gerektiği belirtiliyor.

Irak'ta üst üste yapılan seçimler, askerî operasyonlar ve hükümet değişiklikleri ile çatışmaların önüne geçemeyen ABD, Irak'taki varlığını korumanın artık iyice zorlaştığının

¹¹¹ Bilgay Duman, ABD Askerlerinin Eve Dönüş Formülü: Irak'ın Üç Bölünmesi, http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1199

¹¹² <http://www.hakimiyetimilliyeh.org/index.php?news=71>

farkında. Son zamanlarda, Irak'ta güvenlik sorunları artmasına rağmen, ABD, Irak'a ek askerî birlikler göndermek istemiyor. Dahası, Irak'ta Nuri El Maliki Hükümeti her geçen gün kan kaybediyor. ABD'li yetkililere göre Irak Hükümeti 1-2 ay içinde işlerliğini tamamen yitirecektir. Bu nedenle, ABD açısından bir an önce yeni bir çözümün bulunması şart. Başkan Bush, yaptığı konuşmada, Irak'ta federalizmin Türkiye ve Suriye'ye zarar verebileceğini söyledi. En azından şimdilik, bu söylem Bush yönetiminin, Irak'ın bölünmesine yol açacak tüm girişimlere karşı olduğu izlenimini vermektedir. Fakat, Başkan Bush bu planı kabul etme sinyali vermese de, fikrin Amerikan karar alma çevrelerinde gittikçe daha fazla taraftar topladığı görülüyor. Benzer bir fikri savunan Demokrat Parti Senatörü Joseph Biden ve Dış İlişkiler Konseyi Eski Başkanı Leslie Gleb, bu fikrin başlangıçta pek desteklenmediğini, ancak gün geçtikçe yaklaşımın değiştiğini ve ülkenin zaten iç savaş ve etnik temizlik nedeniyle parçalanmakta olduğunu belirtti.

5.2.4 Irak'ın Parçalanması ve İç Savaş İhtimali

İşgali destekleyen savaş-karşıtı aktivistlerin pek çoğunun herhalde en büyük korkusu, ABD birliklerinin çekilmesinin bir iç savaşa yol açması ihtimalidir. Savaşın destekçileri de durmadan bu fikri yinelemektedirler. Irak'taki mezhepler üzerine kurulu fay hatları, onu ortadan kaldırmak için fiilen müdahale etmedikçe, içinden çıkılmaz biçimde ülkeyi iç savaşa sürükleyecektir. Kıdemli Ortadoğu muhabirlerinden Robert Fisk'in işaret ettiği gibi, sömürgeci güçler, gittikleri zaman yerli halk iç savaşa sürüklenmesin diye, artık ülkeden çekilemeyecekleri bahanesini uzun süredir ısıtıp ısıtıp önümüze sümektedir. 1920'de Britanya Dışişleri Bakanı David Lloyd George, eğer Britanya Ordusu ülkeyi terk edecek olursa Irak'ta iç savaşın patlak vereceği uyarısında bulunuyordu. Tıpkı şimdi Amerikalıların, kendileri giderlerse Iraklıları vahşice bir iç savaşın beklediği uyarısında buldukları gibi.

Oysa Washington, ülkede bir iç savaşın patlak vermesini önleyebilmiş değildir. Aslında, işgal yetkilileri, gelecekteki bir hükümetin niteliğini kendileri belirleyebilmek için klasik böl ve yönet taktiğine başvurarak, her fırsatta kasten Kürtleri Arapların üstüne sürüyor, Şiilerle Sünnileri birbirine kışkırtıyor, bir hizbi ötekine saldırtıyorlar.

Bu fikri mantıksal sonucuna dek götüren New York Times köşe yazarı Thomas L. Friedman, "Şiiileri ve Kürtleri silahlandırıp, parsayı toplamayı Irak Sünnilerine bırakmalıyız," demektedir.

Friedman'ın Irak'taki savaş suçlarını savunma sicili hayli kabarıktır, o yüzden bu kendisinin pek aşına olduğu bir alandır. Kendisi ve hükümet ile editoryal 'biz' eki arasındaki çizgiyi her zaman bulandırarak ve tipik ırkçı bir dille, "Kendi çocuklarını sevdiğinden daha fazla başkalarının çocuklarından nefret eden bir halk uğruna iyi Amerikalıların hayatlarını daha fazla tehlikeye atamayız," demektedir.

Bunlara ek olarak, taslağı işgal yetkililerinin yoğun baskısıyla hazırlanan Irak anayasası, esas olarak Irak politikasındaki mezhep ayrılıklarını tescil etmektedir. İphyllis Bennis'in ileri sürdüğü gibi, anayasa referandumu, "Irak'ın egemenliğinin ve demokrasinin tesis edilmesinin değil, bilakis, şimdiki şiddete dayalı siyasal çatışmaları, etnik ve dini cemaatler arasındaki çiplak bir iç savaşa çevirecek olan ABD'nin nüfuzu ve denetiminin sağlanmasının bir işaretiydi.

Anayasa taslağı, uzun zamandır egemen kılınmış olan sekteler yaklaşımlara dayanarak Irak'ın çeşitlilik taşıyan nüfusunun çıkarlarını dengelemek yerine, şu anda işgalin beslediği İslami kimliğe yönelişi yansıtmakta, onu ön plana koymakta ve kabalaştırmaktadır. Tarihsel açıdan laik kalmış Irak'ta, asıl kimliğin 'Iraklı' olmaktan 'Sünni' ya da 'Şii' olmaya kayması (Irak Kürtlerinin kendi kimlikleri her zaman daha güçlü olduğu halde) büyük ölçüde ABD'nin işgaline gösterilen bir tepkiydi; dolayısıyla, tarihsel kültürel gerçeklikleri yansıtmıyordu.

5.2.5. Irak'taki Etnik Bölünmenin Diğer Bölge Ülkelerine Sıçraması

Olası bağımsız Kürt devleti modellerinden biri de, daha geniş siyasi sınırlara fakat aynı zamanda karışık etnik yapıya sahip bir Kürt devletidir. Bu durumda mevcut üç vilayete ek olarak Kerkük vilayeti ve Musul'un bir kısmı da siyasi sınırlara dahil olacaktır. Nüfusu ve yüzölçümü artan yeni devlet, hatırı sayılır petrol kaynaklarına sahip olacaktır. Fakat, Musul'un bir kısmı ile Kerkük'ün statüsüne ilişkin içeriden ve dışarıdan gelen itirazlar, siyasi ortamı gerecek ve çatışma kaçınılmaz olacaktır.¹¹³

Kaldı ki federalizm denemesi boyuca Kerkük'ün statüsüne ilişkin getirilebilecek çeşitli sınırlamalar, bağımsızlık döneminde de tartışma konusu olmaya devam edecektir. Böyle bir

¹¹³ Mustafa Aydın, Nihat Ali Özcan, Neslihan Kaptanoğlu, "Riskler Ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği Ve Türkiye", Tepav Ortadoğu Çalışmaları II, Temmuz 2007, s.95

ortamda kurulacak Kürt devleti, uzun süre komşularıyla sorun yaşayacak ve tecrit edilecektir. Kürtlerin siyasi sınırlarını genişletmek ve çoklu etnik kimliklerden kurtulmak için göç ettirme ve etnik temizlik kampanyasına girişmeleri halinde ise bölgesel istikrarsızlık daha da artacak, durumdan etkilenen komşuların olası müdahaleleri gündeme gelebilecektir.

Bu modelde petrol kaynaklarına sahip olmak siyasi, ekonomik ve askeri güç anlamına gelmektedir. Bir anlamda zengin petrol kaynakları Kürt devletinin siyasi sigortası olarak görülmektedir. Fakat zengin petrol yatakları, olası devletin jeopolitik konumu dikkate alındığında, avantajları yanında çeşitli dezavantajları da beraberinde getirecektir. Petrolün uluslararası pazarlara ulaştırılması için gereken güzergah, her ne şekilde olursa olsun, en az bir komşu ülke ile iyi politik ilişkiler ve işbirliği gerektirmektedir. Bu da orta-uzun vadede bağımlılık oluşturacaktır. Öte yandan, Kürt devletinin doğuşunu takiben ortaya çıkacak bölgesel istikrarsızlık ve rekabet bu devletin petrol avantajını uzun bir süre kullanmasına engel olacaktır. Kerkük'te yaşayan Türkmenler ve Arapların Kürt bölgesinde kalması halinde Kürt devleti/bölgesi sürekli etnik gerilim ve iç güvenlik kaygıları ile yaşayacaktır. Aşiret sistemine dayalı sosyal yapı da petrol gelirlerinin paylaşımında ciddi sorunlara yol açacak, çeşitli sosyal huzursuzluklara neden olacaktır.¹¹⁴ Çevre ülkeleri ile sürekli sorunlar yaşayacaktır.

Irak'ta ortaya çıkan yeni politik ortam Kürt gruplar için yeni fırsat alanları sağlamaktadır. Fakat Kürt liderlerin fırsatlara uygun politikalar üretmek için “geleneksel yapıdan güç alan aşiret temelli tutumlarından” vazgeçmeleri kolay olmayacaktır. Öte yandan tüm dünyada olduğu gibi, Kuzey Irak da küreselleşmenin etkilerine açıktır. Bu etki ABD'nin Irak'ı işgaliyle beraber daha da hızlanmıştır. Küreselleşme ve işgal sonrası artan Amerikan tarzı yaşam, Kürtler arasında ekonomik refah beklentisini yükseltmiş, fakat zamanla bu beklentiler gerçekleşmemiştir. Bu durum özellikle gençler ve yönetime mensup olmayan aşiretler arasında hayal kırıklığına yol açmıştır. Hayal kırıklığı ise Kürtler arasında radikal İslami hareketlerin gelişmesine neden olmaktadır.

Öte yandan, komşularınca tehdit olarak algılanan ve diğer etnik gruplardan sorunlu bir biçimde ayrılan yeni Kürt devletinin öncelikli sorunu “güvenlik” olacaktır. Bu durum, yeni

¹¹⁴ Aydın ve diğ., a.g.e., s.96

devleti bir yandan müttefik arayışına zorlarken, diğer yandan savunma giderlerine bütçesinden daha fazla pay ayırmak zorunda bırakacaktır.

Kısa vadede refahın arttırılamaması ise içeride devam eden sosyal ve ekonomik sorunları daha da derinleştirecektir. Üstelik petrol satışından elde edilecek ekonomik kazanımların güçlü askeri yapı için harcanması baskıcı bir rejim kurulmasına giden yolu açabilecektir.

Üstelik yeni devletin etnik çeşitliliği ve bunun siyasi sınırların ötesinde devam etmesi de güvenlik kaygılarını arttıracaktır. Çünkü yeni devlet kurmanın heyecanı ile “uluslaşma ve yükselen milliyetçilik fikirleri” yeni sorunları tetikleyecektir. Üstelik komşu devlet/devlet dışı aktörlerin girişimleri de Kürt devletini sürekli tetikte olmaya zorlayacaktır. Dolayısıyla, bu devlet kuruluşundan itibaren güvenlik kaygısı ve saldırı korkusu altında yaşayacaktır. Son olarak, bu tür bir Kürt devleti, komşularından kaynaklanan tehdide cevap olarak bu ülkelerdeki ayrılıkçı Kürt hareketlerini destekleyebilecektir. Bu durum da bölgesel istikrarsızlığı daha da körükleyecek ve sürekli hale getirebilecektir.¹¹⁵

Irak'ta büyük çoğunluğu oluşturan Şiiler de İran'ın etkisi altındadır. İran Şiileri her defasında doğrudan ya da dolaylı olarak desteklemektedir. İran Irak içinde kendine bağlı bir nüfus oluşturmaya çalışmaktadır.

5.3. ABD'nin Güçlerini Kuzey Irak'a Çekerek Diğer Bölgeleri Kaderine Terk Etmesi.

Irak'tan hızlı ve kontrolsüz geri çekilmeye karşı çıkanlar bunun İran ve El Kaide'yi güçlendireceğini, ülkenin daha da derin bir şiddet sarmalına gireceğini, komşuların müdahalesine kapıyı açacağını, ABD'nin prestijine ve inandırıcılığına darbe vuracağını ve Amerika'nın düşmanlarını cesaretlendireceğini iddia etmektedir. Karşı taraftakiler ise, Iraklı grupların ancak, ABD'nin çekilme ihtimali belirlediğinde uzlaşma yönünde adım atacıklarını iddia etmektedir. Irak'ta çok sayıda asker bulundurmaya devam etmenin ekonomik ve insani bedellerinin yanında ABD ordusunun savaşa hazır olma durumunu ve eğitim faaliyetlerini zora soktuğu, Afganistan gibi önemli başka alanlardaki faaliyetleri olumsuz etkilediği, başka bir bölgede ortaya çıkabilecek bir krize cevap verme kapasitesini azalttığı, asker ve subayların moral düzeyini düşürdüğü ve onları orduda kalmaya isteksiz hale getirdiği şeklinde eleştiriler

¹¹⁵ Mustafa Aydın, Nihat Ali Özcan, Neslihan Kaptanoğlu, “Riskler Ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği Ve Türkiye”, Tepav Ortadoğu Çalışmaları II, Temmuz 2007, s.96

bulunmaktadır. Ayrıca Irak'ta başarının artık imkânsız olduğu ve mevcut politikada ısrar etmenin sadece ödenecek askeri, siyasi ve ekonomik bedeli artıracığı belirtilmektedir.

ABD'nin gelecekte Irak'taki askeri varlığı ile ilgili şekil ve ihtimalleri ise kabaca şöyle tahmin edebiliriz:

Operasyonel güç (Irak içinde ve dışında büyük operasyonlar yapmaya muktedir), göstermelik güç (Irak'tan tamamen çekilmediklerini göstermek için), sınırlı fonksiyonel güç (Irak içinde danışmanlık, eğitim, koruma, istihbarat ve sınırlı kontr-terör operasyonları).

ABD açısından geri çekilmek için ayrıntılı bir takvim belirlemenin zorluğu ve bunu açıklamanın sakıncaları olabilir. Eğer Iraklı direnişçiler, El Kaide ve Şii milisler ABD'nin bir bölgeden ne zaman çekileceğini bilirlerse bunu askeri anlamda kendi lehlerine kullanmaya çalışabilirler.

5.4. Uluslararası Gücün Irak'a Müdahale Ederek Yeniden İnşası. Nato'nun Müdahalesi.

ABD düşünce kuruluşu olan Alman Marshall Fonu direktörü Donald D. Asmus ile birlikte hazırladığı, "NATO'nun Yeniden Keşfi" adlı raporda Richard Holbrook Kuzey Irak'a NATO gücü yerleştirilmesini önerdi. Bununla, şu yararların sağlanacağını vurguladı:

1 . Türkiye'de PKK terör örgütünün ortadan kaldırılması için Kuzey Irak'ın işgalinden açıkça söz edenler var. Bu riski azaltmanın en iyi yolu Kuzey Irak'a NATO gücü konuşlandırılmasıdır. Kürt liderlerle yapılacak bir anlaşma PKK'yı sınırlandıracaktır. Bu Türkiye'nin askeri operasyonunu önlemenin en iyi yoludur.

2. NATO askerleri, Irak'taki iç savaşın hala istikrarlı ve yarı demokratik parçasına (Irak'ın kuzeyine) yayılmasını önleyecektir.

Holbrook bu yayından bir ay kadar önce de The Washington Post'ta Başkan Bush'a yazdığı açık mektupta şu görüşlere yer verdi. Holbrooke, “Ne yaparsanız yapın gerçek bir risk olan Türk-Kürt savaşını önlemek için bugün hala güvenli olsa da giderek gerginleşen Kuzey Irak'a (Kürdistan'a) ABD birliği göndermelisiniz. ABD'nin buradaki varlığını Türkler

de, Kürtler de memnuniyetle karşılayacaklardır, ancak bu Türkiye'ye yönelik Kürt terörist saldırıların kesilmesiyle birlikte gerçekleştirilmelidir.”

Kissinger Planı çerçevesinde diplomatik temas grubu içinde yer alması, İran ve Suriye'yi diyaloga ikna görevini üstlenmesi öngörülen Türkiye'nin; Holbrook Planıyla Kuzey Irak'a NATO gücü gönderilmesine "Evet" dedirtilmesi böylece onun Kuzey Irak'a askeri operasyonunun önünün kesilmesi önerilmektedir. Holbrook bu önerilerinin hayata geçirilmesi adına 2 Şubat 2007 tarihinde sessizce İstanbul'a gelerek Başbakan Erdoğan'la gizli bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmede, Kissinger'la birlikte gündeme getirdikleri plan ele alınmıştır. Holbrooke geldiği gibi yine sessizce Türkiye'den ayrılmıştır¹¹⁶.

ABD Kuvvetlerinin büyük bir kısmının, Irak'taki en yakın müttefiki olan Kürt gruplarının kontrolündeki kuzey bölgesine ve çatışma yaşanan şehirlerin dışına yerleşmesi beklenmektedir. Söz konusu geri çekilmenin ABD'nin Irak'taki askerî etkinliğine darbe vurması olası gözükmemektedir. Burada Türkiye açısından önemli olan nokta, Irak'ın kuzeyindeki PKK yandaşlarının durumudur. Çünkü Irak Anayasası söz konusu yandaşlara korunma fırsatı tanımıştır. Anayasa'nın 21. maddesinde “Irak'a siyasi iltica yasayla düzenlenir. Siyasi bir mülteci kaçtığı ülkeye zorla iade edilemez” ifadesi yer almaktadır. Kürt grupların ABD ile olan iş birlikleri sonucunda Irak'ın geleceğinde en etkili faktör olduğu göz önüne alınırsa, aynı şeyin PKK konusunda yaşanıp yaşanmayacağı zihinleri kurcalamaktadır.¹¹⁷

5.5. Irak Petrollerinin Paylaşımı ve Bölgeye Etkileri

Petrol, yakın tarihte Ortadoğu Bölgesinde ulusal sınırları aşan ve bölge devletlerinin gerek kendi iç gelişmelerinin, gerek birbirleri ile olan ilişkilerinin yanında uluslararası askeri-siyasi gerilimlerin de odak noktasını oluşturan bir olgudur. İnsanlık tarihinde izlenilebilen gelişmelerin hiçbiri petrol ve petrole dayalı sorunların etkilediği ölçüde büyük kitleleri

¹¹⁶ <http://www.millicozum.com/content/view/1112/>

¹¹⁷ <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=764&kat1=5&kat2=>

etkilememiş; tarihin hiçbir aşamasında hiçbir olgu, petrolden kaynaklanan gelişmelerin yığınların yaşamlarında bıraktığına yoğun, kalıcı ve belirleyici etkiler yaratmamıştır.

Petrol kendi başına alındığında, uzun asırlardır varlığı bilinen ve insan yaşamında, bugünkü yeri ile ölçüldüğünde yok denecek ölçüde küçük de olsa, belli, bir yeri olan bir yeraltı varlığıdır. Bilinen kaynaklara göre, petrolün Amerikan yerlileri tarafından uzun yıllar boyunca ilaç olarak kullanılmasının yanında (ki, bu kullanımın daha sonra beyaz göçmenlerce de benimsendiği görülmektedir), Güneş Tanrısı için düzenlenen kutsal törenlerde yakılan ateşlerin hammaddesi olarak da kullanıldığı saptanmıştır.

Petrol'ün bugün yaşantımızda aldığı rolü kazanması ve Ortadoğu'nun petrol dolayısı ile uluslararası ilişkiler alanında önemli bir gerilim odağı konumuna gelmesi ise, sanayi/teknolojik ilerlemenin ve kolonicilik politikalarının temelini oluşturduğu karmaşık bir süreç sonucudur. 19. yüzyılın sonlarına değin petrol üretimi konusundaki çalışmalar, ağırlıklı olarak, Amerikan şirketlerinin denetimindeki kıt'a Amerikas (ABD, Meksika, Venezuela gibi ülkelerde) ve Batı Hint Adaları, Burma gibi yörelerde yürütülmekte idi. Bu dönemde, ABD ve Avrupa'da sanayi devrimi sonrası hızla büyüyen bir enerji gereksinimi ve artan tüketim, sanayileşmekte olan devletlerin ağırlıklı petrol kullanıcısı olarak ortaya çıkmalarına neden olmuştur. Dolayısı ile petrole dayalı ticaret, bu konuda gerekli üretim ve, işleme kapasitelerini oluşturmuş olan ABD kökenli şirketleri ile Amerika ve Avrupa devletleri arasında sürdürülmüş ve geliştirilmiştir,

20. yüzyılın başlarında gerek kullanım gerek üretim alanlarında yeni teknolojilerin devreye girmesi dünya petrol üretiminin daha da yükselmesine, petrolün bundan böyle çok ekonomik bir enerji kaynağı olarak sanayinin ve tüketimin hizmete sokulmasına olanak sağlamıştır.

Orta Doğu bölgesi dünya petrol ve doğal gaz kaynaklarının % 65'ine ev sahipliği yapmaktadır. Bunların %11 kadarı Irak topraklarındadır ve Irak her ne kadar 2003 Amerikan işgalinden beri üretim potansiyeline tam olarak kavuşmasa da dünyadaki üçüncü büyük petrol rezervine sahiptir. Irak Savaşı, ABD ve müttefiklerinin ihtiyaç duyduğu hayati öneme sahip enerji kaynaklarını ve bunların dünya pazarlarına taşınmasını riske atmıştır. Savaş sırasında ve sonrasında dünya petrol ve doğal gaz fiyatları 30 dolardan 75 dolara yükselmiş,

Irak ölçeğinde ise üretim düşmüştür. Savaş öncesi 2002 üretimi günde 2.2 milyon varilken, 2006 yılı üretimi hala savaş öncesi dönemi yakalayamamış ve günde 2.13 milyon varilde kalmıştır. CIA World Factbook 2006 yılı tahminlerine göre Irak'taki kanıtlanmış petrol rezervleri 112.5 milyar varil, doğalgaz rezervleri ise 3.115 trilyon varildir.

Irak'ın işgali ile bozulan bölgesel dengelerde İran ön plana çıkmış, İran-ABD gerginliği önemli petrol taşıma merkezlerinden Basra Körfezi'nin güvenliğini riske etmiştir. İran, Basra Körfezi'nde yer alan ülkelerde yaşayan Şii nüfus üzerindeki etkisini kullanarak bu ülkelerde istikrarsızlık yaratabilecek duruma gelmiştir. Öte yandan işgal edilen Irak'ta elverişli ortam bulan radikal örgütler de ABD'nin müttefiki petrol üreticisi ülkelerde güvenliğini tehdit edebilecek duruma gelmişlerdir. Nitekim petrol ve doğal gaz tesislerinin güvenliğinin sağlanmasındaki zorluklar, hasar verme kolaylığı, saldırılar için bu tesisleri cazip hale getirmektedir. Nitekim, terör saldırıları, siyasi istikrarsızlık, toplumsal kargaşa halinde boru hatları, rafineri ve kuyular saldırıya açık hale gelmektedir.

Bir diğer husus, ABD'nin Irak'ın petrol zenginliğini kullanarak ülkeyi bir arada tutabileceği fikrinin bugüne kadar uygulamada başarılı olamamasıdır. Ülkedeki Sünni Arapların çoğunlukta olduğu bölgeler, petrol ve doğal gaz rezervlerine sahip değildir. Bu nedenle Kürt'ler ve Şii'lerle birlikte yaşamaya razı olabilecekleri öngörülmektedir. Fakat söz konusu ekonomik ödülün işlevsel olabilmesi ancak rasyonel düşünülebilen politik ortamlarda ve liderlerin varlığı halinde işe yarayabilir. Oysa Irak'ta işlerin geldiği aşama ve çatışma ortamında, bu teklifin tartışabileceği bir iklim ve tarafları temsil eden siyasi liderler yoktur. Öte yandan, petrol kaynaklarının yoğunlaştığı bölgeleri fiilen kontrolünde tutan veya kontrolünü ele geçirebileceğini hisseden Şii Araplar ve Kürtler, sıklıkla Sünni Araplar aleyhine işbirliği yapmakta, ülkenin bütünlüğünün korunması konusunda yeterince teşvik hissetmemektedirler.¹¹⁸

ABD'nin petrole duyduğu ilgi fiyata tesir ve kâr sağlama kontrolü değil fakat muhtemel düşmanların petrolü kontrol ederek sağlayacakları kârı ve bu gücü başkalarına zarar vermek için kullanmalarını önlemektir. Ayrıca, petrolün pazara ulaşmasını temin etmektir. Bu nedenle ABD, petrol üretiminin bir veya iki devletin kontrolünde toplanmasını önlemeye çalışmaktadır. Bu büyüklükteki bir güç, bu güce sahip olanın, zarar verecek şekilde yoldan

¹¹⁸ www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/TEPAV_Irak_Raporu.pdf

çıkmasına ve komşularının korkmasına neden olabilir; bunu silahlanma yarışları, savaş ve geniş çaplı aksaklıklar takip edebilir. Irak'ın Kuveyt'i işgali bu yüzden kabul edilemezdi. Bu yüzden ABD, İran'ı dikkatle izliyor ve yine bu yüzden İran-İrak savaşı sırasında İran'ın kazanma ihtimali belirdiğinde yönünü Irak'a döndü.

Amerika'nın petrole ilgili bir diğer çıkarı ise El Kaide'nin ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. Petrol gelirinin bir kısmının terörizmin kasasına aktığı açık. ABD, El Kaide'nin bir petrol devletini kontrol etmemesini ve petrol gelirinden pay koparmasını sağlayacak şekilde bir petrol devletinde derin kökler salmamasını teminat altına alma ihtiyacı hissetmektedir.

Petrolün ötesinde, Afganistan'daki Taliban rejimi ve El Kaide ittifakından öğrendik ki, teröristlerin kendilerine sempati duyan bir devlette propaganda, eleman sağlama, örgütlenme, talim ve planlama yapabilecekleri görece güvenli bir yer bulmalarına müsaade edilmesi akılcı değildir.¹¹⁹

5.6. Irak'ın Belli Bölgelerinin Komşularının (Türkiye-İran) Etkisine Girmesi

Şii jeopolitiği bakımından Türkiye'nin en büyük endişesi Irak konusundadır. Bu durum iki nedenden kaynaklanmaktadır.

Birincisi, 20'nci yüzyılda Türkiye-İrak ve İran-İrak ilişkilerinin aldığı durum Türkiye-İran ilişkilerini her dönemde doğrudan etkilemiştir.

İkincisi, Türk dış politikasındaki "Bağdat eksenini"nin yok oluşu ile ilgilidir. İki savaş arası Orta Doğu'da ulusal ve bölgesel çıkarları örtüşen, benzer tehdit algılamalarına sahip olan Türkiye ve Irak, 1930'larda ilişkilerini hızla geliştirmeye başlamışlardır. Türk dış politikasında 1930'larda ortaya çıkan "Bağdat eksenini", Ankara ve Bağdat'taki bütün hükümet ya da rejim değişikliklerine rağmen 1990/91'e, yani Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgaline kadar devam etmiştir. Türkiye 1930'lardan itibaren Arap dünyasıyla ilişkilerini bu eksen üzerinden tanımlamış ve yürütmüştür. Kısaca, Şii jeopolitiği bağlamında bütün gelişmeler Türkiye- Irak-İran ilişkilerini doğrudan etkileyecektir. 2003 sonrası gelişmelere bakıldığında

¹¹⁹ Barry R. Posen, <http://www.turksam.org/tr/a719.html>

ve yeni Irak'ın gerçekleri göz önüne alındığında, Türk dış politikası bakımından “Bağdat eksenini”nin bir daha ortaya çıkması imkânsızdır. Irak'ın Sünni-Arap kimliğini kaybetmesi ve her bakımdan Şiilerin hâkim olduğu (ve muhtemel Şii kuşağının parçası) bir ülke haline gelmesi Türkiye'yi ve Türkiye'nin Orta Doğu politikasını her bakımdan etkileyecektir.¹²⁰

İran Şahı'nın devrilmesi ile başlayan ABD-İran İslam Cumhuriyeti gerginliği, zaman zaman irtifa kaybetse de, günümüze kadar farklı şekillerde devam etmiştir. Söz konusu olumsuz ilişkide İsrail'in rolü de göz ardı edilemez. 11 Eylül saldırısı, ilişkilere yeniden olumsuz ivme kazandıran gelişmeleri tetiklemiştir. ABD, Afganistan'ı işgal ederek radikal Taliban rejimini Irak'ı işgal ederek de Saddam rejimini iktidardan uzaklaştırmış, Orta Asya'ya ve Kafkasya'ya yerleşmeye başlamıştır. İran, Taliban ve Saddam gibi düşmanlardan kurtulurken, ABD gibi küresel bir rakiple komşu olmuş, bu durum İran'ı kaygılandırmaya başlamıştır. Üstelik ABD'nin artan “radikal İslam” karşıtı ve demokrasi içeren söylemleri İran'ı daha fazla rahatsız etmeye başlamıştır.

Yine de Şiilerin Irak'ta en önemli güç haline gelmesi, İran'ın bölgede nüfuzunu arttırmasını sağlamış, Saddam'ın devrilmesi ile Basra Körfezi'nde İran'ı dengeleyecek başka bölgesel güç kalmamıştır. İşgal sonrasında İran, Şii'ler aracılığı ile Irak'ta siyasi, askeri ve psikolojik nüfuzunu arttırmıştır.

İran'ın etkinliği Irak'la sınırlı kalmamış, diğer bölge ülkelerinde de pekişmiştir. Her ne kadar İran, Irak'taki bütün Şii grupları istediği gibi kontrol edemiyorsa da, istediği takdirde Irak'ı istikrarsızlaştırabilecek güce ve ABD'yi güç durumda bırakabilecek imkanlara sahiptir.

İran, savaştan ekonomik bakımdan da kârlı çıkmıştır. Irak savaşı ve ardından devam eden istikrarsızlık dünya petrol ve doğal gaz fiyatlarını 75 dolar seviyesine kadar çıkartmış, İran bu gelişmeden hatırı sayılır miktarda gelir elde etmiştir. Dünya ekonomisinin petrole bağımlılığı dikkate alındığında bölgedeki siyasi istikrarsızlık devam ettikçe İran bu süreçten ekonomik açıdan kârlı çıkmaya devam edecektir.

İran'ın savaşın ilk günlerinde duyduğu kaygılarından kısa sürede kurtularak, sorunun çözümünde önemli ve dikkate alınması gereken bir aktör olduğunu göstermeyi başarmasını

¹²⁰ <http://www.asam.org.tr/temp/temp500.pdf>

büyük ölçüde ABD'nin Irak'taki beceriksizliği, Irak'la tarihsel ve dini bağları ve ısrarlı çabalarıyla alakalıdır. ABD'nin Irak'ta başarılı olması halinde sıranın kendisine geleceğini düşünen İran, Irak 'ı ABD ile mücadelesinde savaşın ön cephesi olarak görmektedir. ABD'yi Irak'ta meşgul etmenin ve mümkünse başarısızlığa uğratmanın en ucuz ve işlevsel savunma yolu olduğunu düşünmektedir. Bunun için de Irak'ta ABD'ye direnen güçlere destek vermenin ve Şiileri güçlendirmenin kendi lehine olduğunu görmektedir. Nitekim İran'ın ABD'ye karşı yürüttüğü "Irak'ta meşguliyet" stratejisi şimdilik başarılı olmuş gözükmektedir. İran'ın, ABD'nin Irak'ta başarılı olmaması için ihtiyatlı bir diplomasi izlediği görülmektedir. Nükleer silah edinmek ve ABD'nin baskılarından korunmak isteyen İran'ın zamana ihtiyacı vardır. Bu nedenle Irak'taki çatışmaların durması ve özellikle ABD'nin Irak'ta başarılı olması, İran'ın çıkarlarına uygun değildir. İran, çatışmaların kontrollü bir şekilde devamını istemektedir. Çatışmalar sürdükçe bir yandan ABD halkı kendi yönetimine baskı yaparak askerlerin çekilmesini talep edecek, diğer yandan İran'ın gündemden düşmesi sağlanacaktır. Yine bu süreçte ABD Orta Doğu'da meşruiyetini yitirecek, bölge halklarının tepkisini çekmeye devam edecektir. Bu süreçte ABD'nin İran konusunda gündeme getireceği iddialar ve baskılar Irak öncesine oranla dünya kamuoyunda etkili olamayacaktır.

Sonuç olarak şu ana kadar Irak savaşından en kârlı çıkan ülke İran olmuştur. İran, çatışmalar devam etse de, istikrar sağlansa da konumunu güçlendirecektir. Irak'ın bütünlüğünün korunması durumunda ülkedeki en güçlü grup haline gelen Şiilerle mevcut bağları, onu bölgenin en avantajlı ülkesi konumuna getirecektir. Öte yandan ABD, İran'a karşı PKK'yı destekleyerek İran'da istikrarsızlık ve güvenlik sorunu yaratmak istemektedir. Fakat tablonun bütünü göz önüne alındığında Şiilerin güçlenen konumları Kürtlerin verebileceği zarardan daha fazlasını sağlayabilecek niteliktedir. Kürtler, İran'da siyasi merkezden uzak olup, kendi içlerinde ciddi sorunları bulunmaktadır. İran'ın bu sorunu yönetmekteki tarihsel tecrübeleri krizi az hasarla atlatma fırsatını verebilecektir. Irak'ın parçalanması durumunda da İran'ın Orta Doğu bölgesinde ortaya çıkabilecek olası bir Şii aksı dayanışmasından azami faydayı elde edebileceği düşünülebilir. Fakat Arap kökenli bir Şii dünyası uzun vadede pragmatik İran yönetimi için tehdit de oluşturabilir. Bağımsızlığına kavuşmuş bir Şii Irak'la İran arasında başlayacak mezhep liderliği mücadelesi, zengin petrol yatakları üzerinde yaşayan İran yurttaşı Arap azınlığın kışkırtılması ve Kürt ayrılıkçılığının İran'a taşınmasıyla birlikte İran için riskli bir süreci gündeme getirebilecektir.¹²¹

¹²¹ www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/TEPAV_Irak_Raporu.pdf

Türkiye, Irak işgalinden en fazla etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Savaş öncesi ABD ile yaşanan 1 Mart tezkere krizi Türkiye'yi Irak'la ilgili karar alma sürecinin dışında bırakmıştır. Irak'ta Kürt'lerin etkinliğinin artması, ABD-Türkiye ilişkilerinin sarsılması, savaş nedeniyle Kerkük-Yumurtalık boru hattının kapanması, Türkmenlerin durumu ve Irak'ın geleceğinin belirsizliği Türkiye'yi zorlamaktadır.

Çatışmaların nitelik değiştirerek önce direniş ve ardından iç savaşa dönüşmüş olması, savaş döneminde geri planda kalan Türkiye'yi tekrar ön plana çıkartmıştır. Gerek ABD askerlerinin lojistik ihtiyaçlarının karşılanması, gerekse Irak halkının hayatını kolaylaştıran mal ve hizmetlerin Türkiye'den sağlanması önemli bir açığın kapatılmasını sağlamıştır. Gittikçe kötüleşen güvenlik sorunları ve artan riskler nedeniyle ABD ve Batılı şirketlerinin çoğu savaş alanını terk etmiştir. Bu durumda Türkiye'den yapılan mal ve hizmet sevkiyatı daha da önemli hale gelmiştir.

Türkiye, Irak'ta gittikçe artan şiddet ve istikrarsızlıktan çeşitli biçimlerde etkilenmektedir. Türk-ABD ilişkilerinin değişen konumu, bölge ülkelerinin değişen rolleri ve ağırlıkları, devlet dışı aktörlerin ön plana çıkmaları ve bölgesel istikrarsızlık Türkiye'yi etkilemektedir. Türkiye, çatışmaların bir an önce bitmesini ve Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasını istemekte; bu bağlamda çeşitli diplomatik girişimlerde bulunarak, Iraklı değişik gruplarla görüşmelerini sürdürmektedir.

5.7. ABD'nin Bölgeyi Terk Etmesi ve Kürtlerin Yalnız Kalarak Baskı ve Şiddete Maruz Kalmaları

Türkiye'de de taraftarı olan bir görüş, ABD'nin Irak'taki askeri varlığını tamamen çekmesinin büyük olumsuzluklara yol açacağı görüşüdür. Ancak böyle bir çekilmenin olumlu yönleri de olabilir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Türkiye, PKK'ya yönelik sınır ötesi harekâtlar konusunda rahatlayabilir,
- Kürt liderlerin zihninde Türkiye'nin Kerkük'le ilgili bir oldu-bittiyi kabullenmeyeceği düşüncesi yeniden güç kazanabilir,

- Kürtler, Sünni ve Şii Araplara karşı Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duyabilir. Kendilerini korumasız hisseden Kürtler Türkiye'ye karşı yumuşayabilir¹²².

Arap medyasında çıkan haberlerde Kürtlere karşı büyük bir tepkinin olduğu görülmektedir. Kürtler için ABD'nin Irak'ı işgali bağımsızlık yolunda bulunmaz bir fırsattır ve bunu sevinçle karşılamışlardır. Fakat ABD sürekli Irak'ta kalamayacaktır ve Kürtler kendi vatandaşlarına yaptıkları hainliğin bedelini mutlaka ödeyeceklerdir.

5.7.1. ABD Hegemonyasının Sonunun Gelmesi İhtimali

Amerika Birleşik Devletleri'nin Bush yönetimiyle birlikte "küresel bir imparatorluk" kurmak için düğmeye bastığı biliniyor. "Stratejik önalıcılık doktrini" ya da yaygın kullanımıyla "Bush doktrini" bu amaca hizmet ediyor. Richard Falk'ın ifadesiyle stratejik önalıcılık doktrini, ABD'nin küresel egemenlik hedeflerine vurgu yapıyor.

ABD'nin küresel imparatorluk hedefinin temelinde neocon'ların hazırladığı "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" yatıyor. Bu projede "insanlığın devamı için Amerika'nın mutlak üstünlüğü" savunuluyor. Yeni Amerikan yüzyılı projesi'nde ABD'nin küresel liderliği ele geçirmesinin şart olduğunu söyleyen neocon'lar, zaman içerisinde bu küresel liderliğin adını da koydular: İmparatorluk!..

Michail Hardt ve Antonio Negri enine boyuna analiz ettikleri imparatorluk hedefini, politik kontrol kalıplarıyla yürütülen emperyal komuta teorisine dayandırıyorlar. Emperyal komuta, bütün eski egemenlik ilişkilerini yerle bir ediyor, kapitalist gelişme açısından güvence verdiği küresel sistemin genel dengesinin korunmasıyla da yakından ilgileniyor.¹²³

Amerikan imparatorluğu tartışmalarına, yazdığı "Amerikan emperyalizminin sonbaharı" isimli kitabıyla Chalmers Johnson da katılıyor. Amerikan askeri üsleriyle ilgili yazdığı kitaplar ve Asya üzerine yaptığı bilimsel çalışmalarla tanınan Johnson, Bush doktrininin Amerika'yı getirdiği yeri şöyle tanımlıyor: "Dünyaya kalıcı bir şekilde hâkim olma niyetiyle yola çıktık ama sonra kendi başımıza kaldık... Korkulan, nefret edilen,

¹²² Şanlı Bahadır Koç, <http://bahadirkoc.blogspot.com/>

¹²³ <http://www.millicozum.com/content/view/330/>

yozlaşan ve yozlaştıran, devlet terörizmi ve rüşvetlerle düzeni sağlamaya çalışan megaloman Amerika, bütün dünyayı karşısına almış durumda... Napolyon'un aslanına binmiş durumdayız. Ancak nasıl geri ineceğimizi bilmiyoruz..."

Chalmers Johnson, Bush yönetiminin 11 Eylül sonrasında izlediği politikanın Amerikan imparatorluğunun sonunu getireceğine dikkat çekiyor. "Militarizm ve emperyalizm her zaman felaket getirmiştir" diyen Johnson şu analizi yapıyor: "Roma imparatorluğunun sonunun gelmesi asırlar sürdü. Bizim sonumuz ise çok hızlı gelecek. Eğer mevcut eğilimle devam ederse bana göre dört akıbetin Amerika'nın başına gelmesi mukadder. İlki, Amerika'nın içine girdiği sürekli savaş hali devam edecek; neticede Amerika'ya yönelik daha fazla terör saldırısı meydana gelecek ve imparatorluk canavarına karşı kendini savunmak isteyen küçük ülkeler nükleer silahlanmadan başka çarelerinin olmadığını görecekler. İkinci olarak, Başkanlık Kongre'yi tamamen etkisi altına alacak, daha fazla Pentoganlaşacak, demokrasi ve anayasal haklar ortadan kalkacak. Üçüncü olarak, artık iyice ayaklar altına alınmış hakkaniyet ilkesinin yerine propaganda ve dezenformasyon sistemi geçecek; savaş, güç ve ordu en fazla kutsanan değerler haline gelecek. Son olarak ise Amerika iktisadi kaynaklarını eğitim, sağlık gibi insanların refahına harcamak yerine, dev askeri projelere harcayarak sonunda iflas edecek!.."

Amerika Birleşik Devletleri'nin dünyayı sürekli savaş tehdidi altında tutma hedefi sadece dünyayı esir almıyor, aynı zamanda ABD'nin devlet yapısını da tahrip ediyor. Chalmers Johnson bunu, "Bush'un ve onun ideolojik fanatiklerinin dünyanın başka ülkelerinde rejim değişikliği gerçekleştirip gerçekleştirmeyecekleri sorusu bir yana, bu kadronun ABD'de bir rejim değişikliği gerçekleştirmek üzere oldukları açık!" şeklinde yorumluyor.

Zaten Bush'un da "eğer bu ülkede diktatörlük olsaydı, ben diktatör olduktan sonra herşey çok daha kolay olurdu" dediği biliniyor. Ayrıca Bush'un 2002 yılında Washington Post gazetesinden Bob Woodward'ın bir sorusuna "Ben başkomutanım; benim açıklama yapmam, bazı şeyleri neden söylediğimi açıklamam gerekmiyor. Başkan olmanın en ilginç tarafı bu. Başkaları söyledikleri şeyleri bana açıklamak zorundalar ama benim kimseye bir izahat borcum yok!.." şeklinde cevap verdiği de hatırlanacak olursa, Amerika'nın aslında işgal ettiği ülkelerin yanısıra kendi ülkesinde de rejimi değiştirerek diktatörlük hevesi güttüğü görülüyor.

Amerika Birleşik Devletleri askeri gücüne ve maddi imkânlarına güvenerek küresel bir imparatorluk kurmak istiyor. Adaleti ve hakkaniyeti yok sayıyor, güçlü olduğu için haklı olduğunu düşünüyor, kendini dünyanın geri kalanından üstün görüyor.

Böyle bir zihniyetin uzun vadeli ve başarılı olması mümkün mü? Mümkün olmayacağını Chalmers Johnson şöyle ifade ediyor: "İmparatorluklar daimi değildir. Sonları genellikle hoş da olmamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce doğmuş benim gibi Amerikalılar, en az altı imparatorluğun çöküşüyle ilgili şahsi bilgiye, bazen de şahsi tecrübeye sahiptir. Haddinden fazla yayılma, katı ekonomik kurumlar, ıslahat yapamama bütün bu kurumları zayıflattı, onları birçok durumda imparatorlukların kendilerinin davet ettikleri yıkıcı savaşlara karşı çaresiz konuma getirdi. Amerikan imparatorluğunu da aynı akıbet beklemektedir. Küreselleşme çabaları, bu çöküşün başlangıcını bir süre geciktirmiş olsa bile, militarizm ve emperyalizme geçişle artık çöküş yoluna girilmiştir..."

Evet, Amerikalı bilimadamı Chalmers Johnson'un da ifade ettiği gibi Amerikan imparatorluğu sonbaharını yaşamaktadır. Çünkü zulmün uzun süre hâkim olması mümkün değildir¹²⁴.

Her şeyden önce hukuk güçlü olan tarafından yapılır ve zayıf olan da minimum haklarını koruduğu için hukuku savunur. Güçlü olan ne kadar güçlü olursa olsun bir makro sisteme ve onu meşrulaştıracak bir kurallar bütününe (hukuka) ihtiyaç duyar. Örneğin Romalılar Akdeniz'in her iki yakasını kılıç gücüyle ele geçirmiş, ancak hukuk gücüyle de ellerinde tutmuşlardır. Salt kılıcın başarısı kalıcı olamaz. Hukuk kılıcın yerini almadığı müddetçe başarılar geçici kalır. Roma kurduğu sistemiyle kendi yönetimindeki uluslara barış ve istikrar vaat etmiştir. Kendi içinde adalet ve 'medeniyet' vaat etmiştir. Bu sayede belli bir gönüllük bağı oluşmuştur. Sistem içinde herhangi bir bölgede çatışma çıksa, ticaret aksasa, ayaklanma olsa Roma güçleri hemen o bölgeyi eski haline getirmenin yollarını ararlardı. Bu pratikte Roma'ya bir şey kazandırmasa da Roma sorumluluklarını yerine getirirdi. Çünkü sistemin devamı buna bağlıydı. Aynı şekilde Osmanlı da gücünü 'adalet' kavramıyla meşrulaştırıyordu. Salt 'İslami cihat', 'din yayma', 'fetih' gibi hedefler ve söylemler ile Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulması da devam edebilmesi de mümkün değildi. Sistem bir kez kurulduktan ve kuralları oluştuktan sonra bu kurallara en çok İstanbul uymaya başladı. Bu

¹²⁴ Abdullah Özkan, Milli Gazete , 14 Eylül,2005

kurallar kısa dönemde kendi aleyhine olsa dahi kurallara uyuldu. Osmanlı coğrafyasında adalet, istikrar ve barış sağlandı. Ekonomik ilişkilerin önündeki engeller kaldırıldı, ayaklanmalar bastırıldı. Elbette bunlar ideal düzeyde olmadı ve olamazdı da. Ancak tebaanın bildiği hükümlerin kendi koyduğu kurallara uyduğu, belli değerler sistemi içinde hareket ettiği ve bunun için elinden geleni yaptığı idi. Ne zaman ki bu denge bozuldu, İmparatorluğun sonu da geldi. Aynı şekilde 19. yüzyılın süper gücü Britanya İmparatorluğu da kendi kurduğu küresel sistemi sonuna kadar korumuştur. Tüm dünyayı hareket alanı olarak gören Londra, Pasifik'te ya da Atlas Okyanusu'nda ticarete herhangi bir aksama olsa hemen bu aksamayı gidermeye çalışmıştır. Üstelik bundan en çok zararı başka bir Batılı devlet görse dahi. Çünkü sistemin devamından kendisini sorumlu görmektedir ve kendi koyduğu kurallarla hareket etmektedir.¹²⁵

Amerika'ya dönecek olur isek, farklı bir süper güçle karşılaşacağız. Kendisini gücünün doruklarında gören, bu güçten hareketle kendi koyduğu kuralları dahi hiçe sayabilen bir yapısı vardır. 'Demokrasi, insan hakları, özgürlük, temsil, ulusal egemenlik, terörizmle mücadele ve uluslararası hukuk' 1. Dünya Savaşı'ndan bu yana Amerikan gücünün temel söylemi olmuştur. Nasıl ki Osmanlı gücünü 'adalet' kavramıyla meşrulaştırmaya çalışmış ise Amerika da gücünü 'özgürlük ve demokrasi' kavramlarıyla korumaya çalışmıştır. Bunun için diğer ülkelere demokratikleşmeleri konusunda baskılar yapılmış, hatta en yakın müttefiklerin sömürgelerini serbest bırakılması için uğraşmıştır. Komünizme karşı kurulan bloğun adı da 'Özgür Dünya' değil midir? Hitler Almanyası ile yapılan savaşın en önemli nedeni 'insan haklarını ve özgürlükleri korumak' olarak yansıtılmamış mıdır? Türkiye-ABD ilişkilerinde önemli sorunlardan biri olarak Türkiye'nin insan hakları karnesinin zayıf olması, teröre karşı şiddeti tek yol olarak gördüğü suçlaması olmamış mıdır?

11 Eylül ve Irak Savaşı ABD'nin yukarıda sayılan tüm söylemini adeta yerle bir etmiştir. İlk olarak 11 Eylül saldırıları ile birlikte terörle ilk defa karşılaşmış gibi davranan ABD, terörle mücadelede eleştirdiği tüm politikaları 11 Eylül'den sonra uygulamaya koymuştur. Saldırlardan sonra hızla istihbarat ve güvenlik güçlerinin bütçelerini arttırılmış, Kamu Güvenliği Bakanlığı oluşturulmuş, ülkeye giriş çıkışlardaki kontroller anormal bir düzeye çıkarılmış, belli ırk ve dinden olan kişilere ek aramalar yapılmış, ayrımcılığı ve şiddet-merkezli düşünmeyi sürdüreceği yeni yasalar çıkarılmıştır. Sokaklarda

¹²⁵ <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=58>

Her Medeniyet Kendi Sonunu Getirir: Irak'ta ABD'nin Kendisiyle İmtihanı

bir çok Ermeni ve Sih sadece Müslümanlara benziyor diye saldırıya uğramış, iş yerleri taşlanmış. Çok sayıda camiye saldırı düzenlenmiş, bir çok Arap nedensiz yere işinden kovulmuştur. Başkan Bush konuşmalarında terörle savaşlarını ‘crusade’ yani Haçlı savaşı olarak nitelerken mücadelelerinin ‘insan hakları, özgürlük ve demokrasi’ için olduğunu söylemiştir.

‘İnsan hakları, özgürlük ve demokrasi’ için yapılan savaş ilk meyvesini Guantanamo’da vermiştir. 11 Eylül saldırılarını kimin gerçekleştirdiğini tam olarak tespit edemeyen Amerikan güvenlik güçleri saldırılarından ardından şüpheli gördükleri herkesi toplayarak Küba’daki Guantanamo kampına kapatmıştır. Yine Afganistan’daki operasyonlarda yakalanan ve El Kaide ve Taliban üyesi olduğu iddia edilen çok sayıda esir de Guantanamo’ya götürülmüştür. İçlerinde suçlarını dahi bilmeyen çok sayıda kişinin bulunduğu mahkumların burada uğradığı hakaret ve insanlık dışı muamele İngiliz ve Amerikan gazeteleri tarafından dahi doğrulanıyor. Çıkmayı başarabilen mahkumlar ise içeride yaşadıklarını ‘cehennemi anlatır’ gibi tasvir ediyorlar. Dışarı sızan bilgilere göre Amerikalı güvenlik güçleri mahkumları soyunmaya zorluyor, soğuk su ve diğer işkence yöntemleri ile konuşmaya zorluyor, tutukluların kutsal saydıkları her şeye hakaret ediyorlar vs. Çıkmayı başarabilen bazı mahkumların ise vücutlarında tamiri imkansız rahatsızlıklar ortaya çıkıyor. Örneğin Guantanamo’dan serbest bırakılan Tarık Dergoul dışarı çıktıktan sonra travmanın etkisiyle konuşamayanlardan Guantanamo’ya ek olarak Afganistan’daki hapisanelerde işkencenin kurumsallaştığı ve süreklilik kazandığı da sıkça gündeme gelen gerçeklerdendir.¹²⁶

Irak Savaşı ise varolan işkence ve kötü muamelenin tüm dünyanın gözü önünde kanıtlanmasını sağladı. Ortaya çıkan işkence fotoğrafları ve ilk günlerde bunlardan dolayı özür dilemekten dahi kaçınan Başkan ve Savunma Bakanı, ardından işkenceyi meşrulaştırmaya çalışan Savunma Bakanı durumu tüm vahimliğiyle gözler önüne serdi. Her ne kadar bu olayların istisnai olduğu söylenmişse de İngiliz The Observer gazetesinin de belirttiği üzere Amerikan sisteminde işkence ve kötü muamelenin kurumsal bir davranış olduğu bu örneklerle ortaya çıkmaktadır.

ABD’nin diğer ülkelerin insan hakları karnelerini açıklamaya hazırlandığı bir dönemde ortaya çıkan işkence fotoğrafları ABD’nin nasıl bir çelişki içinde olduğunu

¹²⁶ <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=58>

Her Medeniyet Kendi Sonunu Getirir: Irak'ta ABD'nin Kendisiyle İmtihanı

göstermektedir. Söylemleriyle bu kadar çok çelişen bir küresel gücün en büyük darbeyi kendi gücüne vurduğu açıktır.

İkinci olarak ABD 11 Eylül'den sonra uluslararası alanda hukuk tanımaz bir yaklaşım içine girmiştir. Irak Savaşı esnasında BM ve bazı BM üyeleriyle savaşın haklılığı konusunda anlaşmazlığa düşen ABD Başkanı ve bakanları sık sık “ABD'nin kendisini savunmasını BM ya da herhangi bir ülke engelleyemez” şeklinde açıklamalar yapmışlardır. Hukukun izin vermediği yerde ABD'nin tek başına bile olsa tespit ettiği düşmanları ile savaşacağını söyleyen bu yaklaşım salt gücü temel alan ve özünde güçlünün haklı olduğunu savunan bir yaklaşımdır. Yine Başkan Bush'un uluslararası hukuku ve uluslararası örgütleri küçümseyici açıklamaları da bu yönde değerlendirilmelidir. Hatta bazı basın yayın organları ‘Irak'ta ilk kaybeden BM ve hukuk oldu’ şeklinde manşetler atmışlardır. Oysa ki söz konu örgütler ve hukuk ABD'nin öncülüğünde şekillendirilmiştir ve ABD'nin önderlik ettiği sistemi ayakta tutan temel sütunlardır. Bu manzarayı özetleyecek olur isek ABD kendisini koruyabilmek için kendi oluşturduğu sistemi ayakta tutan en önemli dayanakları ortadan kaldırmaktadır. Kendisinin saygı duymadığı kurallara diğerlerinin uyması da beklenemez.¹²⁷

5.8. Kürtlerin Devletleşerek Diğer Ülkelerdeki Kürt Gruplar Üstünde Nüfuz Oluşturması ve Baskı Kurması

Kuzey Irak'ta kurulacak bir Kürt devletinin bölgedeki diğer Kürtlerin ayrılıkçı taleplerini belki hemen değil ama orta vadede artırması çok muhtemeldir. ABD, “Büyük Kürdistan” seçeneğini kullanmasa bile hazırda tutmak isteyebilir. Kuzey Irak'ı bağımsızlığın eşğine getirip o noktada bırakmak da ABD'ye bölgede stratejik derinlik oluşturan bir seçenek olabilir. ABD bu yolla hem Kürtleri kendisine bağımlı kılabilir hem de Türkiye dahil komşu ülkeleri “diken üstünde tutarak” Amerikan politikalarıyla barışık olmaya zorlayabilir. Bu seçeneğin İsrail için de uygun olduğu düşünülebilir.¹²⁸

Kürt bağımsızlık hareketinin Irak'a rakip ve düşman devletlerle işbirliği yapmaları ve buna Irak devletinin sert şekilde karşılık vermesi, bu grupta Irak'ın bir parçası olarak kalma isteğini ciddi şekilde zayıflatmıştır.

¹²⁷ <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=58>

Her Medeniyet Kendi Sonunu Getirir: Irak'ta ABD'nin Kendisiyle İmtihanı

¹²⁸ <http://bahadirkoc.blogspot.com/>

1991'den bu yana yaşadıkları fiili bağımsızlık ise Kürtleri bağımsızlık konusunda daha da kararlı hale getirmiştir. Bu dönemde bağımsızlık ile statüko arasındaki fark giderek azalmıştır. Son on beş yılda aralarında yaşadıkları çatışmalara rağmen, Kürtlerin askeri güçleri, kurumsal yönetim kapasiteleri, uluslararası meşruiyetleri, dış sempatisi ve destekçileri ve diplomatik becerileri giderek artmıştır. Kürtler Batı'ya kendilerini Irak'ın en demokratik, modern, Batı yanlısı, laik, müreffeh ve barışçı kısmı olarak sunmakta muvaffak olmuşlardır. Irak'ın kuzeyinde gerçek bir demokrasiden bahsetmek zor ise de, Kürt liderlerin milliyetçi mücadelenin bir sonucu olarak, Irak'taki liderler arasında kendi gruplarını temsil etme açısından en ileri grup oldukları söylenebilir.

“Litvanyalıların, Hırvatların ve Filistinlilerin devleti varsa bizim niye olmasın” diye düşünen Kürtler ülke nüfusunun yüzde 15-20 sini oluşturmaktadır.

Bu grubun Irak'ın bir parçası olarak kalma isteği çok düşük düzeydedir. Yapılan gayri resmi referandumda Kürtlerin neredeyse tamamı bağımsızlık lehine oy kullanmıştır. Kürt gençlerin çoğu kendini Iraklı hissetmemekte ve bir önceki nesilden farklı olarak Arapça bilmemektedir. Bu grubun bağımsızlık konusunda daha ısrarcı olduğu söylenebilir. Yaklaşık 15 yıldır fiili olarak Bağdat'tan bağımsız olan Kürtler bu durumu tersine çevirebilecek her türlü girişime karşı çok kesin tavır almaktadırlar. Bu durum sadece Kürt siyasi liderlerle sınırlı değildir. Hatta Iraklı Kürtlerin bağımsızlık konusunda liderlerinden çok daha ödün vermez ve sabırsız olduğu iddia edilebilir. Kürtler savaş öncesinde Irak muhalif gruplardan federasyon yönünde söz aldıklarını iddia etmektedir. Kürt yönetimine diğer bölgelere kıyasla daha fazla hak ve ayrıcalıklar verilmesi, hatta Bosna Hersek'teki gibi bir otonom bölge oluşturulması, diğer grupların hem Amerikan işgaline hem de siyasi sürece bakışlarını olumsuz etkilemektedir. Kürtlerin Irak'taki diğer gruplardan farklı geçmiş ve özelliklere sahip olduklarına şüphe yoktur.

Ancak yine de, kendilerine zımnen olsa da verilmiş görünen, gerekirse “işin içinden sıyrılabilecekleri” sinyali onların Irak'ta demokratikleşme projesinin gerçek ve sorumlu bir ortağı olmalarını engellemektedir. Kürtler Irak'ta demokrasinin yerleşmesinin kendi bağımsızlıklarını zorlaştırabileceğini bilmektedirler.

Savaş sonrası dönemde Kürtler askeri güçleri, daha organize olmaları, ne istediklerini bilmeleri, büyük ölçüde birlik içinde hareket etmeleri, işgal gücü ile yakınlıkları ve diplomasi becerileri sayesinde Irak'ta orantısız ve sonuçta Irak'ta demokrasi deneyi açısından sağlıksız haklar ve ayrıcalıklar kazanmışlardır. Kürtler sadece otonomilerini korumakta değil veto haklarında da ısrar edince, bu durum Şii ve Sünnileri hayal kırıklığına uğratmıştır.¹²⁹

Kürtlere bölgesel otonomileri hakkında garantiler veren ama tüm ülkenin siyasi yapısı ile ilgili veto hakkı tanımayan bir düzenleme yapılması daha sağlıklı olabilirdi. Irak'ın geri kalanında yaşananlar, Kürtlerin bu Irak'ın parçası olarak kalıp kalmamalarını etkileyecektir. Kürtler “Şii fundamentalizmini” bahane ederek Irak'ın entegre bir parçası olmaya zorlanamayacaklarını öne sürebilirler. ABD, Kürtler ayrıldığında kendi açısından Irak'ın geri kalanını kontrol etme kapasitesi iyice azalacağı için, bir yandan Kürt devletine karşı dururken, öte yandan da, kendi içinde Kürt davasına sempati duyanlar, Kürt devletini Amerikan ve İsrail çıkarları açısından uygun görenler ve buna öncelik verenlerin yönlendirilmesi ile bu konuda olması gerektiği kadar açık bir duruş sergilemeyebilir.

İşgalden en karlı çıkan grup olan Kürtlerin temel talepleri, Kuzey Irak'taki kanunlarının federal kanunların üzerinde olması, bölgenin askerî gücü olarak peşmergelerin kabulü, doğal kaynakların kontrolü, toprak sorunlarının çözülmesine yönelik bir formül bulunması, gümrük kapılarının kontrolü, kanunların kaynağı konusunda bir denge ve Kerkük'teki kazanımlarının korunmasından oluşmaktadır. Bu taleplerden büyük bir kısmı Kürtlerin lehine sonuçlanmıştır. Anayasa ile beraber Kürtler bazı taleplerini elde ettiler, bazılarını ise ertelemek zorunda kaldılar, ama tamamen vazgeçtikleri veya kaybettikleri neredeyse hiçbir şey yoktur. Kürtler aradaki yaklaşık iki yılı “alanda” kendi lehlerine fiili durumlar yaratmak için harcama istek, fırsat ve yeteneğine sahiptirler. Kerkük'ün statüsünün saptanmasının Geçici anayasanın 53. maddesinde 1990 yılından sonra 36. paralelin üstünde kurulan bölgenin statüsü korunmuştu.

Bu maddede yer alan Kürdistan hükümeti ifadesi K. Irak bölgesinin bir Kürt federe bölgesi olduğunu vurgulamaktadır. Geçici anayasada, Bağdat ve Kerkük hariç olmak üzere en az üç vilayetin bir araya gelerek bölge oluşturma hakkına sahip oldukları belirtilmişti. 58. madde Kerkük'ün demografik yapısı ile ilgili geçmişte yaşanmış olumsuz gelişmelerden doğan problemleri ortadan kaldırmaya yönelik hukuki adımları içermekteydi. Ayrıca, Baas

¹²⁹ <http://www.asam.org.tr/fpr/irakdem.pdf>

rejimi tarafından demografik yapıda ve illerin sınırlarında yapılan siyasi değişikliklerin de düzeltilmesinin yolu açılmıştır. Yeni anayasada Kerkük'ün özerkliğini kayıt altına alan madde değiştirilmiş ve 2007'nin sonunda yapılacak bir referandum ile bu şehrin de bölge olmasının ve dolayısı ile Kuzey bölgesi ile birleşebilmesinin önü açılmıştır.

2007'ya bırakılması, burada askeri anlamda üstün olan Kürtlerin şehri adım adım Kürtleştirmek için zaman kazanmaları anlamına gelmektedir. Bu süre zarfında yavaş yavaş şehre – ya da çevresine- getirecekleri Kürtlerle beraber sayım ya da seçim zamanı geldiğinde sayısal olarak dengeleri değiştirebilecek bir nüfus yapısına ulaşabilirler.¹³⁰

Iraklı Kürtlerin bağımsızlık planları olmasaydı, Bağdat tarafından onyıllarca baskı ve şiddete maruz kalmış bu gruba verilen bazı garanti, veto hakkı ve ayrıcalıklar, belli bir süre için olmak şartıyla, anlaşılabilirdi. Ancak, çok da uzun olmayan bir süre içinde bağımsızlık için düğmeye basacakları düşünölen Kürtlere verilen bu hak ve ayrıcalıkların onları bağımsızlıktan uzaklaştırdığına dair liderleri tarafından yapılan, ama kimseyi ikna etmeyen açıklamalar bir kenara bırakılırsa, bir işaret yoktur. Böylece Iraklı Kürtlerin “kalıcı olmadıkları” Irak'taki siyasi gelişimi kendi tercihleri doğrultusunda şekillendirmeleri gibi garip bir durum ortaya çıkmıştır. Iraklı Kürtler, Şii liderleri laiklik gibi konularda bıktırarak, onlara Kürtlerin olmadığı bir Irak'ta istedikleri türden bir yönetimi daha kolay kurabileceklerini düşündürtmek istiyor olabilirler. Kürtler Araplarla ilişkileri germek için hiçbir fırsatı kaçırmıyor gibidirler. Kürtlerde Araplarla beraber yaşama iradesi yoktur. Kerkük'e Saddam döneminde yetiştirilen Arapların Kürtler tarafından mahkeme kararı olmadan zorla evlerinden çıkarılmaları etnik ilişkileri zehirlemiş ve kanunun değil kaba kuvvetin hakim olduğu imajını güçlendirmiştir. Peşmergelerin direnişe karşı yapılan askeri hareketlerde kullanılmaları da Sünniler üzerinde çok ciddi olumsuz etki yaratmıştır.

Kürtler, güvenlik nedenlerini bahane ederek, Irak'ın geri kalanından kendi bölgelerine girişleri kontrol altına almışlardır. Kürtlerin alandaki askeri üstünlüğünü tersine çevirecek bir güç şu anda mevcut değildir. Irak'ın ağır silahları olmayan ordusunun böyle bir girişimde bulunması ve başarılı olması yüksek bir ihtimal değildir.¹³¹

¹³⁰ Şanlı Bahadır Koç, Mazin Hasan, <http://www.asam.org.tr/fpr/irakdem.pdf>

¹³¹ Şanlı Bahadır Koç, Mazin Hasan, <http://www.asam.org.tr/fpr/irakdem.pdf>

Kürt devleti başta Türkiye olmak üzere komşu ülkeler için, Sünni devleti ise başta Ürdün olmak üzere Sünni Arap devletleri için, Şii devleti de Şii nüfus barındıran birçok bölge ülkesi için yeni sorunlar ortaya çıkarabilir. Bölünmeden sonra ya da bölünme sırasında komşu ülkelerin açık ve gizli müdahalelerini önlemek ABD için daha da zorlaşabilir. Sünni üçgeni, tam bir terör üretim merkezi haline gelebilir. Eğer ABD bir Kürt devletine açık ve dolaylı olarak destek verirse bu durumda Şiiilerin de kendi devletçiklerini kurma ihtimali oldukça artacaktır.

Bu komplikasyonların yanı sıra olası bir Kürt devletinin ABD için şu türden daha ağır bedelleri olabilir:¹³²

- Kürtlerin bağımsızlığı Şiiilerin de aynı yola girmelerine neden olabilir,
- Şiiilerin bağımsızlıklarını elde edememeleri halinde dahi Irak'ın geri kalanında Şii hâkimiyeti pekişebilir, buna paralel olarak da Irak'taki İran etkisi artabilir,
- Kürtlerin bağımsızlığı Sünni Arap devletlerinin ABD'ye daha fazla cephe almalarına, Arap halklarının Amerika'ya yönelik "nefret"inin artmasına ve terörün tırmanmasına neden olabilir.
- Derecesinin tam olarak tahmin edilmesi güç olsa da, Türk-ABD ilişkileri önemli yaralar alabilir.

5.9. İran'ın Nükleer Faaliyetlerine Engel Olunmazsa Irak ve Diğer Ülkeler Üstünde Otorite Kurması. Şii-Sünni Gerginliğinin Artarak Şiiliğin Hamisi Olarak İran'ın Etki Alanını Arttırması

Bugün ABD nedenini açıklayamadığı bir şekilde iki ülkeyi işgali altında tutuyor. Irak'ı Saddam Hüseyin'den daha kötü yönetiyor ve yönetimi halka devretmeyi reddediyor. Ortadan kaldırmayı hedeflediği tüm terör kaynaklarını daha da güçlendiriyor ve Irak'ta kaldığı süre içerisinde kendisiyle çelişmeye daha fazla devam ediyor.

¹³² Şanlı Bahadır Koç , "ABD'nin Kuzey Irak Politikası Ve Türkiye'nin Çıkarları Üzerindeki Etkileri", Stratejik Analiz, Haziran 2007, s.34

Özetle Amerikan medeniyetine darbeler de yine kendi çocuklarından geliyor. Koca bir çınar içten içe kendisini yiyor. Amerika hatalarını kabul etmiyor. Başkasını suçlamak, muğlak kavramların ardına sığınmak daha kolay geliyor. Fakat 21. yüzyılda zaman daha hızlı geçiyor. Roma'nın yıkılışı yüzlerce yıl, Osmanlı'nın devrilişi 150 yıldan fazla sürdü. Günümüzde ise bu süreler onlarca, hatta yıllarlık dilimlerde sona erebiliyor.¹³³

İran, ABD'nin Irak'taki askeri varlığını bölgesel çıkarları açısından tehdit olarak görmektedir. İran yönetimi, BM karar ve şemsiyesi olmaksızın Irak'taki mevcut durum ve yabancı ülke silahlı kuvvetlerinin mevcudiyetinin devam etmesinden, yeni rejimin esaslarının ABD ve İngiltere'nin istekleri doğrultusunda oluşmasından, Irak'ta kendi çizgisinden farklı ve ideolojik olarak rakip Şii ağırlıklı dini bir rejim kurulmasından, böyle bir rejimin İran'daki dini rejimin bekasını tehdit etme riskini beraberinde getirme ihtimalinden kaygı duymaktadır. Başta Şii din adamları olmak üzere, SCIRI, İran istihbaratı, Bedir Tugayları, İran Devlet Muhafızları unsurları, İran Kudüs kuvvetleri, Dawa Partisi ve Irak Hizbullahı bu yönde kullanabileceği en etkili araçlarıdır. Bu bakımdan, çevre ülkelerden İran'ın Irak'taki etki si göz önüne alınması gereken başlıca faktördür.

(i) İran'ın Irak'taki ana hedeflerinin;

- (aa) Yeni Irak hükümetinde Şiiler için önemli bir pozisyon kazanmak,
- (bb) İran'a dışarıdan gelen tehditleri bertaraf etmek, Irak'taki yabancı güçlerin gitmesini sağlamak,
- (cc) Bölgesel bir rakip türemesini engellemek, olduğu değerlerlen dirilmektedir.

(ii) İran'ın bu hedeflere ulaşmak için takip ettiği yöntemler ise;

- (aa) Halkın hissiyat ve aklına hükmetmek,
 - (bb) Güvenlik durumu ve tedbirlerine tesir etmek,
 - (cc) Terörizm ve organize suç faaliyetlerini bir araç olarak kullanmak,
 - (çç) Mevcut diplomatik imkânları kötüye kullanmak,
 - (dd) Şii dini motiflerini sömürmek, şeklinde olduğu değerlendirilmektedir.
- (iii) İran halen ABD/Koalisyonun zayıflıklarını istismara devam etmekte, Koalisyonun Irak halkına karşı samimiyetsiz olduğu ve Iraklılara yardım etmekten aciz olduğu motiflerini başarı ile kullanmaktadır.

¹³³ <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=58>

Her Medeniyet Kendi Sonunu Getirir: Irak'ta ABD'nin Kendisiyle İmtihani

(iv) Genel olarak sıklet merkezi Bağdat'tır, insani yardım, yaşam kalitesi, din, eleman temini konularını ihtiva eden yoğun bir propaganda faaliyeti mevcuttur. Irak halkının hissiyatına ve düşüncelerine etki etmeye çalışmaktadır, İran'ın devlet elemanları Irak içinde her türlü keşif, gözlem ve istihbarat faaliyetlerini yürütmektedir.

(v) Kuzey Irak bölgesinde, İran istihbaratı, Bedir Tugayları, İran Devrim Muhafızları, İran'ın devlet elemanlarının faaliyetleri gözlenmektedir. Öncelikle keşif, gözlem ve istihbarat faaliyetleri, Koalisyon karşıtı gruplarla irtibat ve kuzey ve merkezi Irak bölgesine Koalisyon karşıtı grupların sızmalarının koordinasyonu konularında yoğunlaşmaktadır.

(vi) Merkezi Irak bölgesinde, CSIRI, İran istihbaratı, Bedir Tugayları, İran Devrim Muhafızları kanalı ile yoğun bir propaganda faaliyeti mevcuttur.

(vii) Güney Irak bölgesinde ise SCIRI, Bedir Tugayları ve ağırlıklı olarak Şii şeyhler vasıtası ile propaganda, insani yardım, yaşam kalitesi, dini duygular ele alınarak eleman temini gerçekleştirilmekte, sızmalar için bu bölge sınırlan merkezi bir konumda bulunmaktadır.¹³⁴

Irak'ın işgal edilmesi, İran'ın bölgedeki temel "düşmanlarından" biri olan Saddam Hüseyin rejiminin ortadan kalkmasına yol açmıştır. Rejimin devrilmesi, İran'ın bölgede güçlenmesine ve Şii dünyasının liderliğini üstlenmesine olanak sağlamıştır. İran'ın bu ülkede sosyal ve siyasal yaşamdaki rolünün arttığı görülmektedir. Bu sonuç, Irak'taki Şii gruplar iktidar olduğu için doğal bir gelişmedir ve Irak'taki grupların İran menşeli ya da İran destekli olmasından kaynaklanmaktadır. İran'ın Irak'ta artan rolü iç ve bölgesel tepkilere neden olmaktadır. Başta Sünniler olmak üzere Irak'taki bazı siyasi gruplar İran'ın iktidardaki Şiiler aracılığıyla Irak'ı kontrol ettiğini ileri sürmektedir. Suudi Arabistan, Ürdün ve Mısır başta olmak üzere bölge ülkeleri ise, İran'ın Irak'taki nüfuzundan endişe duymaktadır.

İran, güney bölgelerindeki günlük yaşamı dinî törenler ve sosyal yardımlar yoluyla etkilemektedir. İşgalin ilk günlerinden itibaren, Sünni camilerin büyük bir kısmı İran destekli Şiiler tarafından kontrol edilmiş ve Hüseyiyelerin açılmasıyla İran'daki dinî olgular yaygınlaştırılmıştır. Bazı bölgelerde namazın kılınmasında ve ezanın okunmasında değişiklikler meydana gelmiştir. Bazı kaynaklar, Şii mezhebine hizmet eden yeni ayetler içeren yeni Kuran-ı Kerim'in dağıtıldığını iddia etmektedir. İşgalden sonra 20'den fazla yeni televizyon kanalı kurulmuş ve bunların Şii mezhebini yaygınlaştırma politikası izlediği görülmüştür. Son dönemde artan tepkiler nedeniyle, mezhepçilik yapmakla suçlanan El Feyha

¹³⁴ Mustafa Balbay, Irak Bataklığında Türk Amerikan ilişkileri, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul

kanalı kapatılmıştır. İşgalin ilk dönemlerinde İran'ın siyasi yaşamdaki rolünü gösteren temel olgulardan biri, İDYK'nın İran-İrak Savaşı'ndan dolayı İran'a tazminat verilmesini istemesi ve Şii grupların Irak'ta Fars etniğinin de bulunduğu anayasaya yerleştirilmesine çalışmasıydı. Bazı yerel kaynaklar, 2003'ten sonra Irak'a yerleşen İranlılar görülmekte ve sayısını iki milyon olarak belirlemektedir.

İran'ın Irak'taki rolünün en önemli dayanağı dinî otoritenin kontrol edilmesidir. Havzanın başındaki El Sistani'nin İran ile ilişkileri konusunda çelişkili bilgiler olmasına rağmen, El Sistani İran'daki Velayet El Fakih sistemini benimsememektedir. İşgalden sonra El Sistani karşıtı faaliyetler artmakta ve Velayet El Fakih sisteminin uygulanması amacıyla altyapı hazırlıkları hız kazanmaktadır. İran destekli ya da Velayet El Fakih sistemini benimseyen Ayetullah'lar ön plana çıkarılmaktadır. Yaklaşık bir yıldır El Sistani'nin akıbeti konusunda ilginç iddialar yayılmaktadır. Bunlardan biri El Sistani'nin Necef'te kontrol edildiği ya da "tutsak" olduğudur.

Son dönemde ortaya çıkan bilgiler ise, El Sistani'nin 2004 yılında tedavi amacıyla Londra'ya gittiği sıralarda İran'da yaşayan ve kendine benzeyen "başka bir Sistani" ile değiştirildiği ve gerçek El Sistani'nin öldürüldüğü yönünde iddialar dahi ileri sürülmektedir. Irak'taki dinî ortamlarda bu konu ile ilgili bir endişenin hakim olduğu görülmektedir. El Sistani'nin gerçek El Sistani olmadığına ilişkin bazı kanıtlar ileri sürülmektedir. Bunlar, El Sistani'nin söz konusu tarihten sonra kimseyle görüşme yapmadığı, verdiği fetvaların vekilleri tarafından ilan edildiği, El Sistani'nin çevresindeki kişilere göre, yeni El Sistani ile 2004 öncesindeki El Sistani'nin arasında farkların bulunduğudır.

Necef'teki dinî otoritenin kontrol edilmesi çerçevesindeki rekabet, İran ve İran yanlısı Şiiler ile Irak'taki Arap asıllı diğer dinî otoriteler arasında çatışmaların çıkmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, Velayet El Fakih sistemine karşı çıkan din adamlarına karşı yapılan yıpratma kampanyaları dikkat çekmektedir. El Sistani'nin yanı sıra Irak'ta dört büyük dinî otorite bulunmaktadır. Bunlar, İshak El Feyyaz, Beşir El Necefi ve El Hasani El Sarhi'dir.

İran'ın rolüne karşı çıkan ve Necef'in Farslar değil, Arap Şiilerin kontrolünde olmasını savunan Ayetullah El Hasani ile diğer Şii gruplar arasında iki kez çatışma yaşanmıştır. Ayrıca Iraklı Arap asıllı din adamlarının yandaşları güney bölgelerinde İran'a karşı gösteriler yapmış, Kerbela ve Necef'teki İran konsolosluklarına karşı eylem düzenlemiştir.

Irak'ta İran'ın rolünün artması, gelecekte Irak'ta Sünni-Şii bölgesel savaşlarının çıkacağı sinyali vermektedir.¹³⁵

5. TÜRKİYE İÇİN IRAK'IN VE BÖLGENİN ÖNEMİ

Genellikle Orta Doğu diye anılan Güneybatı Asya, İslam ülkelerinin de üssünü merkezini teşkil eden tarihi, dini, sosyal, kültürel birçok fonksiyonun birlikte etkili olduğu jeopolitik değeri yüksek coğrafi alana karşılık gelir. Orta Doğu coğrafyası, tarihte zengin medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır ve bugünde bu mirası devam ettirmektedir. Orta Doğu ülkeleri olarak" adlandırılan bu bölgesel tanım, ağırlığını ve istikametini petrolün çizdiği, bir dış ticaret ağının da merkezini oluşturmaktadır. İslam ülkeleri içinde yer alan, petrol silahına sahip, S.Arabistan, İran, Irak, Kuveyt, B.A.E. gibi dış Habur Gümrük kapısından günlük ortalama 500 adet ham petrol ve fuel-oil tankerini, 600 adet fiber kamyonun (Fiber 17 Eylül itibarıyla), 200 adet transit aracın ve 100 tane yolcu otomobili olmak üzere toplam 850 ila 900 aracın rahatlıkla çıkış girişinin yapılabildiği bir düzeye çıkartılmıştır.

1997 yılına kadar ki süreçte yapılan işlemlerle ilgili sağlıklı bir kayda ulaşılması hemen hemen imkânsızken, bu gün giriş çıkış yapan her aracın ve şahsın kaydına rahatlıkla ulaşılabilen ve yapılan her işlemin hesabının verilebileceği bir noktaya gelinmiş bulunmaktadır.

1998 ve öncesi Gümrükte TASİŞ tarafından el konan limit fazlası motorin miktarı kayıtlarına ulaşamazken, 1999 yılında günlük 27 bin litre, 2000 yılında 52 bin litre, 2001 yılında 57 bin litre, 2002 yılında 50.298 litre ve 2003 (Ocak ayı) 16.965 litreye ulaşılmıştır.

Tablo 1: Habur Gümrük Kapısı'ndan Yıllara Göre Geçiş Yapan Araç Sayısı (1999-2003)

¹³⁵ Stratejik Analiz, Şubat 07, s.39-40

YILLAR	GİRİŞ	ÇIKIŞ
1999	317.762	302.550
2000	369.032	350.584
2001	333.123	337.239
2002	257.197	256.341
2003 (Ocak)	12.518	12.279
TOPLAM	1.309.556	1.292.426

Türkiye, ne pahasına olursa olsun Irak ile olan ilişkilerini eski haline getirmelidir. Çünkü Irak'tan sağlanan petrol, sınır ticareti, boru hatları, hepsi Türkiye ekonomisinin önemli ayaklarıdır. Bunların boşluğunu Türkiye'nin daha uzaklardan daha pahalı ithalat yolları ile kapatmaya çalışması ekonomiyi olumsuz etkilemektedir. Ayrıca Irak devletine uygulanan ambargo nedeni ile 36. paralel üzerindeki yasak bölge terör ortamı oluşturmuştur ve bu da ülkenin güneydoğusunun ekonomisini ve sınır ticaretini etkilemektedir. Bu nedenle Türkiye Irak'ın toprak bütünlüğünü sağlayıcı politikalara yönelmelidir. Savaştan yeni ve yara almış olarak çıkan Irak'ın yeniden inşası ve sonrası için ticari ilişkiler, sağlam ve uzun vadeli dış politika ile desteklenmelidir. Unutulmamalıdır ki Irak bilinen rezervler açısından Dünyanın ikinci petrol zengini ülkesi ve tespit edilmeyen rezervler açısından ilk ülkesidir. Türkiye Irak ile olan ilişkilerini uzun vadeli ve hedef ülke olarak düşünmelidir. İster bölünmüş, ister birleşik Irak olsun her şartta, bu ülke ile ticari ilişkilerini sürdürmesi Türkiye'nin milli menfaatinin gereğidir.

Türkiye'nin coğrafi yakınlığa sahip olduğu alanlardan birisi Orta Doğu'dur. Fakat Türkiye bu alana da yabancılaşmıştır. Türkiye'nin Orta Doğu'da kendi çıkarları aleyhine stratejiler izlemesi (Filistin, Irak ve İran gibi ülkeler ile ilişkileri), Türkiye için hayati öneme sahip petrol ve doğal gaz planlarının uzun vadede kuyusunu kazmaktadır. Çünkü enerji nakil hatları başka ülke hatlarından geçme ihtimali Türkiye'nin aleyhinedir. Orta Doğu Türkiye'nin coğrafi etki alanı içinde iken Türkiye'nin ilişkileri her geçen gün zayıflamaktadır. Oysa Türkiye Orta Doğu'yu Avrupa'ya pazarlayan distribütör ülke olmalıdır. Basra Körfezi, Dünya petrol yataklarının yaklaşık %60'ına sahiptir. Suudi Arabistan %20'lik petrol rezervi ile Dünyanın en büyük petrol üreticisidir. İran, Dünya doğal gaz rezervlerinin %15'ine, Irak %12'sine sahiptir (Kona 2003: 37-38). Yine bu bölgede suyun oluşturduğu hidropolitik, Türkiye'nin giderek elinde kalan tek jeostratejik unsur olarak görünmektedir. Çünkü Türkiye'nin AB ve ABD tercihinin karşılık bu ülkelerin daha doğu ve güney üzerine stratejiler geliştirmeleri, Türkiye'nin bölge üzerinde coğrafi etkisini ve jeokültürel avantajlarını

kullanamaması, kararsızlığı, iç ve dış politikadaki zayıflıkları, Türkiye'nin jeopolitiğini bulunduğu konumu değerlendirememesi itibari ile negatife çevirmiştir.¹³⁶

6.1. Türkiye İçin Hangi Senaryolar Uygun

Türkiye için olumlu senaryo; Üniter devlet yapılanması ağlanmış bir Irak devletinin olmasıdır.

Bu senaryoda BM örgütün katkıları ile üniter devlet yapısını kurmuş, gerek Kürtlerin gerekse Türkmenlerin özerk bölgeler oluşturduğu bir Irak ile karşılaşyoruz.

Olumlu senaryonun Türkiye'nin ulusal güvenliğine bulunacağı olası olumlu katkılar: Yasa dışı örgüt ve grupların faaliyetlerinin kontrol altına alındığı, Kürtlere sadece özerklik verilerek bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasının engellendiği üniter bir Irak yapılanmasında Türkiye hem yakın çevresinde yaşanacak olası istikrarsızlığın kendisini etkileme ihtimalinden hem de kurulması engellenen bağımsız bir Kürt devletinden gelebilecek toprak talepleri, fiili saldırılar, provokasyonlar gibi ulusal güvenliği için tehdit arz edecek türden gelişmelerden kurtulmuş olacaktır.

Bir büyük gücün, kendi siyasal ve ekonomik menfaatlerinin vazgeçilmezliği ilkesine dayanarak, Orta Doğu'da uluslararası hukuku ihlal etme teşebbüsünde bulunan ve mevcut düzeni değiştirmek için faaliyetler düzenleyen Irak gibi bir Orta Doğu devletine ne denli derinden müdahale etme kabiliyetine sahip olduğu görülmüştür. Irak deneyimi ile birlikte Orta Doğu bölgesinde Irak devletinin bu türden faaliyetlerine benzer faaliyetlerde bulunmaktan kaçınmayan İran ve Suriye gibi iki revizyonist devletin politikalarında olumlu yönde radikal bir değişime gidecekleri kuvvetle muhtemeldir. Merkezi otoritenin kurulduğu üniter bir Irak'tan sonra saldırgan ve revizyonist olmayan bir İran ve Suriye Türkiye'nin ulusal güvenliği için büyük bir fırsat olacaktır.¹³⁷

6.2. Bölgede Barış ve İstikrar İçin Neler Yapılabilir

¹³⁶ İlhan Oğuz Akdemir, Ayşe Çağlıyan, Türkiye Jeopolitiğinde Irak Faktörü, F.Ü. Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, 2. Ortadoğu Semineri, 27-29 Mayıs 2004, s.53

¹³⁷ Gamze Güngörmüş Kona,, Orta Doğu ve Irak'a İlişkin Senaryolar ve Türkiye'nin Güvenliğine Olası Etkileri, <http://www.turksam.org/tr/a1374.html>

Bölgenin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi şartları göz önüne alındığında ve bölgenin 20. yüzyıldaki tarihi hatırd tutulduğunda 2003 Irak Savaşı bölgedeki son savaş olduğunu söylemek zordur. Esas sorun bölgenin nasıl istikrarlı hale getirileceği veya bunun mümkün olup olmayacağıdır?

Bu istikrarın sağlanabilmesi için Türkiye'nin rolü bu aşamada önemlidir diyebiliriz. Çünkü bölgedeki ülkelerin büyük çoğunluğu Osmanlı topraklarını oluşturuyordu ve Türk halkı ile Ortadoğu toplumları arasında kültürel, etnik ve ekonomik bir bağın olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye bölge için bir ümit olabilirdi ve hala olabilir. Her şeyden önce Türkiye özellikle bölgedeki halk arasında Osmanlı'dan dolayı hala büyük ölçüde önemli ve önder bir ülke olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin ortaya atacağı projelerin bölge ülkeleri arasında kabul görme ihtimali diğer ülkelerle karşılaştırıldığında daha fazladır. Türkiye, batılılaşma tecrübesinin yanında, Batı ile işbirliğini ve Batıya yakınlığı savunmakta ve temsil etmektedir. Bu bağlamda Türkiye Ortadoğu ülkeleri için dünya ile bütünleşmede Batı ile barışçı ilişkiler kurmada Türkiye model olabilir. Soğuk Savaş Dönemi 'Yeşil Kuşak Projesi'nde yer alan Türkiye, şimdi 'Büyük Ortadoğu Projesi' ile yeniden stratejik öneme sahip olmaya başlamıştır. Soğuk Savaş Dönemi 'İleri Uç Karakol' misyonunu üstlenen Türkiye, şimdi batı tarzı İslam'ın 'Liberal İslam'ın Ortadoğu'da yayılması için örnek teşkil eden bir ülke konumunu alacaktır.

Arı'ya göre; Türkiye'de tarihten günümüze zaten köklü tolerans ve hoşgörü geleneği yerleşmiştir. İstanbul'un 1453'te fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet, Yahudileri Osmanlı topraklarına davet ederek onlara millet statüsü tanıdı. 1492'de ise İspanya'da Endülüs Emevi Devleti'nin sona ermesinin ardından tüm Avrupa'da söz konusu olan Yahudi düşmanlığı çerçevesinde İspanya'dan kovulan Yahudilere Osmanlı İmparatorluğu topraklarını açtı. 1992'de bu olay 500. yıldönümü olarak hem Türkiye'de, hem İsrail'de kutlandı. Oysa Osmanlının Yahudilere kucak açtığı yıllarda diğer dünya devletleri Yahudilere hiç de hoşgörü ile yaklaşmamışlardı. Örneğin, Yahudiler 1290'da Fransa'dan, 1392'de İngiltere'den, 1492'de İspanya'dan ve 1497'de Portekiz'den kovuldular. Bunların bir kısmı Osmanlı egemenliğindeki topraklara yerleşmiş, diğer bir kısmı ise Doğu Avrupa ülkelerine göç etmişlerdir¹³⁸.

¹³⁸ Tayyar Arı, 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Ortadoğu Politikası, 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası, İstanbul, 2001, s. 433

Ortadoğu'ya barışın getirilmesinde Türkiye köklü hoşgörü anlayışıyla, kültürel ve tarihi mirasıyla, batılılaşma tecrübesiyle tüm dünya ülkelerinin güvendiği bir hakem konumunu alarak belirleyici rol oynayabilir. Bu rolü oynayabilmesi için köprü ülke olmanın ötesinde, Türkiye bölgede "merkez" olma rolünü üstlenme gibi bir görevle de karşı karşıya kaldığını görmemiz mümkündür.

6.3. Olumsuz Tablolar Karşısında Türkiye'nin Tavrı Nasıl Olmalı

Parçalanmış Irak kapsamında siyasal kazanımlarını artırmış Kürtler, siyasal avantaj sağlamaya çalışan Şiiler ve geçmiş dönemlerdeki siyasal üstünlüklerini korumaya çalışan Sünniler arasında belirmesi kuvvetle muhtemel ciddi çıkar çatışmaları karşısında Türkiye hiçbir grup, aşiret ya da parti ile işbirliğine girmemelidir. Orta Doğu toplumlarının genelinde gözlemlenen kaygan ve kırılğan yapı içinde mevcut dengeler kolaylıkla değişebildiği gibi mevcut stratejik ortaklıklar ve işbirlikleri de aynı kolaylıkla değişim gösterebilmektedir. Bu nedenle Türkiye her bir grup, aşiret ya da partiye eşit uzaklıkla durup bunların yanında ya da karşısında tavır almamalıdır;

Parçalanmış Irak'ta dış güçlerin desteği sayesinde diğer aşiret, grup ya da partiler karşısında daha fazla güç kazanması muhtemel Kürt oluşumların sınır ötesi operasyonlarını engelleyebilmek için Türkiye İran-Irak sınırını tümü ile kendi güvenlik kontrolüne almalıdır.

Türkiye Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde yaşayan Kürtlerin parçalanmış Irak kapsamında Kuzey Irak'ta güçlenen Kürt hareketine destek vermelerini engelleyebilmek için sistemle özdeşleşebilmelerini sağlamalıdır. Türkiye genelinde özellikle adı geçen bölgelerde yaşayan Kürtleri sisteme entegre etmenin en çabuk ve kalıcı yönteminin o bölgelerin ekonomilerini yükseltmek olduğu unutulmamalıdır. Bölgeye yönelik siyasi olmayan güvenliğin teminatı olarak görülen ve bu şekilde yapılacak yatırımlar olası güvenlik tehdidini kısa vadede giderecektir.¹³⁹

Bilindiği üzere, İsrail bölgedeki hareket alanını ABD'nin Irak'a düzenlediği operasyonun ardından oldukça genişletmiştir. Operasyonun ardından parçalanmış Irak olası gelecek ortamında İsrail'e Irak ve Suriye'den gelebilecek tehditlerin nitelik ve niceliği de azalmış olacaktır. İstanbul'da iki Sinagog'a düzenlenen insanlık dışı saldırıların ardından İsrail

¹³⁹ Irak Coğrafyasının Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Olası Etkileri Karşısında Geliştirilen Stratejiler, <http://www.turksam.org/tr/yazdir1354.html>, 6 Kasım 2007

bölgede daha fazla ABD desteği sağlayabilecek ve daha rahat hareket edebilecektir. Türkiye bu türden bir İsrail karşısında İran ve Suriye ile ilişkilerini geliştirmeli ve İsrail'i, tehdit unsuru olarak saydığı bu iki Orta Doğu devleti ile göstermelik de olsa dengelemelidir.

İran, parçalanmış Irak kapsamında Irak'lı Şii'leri yanına çekerek değişen Orta Doğu dengelerinde tutunmaya çalışacaktır. Bu dengeler içinde tutunmayı başaran İran bir süre sonra Orta Doğu genelinde revizyonist tavır alacaktır. Revizyonist bir İran'ın Türkiye'yi bocalatabilmek için Türkiye sınırları dahilindeki Şii unsurları ve İslami motifleri kullanmayacağı söylenemez. Bu türden bir İran karşısında Türkiye Irak'taki Sünni Arapları ve ABD'yi birer dengeleyici unsur olarak kullanmalıdır.

Parçalanmış ve merkezi otoritenin gücünü yitirmiş olduğu Irak olası gelecek ortamında petrol politikalarının merkezi otoritenin silikleştiği Bağdat'tan, bağımsız Kürt Devleti'nin kurulma aşamasında olduğu ya da kurulduğu Kuzey Irak'a kayacaktır. Bu türden bir ortamda Türkiye, Kafkasya bölgesinde Azerbaycan ve Orta Asya bölgesinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerini geliştirmeli ve petrol alış-verişini bu bölgelerde yer alan ülkelerle gerçekleştirmelidir. Bu petro-politik Rusya Federasyonu'na rağmen değil Rusya Federasyonu dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir.

Nato üyeliği kimi kesimlerce şiddetle eleştirilmiş olsa dahi Soğuk Savaş döneminde Nato kapsamında ABD'nin politikalarına uygun davranması Türkiye'nin başta savunma ve güvenlik olmak üzere pek çok alanda kazançlı çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda Orta Doğu genelinde bu türden bir olası gelecek ortamında Türkiye, ABD'nin safında yer alarak politize ve polarize duruma gelen Orta Doğu bölgesinde Türkiye karşıtı grup karşısında güçlenecektir. Türkiye'nin kendisine karşı olan Orta Doğu ülkeleri ile mücadelesinin, kendisine karşı olan ABD ile mücadelesinden daha kolay olacağı unutulmamalıdır;

ABD yanlısı – ABD karşıtı Orta Doğu olası gelecek ortamında Türkiye aynen Parçalanmış Irak Senaryosunda olduğu gibi Orta Doğu'da yer alan hiçbir devletin reel anlamda yanında yer almamalıdır. İleride bu gruplar arasında oluşabilecek olası uzlaşma karşısında Türkiye her iki tarafın da olumsuz uygulamalarına maruz kalabilir.

İdeolojik açıdan ikiye bölünmüş Orta Doğu senaryosunda ABD yanlısı Orta Doğu ülkeleri ve ABD karşıtı Orta Doğu ülkeleri birbirleri karşısında siyasal, askeri ve ekonomik

yönlere güçlenebilmek adına bölge dışından kendilerini her açıdan destekleyecek yeni müttefikler edinme yoluna gideceklerdir. Türkiye bu süreçte Orta Doğu'ya bazı Orta Doğu devletlerini sözde desteklemek amacı ile gelen Avrupa devletlerinden bazılarının desteğini kazanma yoluna gitmelidir. Böylece, Türkiye Orta Doğu'dan gelen ve gelecek olan tehditleri bu dış devletlerle geliştireceği ortaklıklarla bertaraf edebilecektir;¹⁴⁰

Orta Doğu bölgesine Batı emperyalizminin tekrar yerleşmesi ile birlikte ilk aşamada bu gelişmeyi protesto etmek daha sonraları ise bu gelişme karşısında direnebilmek için bölgede İslami köktendincilik yükselecektir. Orta Doğu'da böylesi bir kıpırdanma Türkiye sınırları dahilindeki bu türden İslami oluşumları tetikleyecektir. Bu olası gelişmeyi engelleyebilmek için Türkiye'de tespit edilmiş olan yasa dışı İslami oluşumlar, bunlara yardım ve yataklık eden kişi ya da kişiler ciddi bir istihbarat faaliyeti ve operasyonla kökten temizlenmeli, bunun da ötesinde Türkiye'deki iktidarların laik, demokratik ve Atatürkçü çizgiden uzaklaşması engellenmelidir.

İdeolojik açıdan ikiye bölünmüş Orta Doğu senaryosuna paralel olarak değişecek olan Orta Doğu güç dengelerinde Türkiye Orta Doğu bölgesine ilişkin politikalarına Orta Doğu'daki gruplaşmanın herhangi birinde yer alarak değil, ABD ya da bölgeye gelen Avrupa devletleri üzerinden yön vermelidir. Aksi takdirde Orta Doğu politik batağının içine sürüklenebilir. Oysa yabancı devletlerin Türkiye'den talepleri hiç bitmeyeceği için ilişkiler karşılıklılık esasına dayanacak ve daha sağlıklı olacaktır.

İdeolojik açıdan ikiye bölünmüş Orta Doğu senaryosunda Orta Doğu bölgesinde yer alan bir grubun bir diğerine karşı güçlenme stratejisi doğrultusunda edinilen yeni müttefiklerin Türkiye'ye yönelik duruşları ve Türkiye'yi algılama biçimi de bu süreçte büyük önem arz etmektedir. Bölge ülkelerince bölgeye davet edilen Avrupalı müttefiklerin Türkiye ile geliştirecekleri ilişkinin belirleyici unsuru Kuzey Irak Kürtleri olacaktır. Bu aşamada, hem Avrupa devletlerinin hem de ABD'nin çeşitli dönemlerde farklı amaçlarını gerçekleştirmek için Kürt kartını kullandıkları gerçeği akılda tutularak, Kuzey Irak'ta kurulacak bir Kürt devletine bölgeye gelen ABD ve Avrupa devletleri tarafından destek verildiğinde Türkiye bu konu bağlamındaki karşıt duruşunu değiştirmemelidir.

¹⁴⁰ Irak Coğrafyasının Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Olası Etkileri Karşısında Geliştirilen Stratejiler, <http://www.turksam.org/tr/yazdir1354.html>, 6 Kasım 2007

ABD'nin bölgeden ayrılmasının ardından karşılaşılabilecek olan Irak ve Orta Doğu ortamında grup ve aşiretler arası iç savaş kuvvetle muhtemel gözükmektedir. Bu iç savaşa Türkiye duygusal ya da pragmatist her ne sebeple olursa olsun asker göndererek, diplomatik yoldan destek vererek ya da anlaşmalar imzalayarak asla müdahale etmemelidir. Bu aşamada Mustafa Kemal'in Orta Doğu'ya ilişkin mesafeli tavrı düstur teşkil etmelidir.¹⁴¹

ABD Irak'ı ve Orta Doğu bölgesini düzenlemeden ya da düzenleyemediği bölgeden uzaklaşmış olsa dahi Irak ve Orta Doğu'ya ilişkin politikalarından vazgeçmeyecek ve adı geçen devleti ve bölgeyi aynı bölgede yer alan güvendiği müttefiklerinin üzerinden yönlendirmeye devam edecektir. Bu aşamada, Türkiye de payına düşen sorumluluğu üstlenmiş olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken Orta Doğu'daki bazı devletlerle husumeti yoğunlaştırmadan ve yeni düşmanlar yaratmadan ABD'nin politikalarına aracı olmaktır. Denge önemlidir çünkü Türkiye bölgede istediğini ABD'ye rağmen elde edemeyeceği gibi Arap Orta Doğusuna rağmen de elde edemeyecektir. Ancak, olayların ve sürecin dışında kalmanın da Türkiye'ye bir getirisi olmayacaktır.

Parçalanmış Irak'ta dış güçlerin desteği sayesinde diğer aşiret, grup ya da partiler karşısında daha fazla güç kazanması muhtemel Kürt oluşumların sınır ötesi operasyonlarını engelleyebilmek için Türkiye İran-İrak sınırını tümü ile kendi güvenlik kontrolüne almalıdır;

Türkiye Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde yaşayan Kürtlerin parçalanmış Irak kapsamında Kuzey Irak'ta güçlenen Kürt hareketine destek vermelerini engelleyebilmek için sistemle özdeşleşebilmelerini sağlamalıdır. Türkiye genelinde özellikle adı geçen bölgelerde yaşayan Kürtleri sisteme entegre etmenin en çabuk ve kalıcı yönteminin o bölgelerin ekonomilerini yükseltmek olduğu unutulmamalıdır. Bölgeye yönelik siyasi olmayan güvenliğin teminatı olarak görülen ve bu şekilde yapılacak yatırımlar olası güvenlik tehdidini kısa vadede giderecektir;

İdeolojik açıdan ikiye bölünmüş Orta Doğu senaryosunda Orta Doğu bölgesinde yer alan bir grubun bir diğerine karşı güçlenme stratejisi doğrultusunda edinilen yeni müttefiklerin Türkiye'ye yönelik duruşları ve Türkiye'yi algılama biçimi de bu süreçte büyük önem arz etmektedir. Bölge ülkelerince bölgeye davet edilen Avrupalı müttefiklerin Türkiye ile

¹⁴¹ Irak Coğrafyasının Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Olası Etkileri Karşısında Geliştirilen Stratejiler, <http://www.turksam.org/tr/yazdir1354.html>, 6 Kasım 2007

geliştirecekleri ilişkinin belirleyici unsuru Kuzey Irak Kürtleri olacaktır. Bu aşamada, hem Avrupa devletlerinin hem de ABD'nin çeşitli dönemlerde farklı amaçlarını gerçekleştirmek için Kürt kartını kullandıkları gerçeği akılda tutularak, Kuzey Irak'ta kurulacak bir Kürt devletine bölgeye gelen ABD ve Avrupa devletleri tarafından destek verildiğinde Türkiye bu konu bağlamındaki karşıt duruşunu değiştirmemelidir.¹⁴²

Parçalanmış ve merkezi otoritenin gücünü yitirmiş olduğu Irak olası gelecek ortamında petrol politikalarının merkezi otoritenin silikleştiği Bağdat'tan, bağımsız Kürt Devleti'nin kurulma aşamasında olduğu ya da kurulduğu Kuzey Irak'a kayacaktır. Bu türden bir ortamda Türkiye, Kafkasya bölgesinde Azerbaycan ve Orta Asya bölgesinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile ilişkilerini geliştirmeli ve petrol alış-verişini bu bölgelerde yer alan ülkelerle gerçekleştirmelidir. Bu petro-politik Rusya Federasyonu'na rağmen değil Rusya Federasyonu dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir.

Bu türden olası gelecek ortamında Türkiye; ABD'nin, bazı Avrupa ülkelerinin ve bazı Orta Doğu ülkelerinin uyguladığı çifte çevreleme politikasından faydalanarak, kendisine karşı çifte çevreleme politikası uygulayan Orta Doğu devletlerini etkisizleştirebilir. Bu politika kapsamında Türkiye; İsrail ile Suriye'yi, Iraklı Sünni Araplar ile İranlı Şii'leri, İslami yasa dışı terör örgütleri ile İsrail'i, Filistin halkı ile İsrail'i, İranlı Azeriler ile Azerbaycan kökenli İranlıları birbirine karşı kullanabilir. Oldukça hukuk tanımaz bu türden bir politika hukuk tanımaz Orta Doğu gerçeğinde en iyisi olmasa da olması gereken şekilde düşünülmelidir.

ABD ve bazı Avrupa devletlerinin Orta Doğu bölgesine ilişkin çıkarlarının gerçekleşmesinde en kolay yol olarak algıladıkları daimi çatışma halinde bulunan Orta Doğu devletlerini birbirlerine karşı kullanma politikasını örnek alıp uyguladığında Türkiye'nin temel hedefi ortamdaki pay elde etmek ve maksimum maddi kazanç sağlamak değil, kendisine karşı uygulanan çifte çevreleme politikasını etkisizleştirmek olmalıdır. Emperyal eğilimli gruplardan Türkiye'nin Orta Doğu'da bu türden bir politika uygulamaya başlamasının hemen ardından yükselecek eski Osmanlı topraklarını ele geçirmeye ilişkin sesler Türkiye Cumhuriyeti'ni hem bölgede hem de Batılı platformlarda güç durumunda bırakacak, gür ama çatlak sesler olarak kalacaktır. Batı ile bir olmadığımız kabul edilmeli ve Batılı devletlerin bu türden uygulamalarının emperyalist başarılar şeklinde yorumlanacağı, bizim bu türden

¹⁴² Irak Coğrafyasının Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Olası Etkileri Karşısında Geliştirilen Stratejiler, <http://www.turksam.org/tr/yazdir1354.html>, 6 Kasım 2007

girişimlerimizin ise küçük Osmanlının emperyalist hırsları şeklinde dünyaya duyurulacağı ön görülmelidir. Haklıyken haksız duruma düşmekten kaçınmalıyız.

Olumsuz Senaryo karşısında geliştirilecek olan stratejilerde dikkate alınması gereken başlıca aktör İsrail'dir. ABD'nin yardımları ile Orta Doğu genelinde kendisi için potansiyel tehdit yaratan devletlerin sırayla elimine edildiğini, Kuzey Irak'ta bir Kürt Devleti'nin kurulma aşamasında olduğunu ve Yol Haritası'nın ABD tarafından tereddütsüz rafa kaldırıldığını gören İsrail ABD ile birlikte Orta Doğu jeo-politiğinin ve jeo-stratejisinin tek belirleyicisi olacaktır. Türkiye'nin bu doğrultuda İsrail'in etkinliğini kırabilmek için geliştirmesi gereken stratejiler şu şekilde özetlenebilir.¹⁴³

Bilindiği gibi İsrail'in 1991 yılını takip eden süreçte Orta Asya Cumhuriyetleri ile ciddi ticari bağlantıları bulunmaktadır. Orta Asya Cumhuriyetleri ile iyi ilişkiler kapsamında Türkiye bu Cumhuriyetlere İsrail ile mevcut ticari ilişkilerini hafifletmelerini önermelidir. Ancak, bu teklifi getirirken Türkiye'nin bu Cumhuriyetleri tatmin edici bir takım öz kaynaklara sahip olması gerekmektedir.¹⁴⁴

Mevcut durumda potansiyel İsrail aleyhtarı durumda bulunan Arap devletleri ve İsrail'in direkt karşısına alacağı Suriye ile ilişkiler, ABD'yi karşımıza almayacak ölçüde, ortak tehdit ve ortak tehlike İsrail'e karşı 'stratejik ortaklığa' kaydırılmalıdır. Böylelikle, olası İsrail-Ermenistan-Rusya Federasyonu stratejik üçlüsü karşısında Arap devletleri-Türkiye stratejik ortaklığı oluşturulmalıdır.

Türkiye, Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti yapılanmasına ilişkin olarak kendisini Orta Doğu'dan dışlayan ABD'nin ve bu olası Kürt devletine yeni bir müttefik edinmek uğruna sınırsız prim veren İsrail'in isteklerini dikkate almaksızın sadece kendi güvenlik kaygıları doğrultusunda kendi Kuzey Irak politikasını geliştirmelidir. Bu özgün Kuzey Irak politikası kapsamında geniş çaplı sınır ötesi operasyonlar, istihbarat çalışmaları ve çeşitli yaptırımlar uygulanmalıdır. Bu politika doğrultusunda Türkmenlere özel bir önem verilmeli ve bölgedeki Türkmen unsuru Türkiye'nin o bölgedeki politik ayağını oluşturmalıdır.

¹⁴³ Irak Coğrafyasının Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Olası Etkileri Karşısında Geliştirilen Stratejiler, <http://www.turksam.org/tr/yazdir1354.html>, 6 kasım 2007

¹⁴⁴ Irak Coğrafyasının Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Olası Etkileri Karşısında Geliştirilen Stratejiler, <http://www.turksam.org/tr/yazdir1354.html>, 6 kasım 2007

Orta Doğu'dan uzaklaştırılan Türkiye'nin bu bölge devletleri ile olan petrol alış-verişi ve ekonomik ilişkileri de zedeleneyecektir. Bu iki hususu telafi etmek amacı ile Türkiye'nin yönelebileceği en yakın ve en verimli coğrafya Orta Asya'dır. Orta Asya devletleri ile geliştirilecek çok yönlü ekonomik ilişkiler petrol hususundaki endişeleri de uzun vadede giderecektir.

ABD'nin Irak'a düzenlediği operasyon ve Irak'ta yapılan seçimlerin ardından Orta Doğu'nun yeniden şekillendirileceği açıktır. Bu yeniden şekillendirme esnasında ve sonrasında ise hem Orta Doğu'da yer alan devletlerin jeopolitiğini hem Türkiye'nin kendi ulusal güvenliğini risk altında bırakacak bazı yeni unsurların ortaya çıkması kuvvetle muhtemeldir. Yapılması gereken; Türkiye'nin bu süreci en az kayıpla tamamlayabilmesi için akılcı, güvenilir ve somut sonuç verecek olan bir dizi strateji belirlemesi ve uygulamaya koymasıdır.

Tarihsel açıdan incelendiğinde Orta Doğu bölgesinin yaşanan zamanın en önemli ve büyük güçlerini içerisinde barındırdığına ve bu güçlerin ya bu bölgeden çıktığı ya da bu bölge üzerine güç mücadelesinde bulunduğuna şahit oluruz. Orta Doğu özellikle 17. yüzyılın sonlarına kadar önemli güçlerin çıktığı bölge olmasına rağmen özellikle 18. yüzyılın başlangıcından itibaren dünyanın en büyük güçleri tarafından yönlendirilmeye başlanmış ve gücü zayıflayan Osmanlı Devleti'nin etkinliğinin azalmasıyla dönemin büyük güçleri olan Büyük Britanya ve Fransa'nın bölgeye olan ilgisi artmaya başlamıştır. Özellikle Doğu Sorunu adı altında Oryantalist politikaların uygulanması söz konusu olmuş ve Sanayi Devrimi'ne ayak uyduramayarak geri kalan Osmanlı Devleti için Orta Doğu'nun diğer unsurların etki alanına girmesi artık kaçınılmaz bir hal almıştır. "Hasta Adam" diye nitelendirilen Osmanlı Devleti'nin özellikle Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki topraklarının nasıl paylaşılacağı Büyük Britanya, Fransa daha sonraları Almanya ve Rus Çarlığı arasında bölge üzerinde oryantalist politikaların şekillendirdiği bir çıkar çatışmasına yol açmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrası Büyük Britanya ve Fransa'nın Orta Doğu topraklarını aralarında mandater sistemler altında paylaşmaları sonucunda bölgede bir süreliğine ertelenen rekabetin yerini iki devletin politikalarını beraber yürüttüğü bir yapılanma almıştır.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Irak Coğrafyasının Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Olası Etkileri Karşısında Geliştirilen Stratejiler, <http://www.turksam.org/tr/yazdir1354.html>, 6 kasım 2007

Özellikle 2. Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda bağımsızlığını kazanan Orta Doğu devletleri oluşmaya başlanan iki kutuplu sistemde iki başat gücün güç mücadelesine tanık olmuştur. Dönemin politikaları ABD ve Sovyetler Birliği'nin hem kendi içsel gereklilikleri hem de Orta Doğu bölgesinde meydana gelen olaylar neticesinde şekillenmiştir. ABD ile yakın ilişki içerisinde olan Irak ve İran gibi güçlerin yaşadıkları ihtilal ve devrimler neticesinde kendi politikalarını revize eden ülkeler olarak ortaya çıkmaları değişme ihtimali taşıyan güç dengesinin bölgesel yansımalarını göstermektedir. Sürekli inişli-çıkışlı süreçler yaşayan bu devletler, ya Soğuk Savaş'ın iki başat gücü tarafından desteklenmişler ya da tehdit altında buldukları hissi kendilerine aşılmıştır.

Soğuk Savaş'ın bittiği tarih olan 1991, Orta Doğu için yeni bir miladın başlangıcı olmuştur. Bu gelişmeler esnasında Orta Doğu 8 yıl süren İran-İrak savaşının ve Körfez Savaşı'nın etkilerini halen derinden yaşamaktaydı. Yeni Dünya Düzeni'nin düzensizlikler içerisinde ortaya çıkışının ilk örnekleri yine Orta Doğu bölgesinde yaşanıyordu. Böyle bir ortamda çevrelerinden etkilenen ve iç dinamiklerini tam ve açık bir şekilde geliştiremeyen Orta Doğu devletleri hem birbirlerini etkileyebilme ve hem de birbirlerinin politikaları üzerinde etkin olabilme şeklinde bir ilişki kurabilmişlerdir.

Yaşanan Irak müdahalesi, Orta Doğu bölgesinin yeniden ve artan bir biçimde gündeme oturmasını sağlamıştır. Dolayısıyla bu bölge dünya politikalarında her ne kadar etkin olamasa da dünya gündemini yoğun şekilde etkileyeceğe benzemektedir. Bu bağlamda, Orta Doğu bölgesinin net biçimde anlaşılması dünya politikalarının içeriğinde ne türden değişimlerin yaşanacağı hakkında en azından bir köprü görevi üstlenecektir.¹⁴⁶

6.4. Türkiye'nin ABD ile İlişkilerinde Irak'ın Önemi

ABD'nin 2003 yılında Irak'ı işgalini müteakip Irak'ın kuzeyinde oluşan otorite boşluğu PKK terör örgütünün yeniden hayat bulmasına imkân sağlamış ve örgüt bu bölgede kendini güven içinde hissetmiştir. Örgüt, insan kaynağı, finans ve lojistik desteğini kolaylıkla sağlayabilmiş, yeniden teşkilatlanmış, eğitim yapmış ve terör eylemlerini planlama ve sınırlı

¹⁴⁶ Irak Coğrafyasının Türkiye'nin Ulusal Güvenliğine Olası Etkileri Karşısında Geliştirilen Stratejiler, <http://www.turksam.org/tr/yazdir1354.html> 6 kasım 2007

geçerek Türk topraklarında terör eylemi gerçekleştirme ve yeniden güvenli olarak nitelendirdiği Irak'ın kuzeyine dönme fırsatını elde etmiştir.¹⁴⁷

PKK terör örgütü, Türkiye'ye karşı bir tehdit oluşturduğu, zarar verdiği, ayrıca sözde Büyük Kürdistan'ın Türkiye ayağını oluşturmasına hizmet ettiği ve bu süreçte yapının liderliğinin Kuzeydeki yönetimde olmasına yardımcı olduğu için, Irak'ın kuzeyindeki yönetim tarafından himaye ve destek görmüştür.

PKK terör örgütü ABD açısından ise, Türkiye'ye karşı 1 Mart teskeresinden dolayı cezalandırma aracı olarak nitelendirilmiş ve Türkiye'ye karşı bir pazarlık konusu olarak elde bulundurulması düşünülmüştür. PKK terör örgütü, ABD tarafından, ayrıca PEJAK uzantısı vasıtasıyla İran'a karşı da kullanılmaktadır. Diğer taraftan örgüt, kuzeydeki istikrarı bozmadığından, ABD'ye ve kuzeydeki yönetime zararı dokunmadığından, hatta faydası olduğu düşünüldüğünden, ABD'nin çıkarları açısından en azından şimdilik müdahale edilmemesi gereken bir unsur olarak görülmüş ve dolaylı olarak ABD tarafından himaye edilmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin terörle mücadelesinde sınır ötesi operasyon yapması ABD tarafından sürekli engellenmiştir.

Türk Hükümeti de, ABD ile bozulan ilişkilerin daha da kötüye gitmemesi için, terörle mücadeleyi sadece askeri alanda olmak üzere yurt içinde yapmayı tercih etmiş ve ABD'nin Türkiye'nin sınır ötesi harekât yapmasına olan muhalefetine uyum göstermiştir.

ABD'nin Kürt Gruplara karşı müsamahalı davranışı, bu gruplarla olan müttefiklik çerçevesindeki ilişkileri ile PKK konusundaki düşünceleri, Irak'ın kuzeyindeki yönetimin ve PKK'nın Türkiye'ye karşı tutum, davranış ve eylemlerinde tırmanışa sebep olmuştur.¹⁴⁸

PKK'nın tırmanan eylemleri Ekim 2007 ayı içinde tahammül edilemeyecek sınırlara ulaşmış, Türk Hükümeti, toplumun terör konusundaki tepkileri ve sınır ötesi operasyon yapma zarureti karşısında reaksiyon gösterme zorunda kalmıştır. Bu nedenle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) sınır ötesinde operasyon yapmasına imkân sağlayacak olan teskereyi meclise sevk etmiş ve meclisten gerekli olan yetkiyi almıştır. Ancak bu yetki çeşitli

¹⁴⁷ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1364

¹⁴⁸ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1364

çekingeliklerden dolayı hemen kullanılmamış, sınır ötesi operasyon yetkisini almış olarak bu konuda ABD başta olmak üzere uluslararası mutabakat sağlamak maksadıyla, komşu ülkeler de dahil birçok ülke ve kuruluş ile terörle mücadeledeki haklılık ve kararlılık konusunda diplomatik temaslarda bulunulmuştur. Bu çerçevede ABD ile de 5 Kasım 2007 tarihinde ABD Başkanı ve Türkiye Başbakanı arasında bir görüşme yapılmıştır.

Bu görüşmenin basına yansıyan kısımları olduğu gibi, her ne kadar yok deniyorsa da, yansımayan ve çeşitli yorumlara sebep olan kısımlarının olduğu da bir gerçektir. Görüşmelerin açıklanan kısmına baktığımızda, PKK terör örgütünün müşterek düşman olarak nitelendirildiği, Türkiye'nin terörle mücadelesinin haklı nedenlere dayandığı, bu mücadelede ABD'nin Türkiye'ye gerekli desteği vereceği, bu maksatla istihbarat paylaşımı yapılacağı ve Türkiye, ABD, Irak Genelkurmay İkinci Başkanları seviyesinde üçlü bir mekanizma oluşturulacağı görülmektedir. Bu durum TSK'nın sınır ötesi operasyon yapabileceğini, ancak operasyonun bir noktada ABD'nin verdiği istihbarata bağlı olarak ve istihbaratı verdiği yere yapılabileceğini göstermektedir.

ABD ile yapılan görüşmelerin kamuoyuna yansımayan, ancak ABD'nin tutum değişikliğine sebep olan konular hakkında yorumlar yapılmıştır. Doğal olarak bu yorumların dayandığı birçok açıklama ve olaylar bulunmaktadır. ABD'nin bu zamana kadar sıcak bakmadığı, hatta ısrarlı olduğu bir konuda neden ve nasıl tutum değiştirdiğini analiz ettiğimizde aşağıdaki hususların ön plana çıktığını görüyoruz.

Bunlardan birincisi, ABD'de yapılan görüşmelerde Türk tarafının, artan ve büyük zayıf verdiren terör olayları neticesinde Türkiye'deki kamuoyu tepkisinin çok yükseldiği, bunu tutmanın mümkün olamadığı, Türkiye'nin sınır ötesi operasyon yapma mecburiyetinde olduğu, kendi kararı ve inisiyatifi ile yapmak zorunda olacağı bu harekâttan ötürü zaten bozuk olan ilişkilerin daha da bozulacağı, bu nedenle operasyonun sağlanacak mutabakat çerçevesinde yapılmasının her iki ülkenin de menfaatlerine uygun olacağını dile getirdiği şeklinde değerlendirilmiştir.¹⁴⁹

Diğer bir konu olarak da, ABD'nin bugüne kadar müttefik olarak kabul ettiği Irak'ın kuzeyindeki Kürt yönetimin, nüfusu ile orantılı olmayan bir güç elde ettiği, Irak'ın bütünü

¹⁴⁹ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1364

ilgilendiren konularda aşırı isteklerde bulunduğu, bir noktada istek ve tavırlarında şımarıklığa varan bir konuma geldiği, artık bu durumun ABD yönetimini de rahatsız etmeye başladığı düşüncesi olduğu kıymetlendirilmiştir. Bu nedenle ABD tarafından, PKK ile mücadelede sınır ötesi operasyon konusunda Kürtleri gücendirmemek için Türkiye'ye karşı tavır almaya devam etmenin artık fayda değil zarar getirdiği, hatta Türkiye'ye imkân tanımının ABD menfaatleri açısından daha uygun olacağı sonucuna varıldığı düşünülmüştür.

Ayrıca Irak'ın kuzeyinde PKK terör örgütü için güvenli olarak nitelendirilen bölgede Barzani yönetiminin dolaylı desteğine sessiz kalan ve Ortadoğu politikaları için bu örgütü kullanabileceğini de hesaplayan ABD'nin, bu örgütün Türkiye'ye yeteri kadar zarar verdiğini ve artık menfaati karşılığında pazarlık konusu olarak kullanma zamanının geldiğini düşündüğünü söylemekte mümkündür. Bu nedenle PKK terör örgütü ile mücadeleye ortak olmanın karşılığında, kendisi için stratejik öneme sahip olan Irak'ın kuzeyindeki yönetimin Türkiye tarafından kabullenilmesini, ona karşı bir tehdit oluşturmamasını, onunla bir iletişim içine girmesini ve PKK ile yapılacak mücadelede ona zarar vermemesini talep ettiği değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan ABD'nin Temmuz 2008'e kadar 30.000, daha sonra da gelişecek duruma ve takip edilecek politikaya göre azaltmayı düşündüğü asker sayısının Irak'ta yaratabileceği zafiyeti kıymetlendirerek, Türkiye ile ilişkileri düzeltme ve yeniden yakın müttefiklik çerçevesine oturtmaya çalıştığı düşünülmektedir. Özellikle bu kapsamda Irak'ın kuzeyi ile ilgili bir problem yaşanmamasını, bölgeden çekilmesi halinde dahi bu yapının muhafaza edilmesini ve yaşamasını hesapladığı anlaşılmaktadır.¹⁵⁰

ABD'nin dünya hâkimiyet politikasının önemli bir ayağı olan Büyük Ortadoğu Projesi'nin (BOP) gerçekleştirilmesinde, bölgede Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duymaya devam ettiği, "ılımlı İslam" anlayışını Türkiye'ye yerleştirerek bölgede diğer ülkelere emsal teşkil edeceğini, aslında bir aldatmaca olan "Medeniyetler İttifakı Projesi"ne Türkiye'yi de ortak ederek bu açılımı güçlendirmeyi düşündüğü değerlendirilmektedir. Bu nedenle birlikte çalışmayı tercih ettiği Türkiye'deki mevcut yönetimi, daha fazla zor duruma düşürmenin kendi menfaatlerine uygun olmadığı kanaatine vardığı söylenebilir.

¹⁵⁰ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1364

ABD'nin tutum değişikliğine sebep olan konular arasında, ABD-İran gerginliğinde Türkiye'nin desteğini kazanmak olduğu da düşünülebilir.

Bilindiği üzere Afganistan'da Taliban güçleri ile mücadele devam etmekte ve istikrar henüz sağlanamamış durumdadır. Bu konuda ABD'nin Türkiye'den daha fazla rol oynamasını talep ettiği kıymetlendirilmektedir. Nitekim geçtiğimiz günlerde ABD Savunma Bakanı Robert Gates'in Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül'e bir mektup göndererek bu katkıyı istediği anlaşılmaktadır. Mektupta, "Türkiye'nin Afganistan'a operasyonel birlikler göndermesi ve bu birliklerin ülkenin güney ve doğusunda ABD komutasındaki NATO birlikleriyle birlikte Taliban ve El-Kaide'ye karşı operasyonlara katılması, eğer daha fazla kuvvet gönderilemeyecekse halen Afganistan'da görev yapan Türk askerlerinin görev talimatında değişiklik yapıp kısıtlamaların kaldırılarak, Kabil bölgesi dışında da harekât yapma olanağının sağlanması" talep edilmektedir. Hatta ISAF'ın komutasının bir kere daha üslenilmesinin talep edildiği de söylenmektedir. Bu konun da 5 Kasım'daki görüşme ve sonrasında PKK ile müşterek mücadeleye karşılık doğrudan veya dolaylı olarak talep edildiğine dair düşüncelere rastlamak mümkündür.

Sınır ötesi operasyon yapma sürecine ilişkin gelişen olaylar çerçevesinde sınır ötesi operasyonlara, TSK tarafından, genelde hava kuvvetleri ağırlıklı olmak üzere 16 Aralık 2007 tarihinden itibaren başlanmıştır. Operasyonlara alınan istihbarata bağlı olarak seri bir şekilde devam edilmektedir. Operasyonlar için sadece ABD'den alınan istihbarat değil, aynı zamanda TSK'nın elinde bulunan ileri teknoloji ürünü ve diğer istihbarat imkân ve kabiliyeti de kullanılmaktadır. Ayrıca tesis edilen üst düzey koordinasyon mekanizması da işlemektedir. Kamuoyu ile de paylaşılan görüntüleri kapsayan bilgiler ve Genelkurmay Başkanlığı'nın açıklamaları, operasyonların çok başarılı olduğunu, TSK'nın elindeki yüksek teknolojiyi büyük bir beceri ile kullandığını göstermektedir. Operasyonların, PKK'nın lojistik, komuta kontrol ve muhabere tesislerinde etkili hasarlara sebep olduğu anlaşılmaktadır. Yurt içindeki operasyonlarla birlikte PKK, önemli çapta zayıyata uğramakta ve etkisi zayıflamaktadır. Alınan sonuçlar, sadece PKK'nın etkisiz hale getirilmesinde değil, TSK'nın elinde bulunan imkân ve kabiliyetlerin yüksekliğinin, bunları kullanmadaki üstün eğitiminin, hünerinin, savaş

azim ve iradesinin ve kararlılığının görülmesine de olanak sağladığı için aynı zamanda Türkiye'ye tehdit olan ülke ve düşünceler üzerinde de etki yarattığı anlaşılmaktadır.¹⁵¹

Diğer taraftan icra edilen bu operasyonlar kuzeydeki yönetimin direncini ve politik gücünü de zayıflatmaktadır. Hatta Irak'ın kuzeyindeki yerel yönetimin, bugüne kadar siyasi hedeflerindeki müşterekliklerden dolayı destek verdiği PKK'nın varlığının devam etmesinin, Türkiye'nin müdahalesine imkan yarattığını, örgütün varlığının artık kendisine de zarar verdiğini düşünmeye başladığını da söylemek mümkündür.

ABD'nin Türkiye'ye PKK terörü ile mücadelede verdiği desteğin karşılığında bazı beklentiler içine girdiği, hatta Türkiye tarafından bu konuda çeşitli tavizler verildiği söylenebilir ve bu konuda daha önce de açıklandığı gibi çeşitli değerlendirmeler de yapılabilir. Hatta bunların büyük bir bölümü doğru da olabilir. Ancak burada önemli olan Türkiye'nin menfaatlerini gözetmek ve ABD'ye sağlanabilecek olanakların Türkiye'ye zarar getirmemesini, mümkün olduğunda “kazan-kazan” anlayışı çerçevesinde fayda getirmesini sağlamak, konuyu körü körüne stratejik ortaklık çerçevesine oturtmamaktır. Türkiye ile ABD, ne geçmişte stratejik ortak olmuştur, ne şimdi, ne de gelecekte olacaktır. Stratejik ortaklık demek, uluslararası ilişkilerde müşterek politika üretmek ve bunu birlikte uygulamaktır. Buna örnek olarak ABD-İngiltere, ABD-İsrail ve kısmen ABD-Kanada stratejik ortaklığını gösterebiliriz. Bizim ABD ile olan ilişkilerimiz, NATO ve ikili anlaşmalarla “Müttefiklik” anlayışı çerçevesindedir. Bu müttefiklik ilişkisini stratejik kapsamda düşünmek de mümkündür. Müttefiklik ve özellikle stratejik müttefiklik ilişkileri karşılıklı menfaate, al-ver ilişkisine dayanır. Müşterek menfaatleri ve karşılıklı olarak birbirinin menfaatine zarar vermeyen konuları kapsar. Bu nedenle PKK terörü ile mücadelede ABD'nin verdiği ve vereceği desteği bu anlayışla ele almakta yarar görülmektedir. Bu konuda sonuç alacak girişimler ile güvenliğimizi ilgilendiren diğer yaklaşımlarda, ABD'ye düşüncesizce güvenmenin ne kadar mahsurlu olduğunu geçmişte yaşanan olayların gösterdiği de daima hatırdan tutulmalıdır. Güvenlik başka bir ülkeye ve organizasyona devredilemeyecek kadar önemli, hatta hayati bir konudur.

PKK terör örgütü ile mücadelede sınır ötesine sadece hava harekâtı yapmak yeterli olmayabilecektir. Elde edilecek istihbarata göre, çoğunlukla küçük birliklerle uçarbirlik

¹⁵¹ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1364

harekatı şeklinde gerçekleştirilecek bir seri nokta operasyonlarının yanında, kapsamlı bir kara harekâtı, örgütü etkisiz hale getirmek ve askeri alanda mağlup etmek, başarı ümitlerini yok etmek için gerekli bir girişim olacaktır. Bu nedenle yeri ve zamanı geldiğinde, müttefiklik ilişkileri çerçevesinde fırsatları da iyi değerlendirerek yapılacak kapsamlı bir kara harekâtı ve bunun devamının getirilmesi gerekli görülmektedir. Bu harekât hem PKK'nın etkisiz hale getirilmesine imkân yaratacak, hem de Irak'ın kuzeyindeki yönetimin siyasi gücünü daha da aşağıya çekerek tehdit oluşturma olanağını zayıflatacak ve güçlü yönetim sürecini kesintiye uğratacaktır. Bu konuda duyulacak ihtiyaç, hiçbir düşünce ile ertelenmemeli veya bundan vazgeçilmemelidir.

Örgütün uzun vadede kontrol edilebilir bir boyuta çekilmesinde askeri harekat ve bundan alınacak sonuç, birinci derecede önemlidir. Ancak terörizmle mücadelede devletin diğer organları tarafından alınacak tedbirler de, askeri tedbirler ile yaratılan etkinin ve ortamın sonuçlandırılması ve terörizm üzerindeki baskının devam ettirilmesi açısından en az askeri tedbirler kadar önemlidir.¹⁵²

ABD, BOP'un gerçekleştirilmesi maksadı ile Afganistan'a askeri harekât gerçekleştirmiş ve buradaki mevcudiyeti ile Orta Asya'da etkili olmayı planlamış, Kafkasya'da renkli devrimler yaptırarak bu bölgeyi kontrol edeceğini düşünmüş, Irak'a müdahale ederek de Ortadoğu'da hâkimiyet kuracağını hesaplamıştır. Ancak Afganistan'da henüz tam bir istikrar sağlanamamış, hatta bu durumun NATO'nun geleceğini ilgilendirdiği de ifade edilmiş, NATO üyelerinin katkılarını arttırmaları talep edilmiştir. Irak'a müdahale ile İran ve Suriye üzerinde kurulması düşünülen baskı ise, ABD'nin Irak'ta istediği sonuca ulaşamaması nedeni ile gerçekleşmemiştir. ABD, iç politikanın da etkisi ile Irak'ta güç azaltma durumu ile karşı karşıya gelmiştir. ABD'nin Irak'tan askeri kuvvetlerinin büyük bir kısmını çekmesi halinde dahi, Irak'ın kuzeyinden vazgeçmesinin pek mümkün olamayacağı düşünülmektedir. Irak'ın kuzeyi, ABD açısından, sadece yüksek kalitede ve zengin petrol kaynaklarına sahip olmasının ötesinde stratejik öneme sahip bir bölge olarak nitelendirilmektedir. Çünkü bu bölge, İran'ı, Irak'ı, Suriye'yi ve Türkiye'yi doğrudan ve diğer Ortadoğu ülkelerini de dolaylı olarak etki altına alma özelliğine sahip, Doğu Akdeniz ile birlikte bölge üzerinde kontrol sağlamaya imkân veren bir özelliğe sahiptir. İsrail'in güvenliği açısından tampon oluşturacak durumdadır. Bu nedenlerle ABD tarafından vazgeçilemeyecek

¹⁵² http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1364

bir bölge olarak görülmekte, bölgede kurulacak ABD hâkimiyetindeki bir yönetim ve bölgede geliştirilecek üslerin, ABD etkinliğine hizmet edeceği hesaplanmaktadır. ABD'nin Irak ve kuzeyi ile ilgili politikasını bu çerçevede mütalâa etmekte fayda görülmektedir. Ancak bu politikanın Türkiye'nin aleyhine oluşmaması için de dikkatli olunmalı, böyle bir duruma müsamaha gösterilmemeli ve müsaade edilmemelidir.

Türkiye'nin resmi devlet politikası, Irak'ın siyasi bütünlük içinde toprak bütünlüğüdür. ABD'nin Irak'a müdahalesinden sonra çeşitli kesimler tarafından dile getirilen Irak'ın parçalanma düşüncelerine ve bu konuda gelişen olaylara rağmen bu politikada genel anlamda bir değişiklik olmamıştır. Ancak Irak'ın kuzeyindeki yönetimin, gittikçe devletleşme yolunda attığı adımları da görmezlikten gelmek mümkün değildir. Kuzeydeki yapının ABD tarafından himaye edilmesi sonucunda güçlenen otonom yapının, en azından bu konumunu muhafaza etmekle, devletleşme arasında gidip geldiğini söylemek mümkündür. Bu yapının bağımsız bir devlete dönüşmesi Türkiye açısından tehdittir. Sözde Büyük Kürdistan'ın güney ayağını oluşturacak bu yapının, ABD desteğini devam ettirerek Türkiye'deki ayrılıkçı Kürtçü hareketleri siyasi, askeri ve sosyolojik olarak desteklemesi ve etkilemesi tehlikesi her zaman için mevcuttur. Hatta bu tehdidi yarı bağımsız sayılabilecek konfederasyon yapı içinde güçlü bir yönetim olarak oluşturması da söz konusudur. Bu nedenlerle kuzeydeki yapının güçlenmesini önleyecek, ona bu imkânı vermeyecek politikalar üretilmesi ve uygulanması Türkiye açısından bir zarurettir. ABD'nin, Türkiye'nin bu yönetim ile barışık olarak yaşama niyet ve girişimlerine itibar etmemek güvenliğimiz açısından önem arz etmektedir.

Ancak son birkaç yıldır, devletin dış politikaya ilişkin açıklamalarında, Irak'ın kuzeyinde oluşacak bağımsız bir devletin veya güçlü bir otonom yönetimin, Türkiye için tehdit teşkil ettiğine ve buna engel olunması gerektiğine dair bir ifadeye rastlanmamıştır. Siyasi, askeri ve ekonomik uygulamalarda da böyle bir politikanın gerektirdiği tedbirlerin alındığı da görülmemiştir. Aksine, sanki federatif bir yapıya razı olmuşuz gibi hareket edilmekte, ticaret yapıyoruz diye bu yönetim ekonomik olarak desteklenmekte, ABD ile görüş ayrılığına düşeriz diye de siyasi ve askeri açıdan herhangi bir yaptırım düşünülmemektedir. Bu nedenle devlet kurumları arasında bazı görüş ayrılıkları oluşmakta, ancak dış politika hükümet tarafından yönetildiğinden, kurumlar arasında çatlak görülmesinin menfaatlerimize uygun olmayacağı düşüncesi ile şimdilik mutabakat varmış gibi hareket edilmektedir. Bu konudaki politikamız, gerçeklere ve menfaatlerimize uygun olmayıp, uygulanabilme olanağı bulunan bir görünüm de arz etmemekte, bu konuda netlik bulunmamaktadır. Duruma göre

reaktif (tepkisel) ve değişken politikalar uygulanmaktadır. Politikaların sık değiştirilmesi hatadır. Hatta stratejilerde dahi uygulama esnasında değişiklik yapmak zafiyet yaratabilir. Ancak taktiklerde değişiklikler yapılabilir. Bu gerçeğin bilinmesinde ve zikzaklar çizen politikalara son verilmesinde, jeopolitik konumumuz ve gücümüzle orantılı politika tespit edilmesinde, reaktif değil, kararlılıkla ve proaktif (ön alıcı) bir şekilde uygulanmasında fayda görülmektedir.

PKK, etnik esaslı bölücülüğü, uygulamadaki tabiri ile Kürtçülüğü esas alan, bunu terör yolu ile gündeme getiren, Türkiye'nin devleti ve ülkesi ile bölünmez bütünlüğüne kasteden bir terör örgütüdür. Ülke için tehdittir. Mutlaka bu tehdidin bertaraf edilmesi gerekir. Bu konuda gerek yurtiçinde, gerekse sınır ötesinde TSK'nın örgütle mücadelesi devam etmektedir. Ancak sadece güvenlik güçlerinin mücadelesi, maalesef uluslararası ortamda destek gören bu örgütle mücadeleye yetmemektedir. Örgütün yurt dışından aldığı politik, sosyal, medya, finans ve lojistik desteğin kesilmesi, mücadelenin devletin bütün organları tarafından koordineli bir şekilde ve halkın desteğini almış olarak yapılması önem arz etmektedir. PKK terör örgütü, Türkiye'ye yönelik terör faaliyetlerini Irak'ın kuzeyinden aldığı destekle yürütmektedir. Örgüt için bu bölge, başlangıç bölümünde de belirtildiği üzere Irak'ın ABD tarafından işgalinden sonra güvenli bir coğrafya haline gelmiştir. Kuzeydeki yönetim, kendi politik amaçlarına uygun olduğu için bu örgütü doğrudan ve dolaylı olarak desteklemekte ve himaye etmektedir. Diğer taraftan da kuzeydeki yönetim ABD tarafından desteklenmekte ve muhafaza edilmektedir. Ancak bu yönetimin güçlenmesinin Türkiye'ye tehdit oluşturduğu da bir gerçektir. Bu nedenle Irak'ın kuzeyine, PKK terör örgütünü etkisiz hale getirmek için yapılan her askeri harekât, bu yönetimde rahatsızlık yaratmaktadır. Çünkü yapılan operasyonlar kendisine karşı olmasa dahi, kendi davasını ve olmayan, fakat iddia ettiği egemenliğini zayıflatmaktadır. Bölgede ABD olduğu ve Irak'ın kuzeyindeki yönetimi desteklediği sürece Türkiye'nin kendisine tehdit olarak gördüğü bu yönetime ve bölgeye karşı doğrudan bir harekât icra etmesi imkânsız değil, ama sıkıntılı bir durum olarak görülmektedir. Bu nedenlerle PKK terör örgütünü etkisiz hale getirmek için Irak'ın kuzeyinde gerçekleştirilecek her operasyon, güçlenmesi Türkiye'ye tehdit teşkil edecek olan Irak'ın kuzeyindeki yönetimi de politik açıdan tedirgin edecek ve zayıflatacaktır. Bu gerçeğin akılda tutulmasında yarar görülmektedir.¹⁵³

¹⁵³ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1364

Irak'ın yeniden yapılanmasında en etkili güç olan ABD'nin dahi, Irak'ın nasıl bir yapıda olacağı konusunda tam bir düşünce sahibi olmadığı anlaşılıyor. Bir taraftan Irak'ın toprak bütünlüğünün korunacağına dair güçlü ifadelerde bulunurken, diğer taraftan Irak'ın bölünmesi durumunda nasıl bir yönetim olabileceğine ilişkin çalışmalar yapıyor. Mevcut durumu değerlendirdiğimizde, Irak'ın bölünmesi halinde 3 bölgeye ayrılacağı, bunlardan birinin Sünni, diğerinin Şii, bir diğerini de Kürt bölgeleri olacağı anlaşılıyor. Ancak Şii bölgesinin ortaya çıkması, o bölgenin İran hâkimiyetine terk edileceği anlamına geleceğinden, ABD'nin böyle bir duruma sıcak bakması hem kendi bölge politikası, hem de buna paralel olarak İsrail'in güvenliği açısından tercih edilecek bir çözüm olarak düşünülüyor. Bölünmenin federal bir yapı içinde kalması durumunda dahi, bu konunun merkezi hükümetin gücü ile bağlantılı olarak oluşabileceği kıymetlendiriliyor. Irak bayrağının yeniden düzenlenmesi ve bu bayrağın kuzey dahil diğer bölgelerde de müşterek bayrak olarak kullanılması, merkezi hükümetin olabileceği bir yapının kabul gördüğüne dair işaretler olarak algılanıyor.

Ancak ister bölünsün, ister federal yapıda olsun, isterse siyasi bütünlük korunsun, her halükarda kuzeydeki yönetimin şimdilik özerk bir yapıda kalması, hem ABD tarafından, hem de bunu arzu eden Kürt yönetimi tarafından benimsenmiş durumdadır. Bu özerk yapının merkezi hükümetle bağlantısının zayıf tutulması da her iki tarafça da tercih edilmektedir. Bu yapının bağımsız duruma gelmesinin ise zamana ve şartlara bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Tabii bu konuda Türkiye'nin ortaya koyacağı tavır ve kararlılık önemli rol oynayacaktır. Irak'ın kuzeyinin yeni yapılanmada alacağı durum, hem Türkiye'nin güvenliği, hem de Türkmenlerin güvenliği, yönetimdeki etkinliği, hak ve menfaatleri açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle konunun olayların akışına terk edilemeyeceği, mutlaka etki sağlanması, yönlendirilmesi ve yönetilmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

Bilindiği üzere Irak'ın kabul edilen anayasasınının 140. maddesi gereğince Kerkük'ün statüsü konusunda bir referandum yapılması öngörülmüştür. Bu referandumun 2007 sonuna kadar da gerçekleştirilmesi de karara bağlanmıştır. Ancak bu referandumdan önce normalleştirme çalışmalarının tamamlanması ve nüfus sayımının yapılması gerekmektedir. Bu çalışmalar yapılamadığı gibi, gerçekleştirilecek referandumda Kerkük'ün Kürt bölgesine dahil edilmesi yolunda karar çıkması için Kerkük'ün demografik yapısı Kürt yönetimi tarafından kasıtlı olarak değiştirilmiş, önceden planlı olarak tapu kayıtlarında tahrifat yapılmış, mezarlar dahi ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Bu duruma ABD tarafından,

işgalden sonra bilinçli bir şekilde göz yumulduğu da çok açık bir şekilde bilinmektedir. Kerkük'ün bir Türkmen şehri olduğu bilinmektedir. Ancak buna rağmen, sahip olduğu petrol kaynakları, verimli toprak yapısı, geniş arazisi ve bu coğrafyadaki stratejik önemi nedeniyle bir Kürt vilayeti olarak mütalaa edilmesi ve Kürt bölgesine dahil edilmesi çalışmaları, bölgenin sahibi Türkmenler kadar, diğer Sünni ve Şii gruplar tarafından da kabul edilecek bir husus değildir. Ayrıca Türkiye'nin de, Kerkük'ün Kürt bölgesine dahil olmasına, Kürt yönetiminin ekonomik güç kazanacağı ve bu yolla politik gücünü de arttıracacağı düşüncesi ile güvenlik açısından itirazı bulunmaktadır. Diğer taraftan Kerkük'ün yapısı, bir noktada Irak'ın yapısının kopyası gibi olduğundan, burada oluşacak bir kaosun Irak'ın tümüne yayılacağı endişesi de bulunmaktadır. Bir taraftan yapılacak referandumun sakıncaları anlaşıldığından, diğer taraftan da Türkiye ile ABD arasında başlatılan PKK ile mücadele ve bununla bağlantılı olarak diğer konulardaki işbirliği düşünceleri, bölgedeki Kürt yönetiminin eskisi kadar etkili olamayacağını göstermekte ve konu Türkiye'nin ve Türkmenlerin de isteği dikkate alınarak şimdilik ertelenmekte ve bir çıkış yolu aranmaktadır. Doğal olarak bu durum Kürt yerel yönetiminde hoşnutsuzluk yaratmaktadır.¹⁵⁴

Kerkük konusunun bu duruma gelmesinin birçok sebebi vardır. Bunlardan en önemlisi, Türkiye'nin, cumhuriyetin kuruluş yıllarından başlamak üzere Türkmenlere gereken değeri vermemesi, ilgi göstermemesidir. Aslında sorun sadece Türkmenlere ilgi gösterilmemesinden değil, Türkiye'nin "Dış Türkler" konusunda milli menfaatlerini gözetemeyen politikalar üretmemesinden kaynaklanmaktadır. Irak'taki Türkmenlere de, bu genel politika nedeniyle son 10-15 yıla kadar pek ilgi gösterilmemiştir. Gelişen olaylardan dolayı ilgi gösterilmesi gerektiği anlaşıldığında da, bu konuda geç kalındığından ve özellikle 1 Mart teskeresinden sonra da bölgedeki söz sahibi olma durumu zayıfladığından, etkili olunamamıştır.

Türkmenlerin ve Kürtlerin durumuna, Irak'ın nüfusu içindeki oranları itibari ile baktığımızda, Türkmenlerin Irak nüfusunun %10, Kürtlerin ise %15 kadarını teşkil ettiğini görüyoruz. Kürtlerin bu nüfus yüzdesi ile sahip olması gereken hak ve güçten çok daha fazlasına sahip olması ve özellikle kuzey bölgede Türkmenleri kendi içlerindeki azınlık olarak görme temayülü, ne Türkmenler tarafından, ne de Türkiye tarafından kabul edilebilecek bir durumdur. Kürtlerin bu konumu, Irak'ın tümünde de hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Hatta

¹⁵⁴ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1364

ABD'nin de Kürtlerin aşırı güç kazandığına ilişkin bir düşünce içine girmekte olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Kerkük gibi her bakımdan stratejik bir bölgenin Kürt yönetimine terk edilmesi, yalnız Türkmenler ve Türkiye açısından değil, aynı zamanda Sünni Araplar ve Şiiiler tarafından da kabul görmemektedir. Bu konuda itirazlar sürmekte olup, bunun her an için eyleme dönüşme durumu da bulunmaktadır. Bu nedenle Kerkük vilayetinin özerk bir yapıda olması, merkezi hükümete bağlı olması, kaynaklarının tüm Irak tarafından kullanılabilir bir statüde bulunması tercih edilecek bir çözüm olarak görülmektedir.

Çözümün bütün tarafları memnun edecek şekilde olması için çeşitli senaryolar üzerinde durulmaktadır. Bunlardan biri de İsviçre modeli olan "kantonel" yapıdır. Buna göre Kerkük vilayetinin, şehir de dahil olmak üzere, Türkmen, Kürt, Sünni ve Şii Araplardan oluşan kantonel bölgelere ayrılması, her bir kantonun iç işlerinde yetkili olması, meclis ve yönetimlerinin bulunması, müşterek bir Kerkük merkezi yönetiminin teşkil edilmesi, merkezi yönetimde mümkünse uluslararası gözlemcilerin bulunması ve savunma, dışişleri, genel maliye gibi konularda merkezi Irak hükümetine bağlı olmasına ilişkin bir modelin oluşturulmasına dair değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu yapıdaki Kerkük'ün doğal kaynaklarından, Merkezi Irak Hükümetinin kontrolünde kantonel bölgelere bir miktar pay verilmesinin, kalanının da Irak'ın bütünü için kullanılmasının düşünüldüğüne dair çalışmalar yapılabileceği de söylenmektedir. Böyle karmaşık ve zor bir statünün gerçekleştirilmesinde birçok zorluklar olduğu gibi, Türkiye'nin ve Türkmenlerin menfaatlerine ne kadar hizmet edeceği de meçhuldür. Ayrıca böyle bir statünün gerçekleştirilmesinin uzun zaman alacağı düşünülmekte, gerek Irak içinde, gerek komşu ülkeler nezdinde, gerek ise uluslararası ortamda nasıl karşılanacağı ve kabul göreceği de bilinmemektedir. Kerkük konusunun, Irak'ın yeni yapılanması içinde hem Türkmenlerin Irak içinde alacağı statü, hem de Kerkük'ün düşünülen özel yapısı açısından bir bütün olarak ele alınmasında yarar görülmektedir. Bu konuda ABD nezdinde yapılacak girişimlerin yanında Irak'taki diğer tüm gruplarla yapılacak görüşmelerin, görüşmelerde gösterilecek kararlılığın ve uluslararası alanda yürütülecek diplomasinin önemi büyüktür. Türkiye'nin hem kendinin, hem de Türkmenlerin menfaatlerini koruyabilecek jeopolitik, siyasi ve askeri gücü vardır. Önemli olan bu gücün kontrolü, ihtiyaca ve şartlara göre sergilenmesi ve kullanılması, diplomasinin de çok yönlü olarak etkili bir şekilde yürütülmesidir.¹⁵⁵

¹⁵⁵ http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1364

6.5. Türkiye'nin Yapması Gereken Hamleler

Kuzey Irak sorunu yukarıda çizilen tablo çerçevesinde ele alındığında sorunun çözümü için bir an önce harekete geçilmesinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bugünkü duruma bakıldığında Türkiye'nin Kuzey Irak'ta tekrar etkin bir konuma gelebilmesi için gerekli koşulların şunlar olduğu söylenebilir: Caydırıcılığın yeniden tesis edilmesi, sürekli, tutarlı ve kapsamlı bir Kuzey Irak politikası oluşturulması ve bölge ülkeleriyle yapılan işbirliğinin gözden geçirilerek, gerekirse tek taraflı hamlelerin bir an önce gerçekleştirilmesi. Irak'ın içinde bulunduğu durum ve Orta Doğu'daki dengeler dikkate alındığında Kuzey Irak sorununun artık bir özerklik sorunu olmaktan çıktığı söylenebilir. Bugün gelinen noktadan sonra belirlenecek herhangi bir politika, bu bölgede gelecekte doğacak bir Kürt devletini engelleme ya da onunla bir arada yaşama anlayışlarından birisine öncülük edecektir. Konuya bu bağlamda bakıldığında Türkiye'nin karşısında üç temel seçenek bulunmaktadır:

Kuzey Irak'ta kurulması planlanan bir devleti ne olursa olsun engellemek; devletin kurulmasını engelleyememek durumunda ise bağımlı ve sorunlu bir yapı kurulmasını sağlamak, devletin doğuşunda yardımcı rol üstlenmek ve iyi ilişkiler kurmak yoluyla üzerinde etkili olmak.

Bu üç yaklaşımın da Türkiye'de savunucuları olduğu gözlemlenmektedir. Fakat, kurulacak devletin ayrılıkçı olması ve toprak talebi ihtimali ve bunun Türkiye'ye yönelik tehdit oluşturma keyfiyeti her halükarda hesaplanmalıdır. Bu nedenle önümüzdeki dönemde Türkiye'nin benimseyebileceği biri daha sert diğeri görece olarak yumuşak olan iki genel hareket tarzı olabilir:

1. Kuzey Irak'ta Türkiye'nin Caydırıcılığının Yeniden Tesis Edilmesi ve Terörle Mücadele

Bu tür bir politikanın uygulanabilmesi için dört ayaklı (askerî, siyasi, ekonomik, psikolojik) diplomatik bir strateji belirlenebilir:

a. Caydırıcılığın tesisi ve terörle mücadele odaklı bir askerî operasyon: Sürprize dayalı, amaç odaklı, kısa, geçici, kesin istihbarata dayalı, teröristlere darbe vuracak, Kürt gruplardaki "Türkiye'nin Kuzey Irak'a müdahale edemeyeceği ve ABD'ye karşı gelemeyeceği düşüncesini kırma" amaçlı bir askerî hareket.

b. Siyasi önlemler: Irak'taki farklı gruplarla ilişkileri yeni bir düzene oturtmak. Şii Araplar, Kürtler ve Türkmenlerle ilişkileri gözden geçirip daha etkin hale getirmek. Sünni Araplar ve

Türkmenler üzerindeki saygınlığı korumak; Kürt gruplar ile ilişkilerde yeni bir sayfa açmak. Bu grupların alacakları tavra göre açılım sağlamak ya da ilişkileri askıya almak.

c. Diplomatik önlemler: Bölge ülkelerini askerî faaliyetler hakkında bilgilendirmek; amacını iyice anlatmak; Irak'ın parçalanmasında Kuzey Irak'taki gelişmelerin etkisi üzerinde durmak; Kerkük konusunda desteği arttırmak; Kürt liderlere ilişkin izolasyon politikası başlatmak ve Arap ülkelerini de benzer bir tavır alması konusunda ikna etmek; ABD'ye Türkiye ile ilişkilerin Orta Doğu'da başka boyutları da olduğunu hatırlatmak.

d. Ekonomik önlemler: Gerektiğinde (özellikle Türkiye içindeki terörist eylemler arttığında veya Türkiye'ye yönelik kışkırtma durumlarında) başta Habur olmak üzere giriş-çıkışları sınırlamak, kesmek, askıya almak; temel ihtiyaçlar dışında bölgeyle ticareti durdurmak; Kuzey Iraklı Kürt grupların Türkiye içinde faaliyet gösteren ortaklarını engellemek; başka ülkelerdeki uzantılarını engellemek için komşularla işbirliği yapmak.

Bu yaklaşımın riskleri olarak şunlar ifade edilebilir:

Türkiye ekonomik zarara uğrayabilir, Kuzey Iraklı grupların kendi halklarına yönelik Türkiye karşıtı propagandalarının etkisi artabilir; askerî hareket ABD, AB ve bazı Orta Doğu ülkeleriyle ilişkilerde büyük hasara yol açabilir, Türkiye'deki siyasi atmosfer gerginleşebilir, Kuzey Irak'taki sivil halk ekonomik yaptırımlardan zarar görebilir ve Türkiye'de kriz yaratılması için çabalar artabilir.

2. Kuzey Irak'ta Sorun Yaratanları Diplomasi Yoluyla Baskı Altına Almak Birinci hareket tarzının taşıdığı riskler ve yüksek maliyet dikkate alındığında, Türkiye daha ılımlı bir hareket tarzı benimseyebilir. Bu tarzın nedenleri olarak şunlar sayılabilir: Türkiye'nin Irak'a bakışının belli kalıplara sıkıştırılmasının engellenmesi; sert tedbirlerin Irak'ın parçalanmasını hızlandırmaya katkıda bulunması ihtimali; askerî operasyonun gerekli olsa bile zamanının uygun olmaması; askerî operasyonların sınırlı etki yaratması ve soruna kalıcı bir çözüm getirmemesi.

Bu çerçevede önerilebilecek eylemler şöyle sıralanabilir:

- Türkiye ile gerilimi arttırmak isteyen Kuzey Iraklı grup ya da kişiler üzerinde baskı uygulamak, bu kişilerin kredisinin azaltılması için Irak, Orta Doğu, ABD ve AB nezdinde girişimlerde bulunmak.
- Bu kişilere diplomatik izolasyon uygulanması için çaba harcamak. Pişman olup, düşmanca tavırlarından vazgeçinceye kadar bu izolasyonu sürdürmek.
- Irak Hükümeti, Sünni Araplar, Şii Araplar, Türkmenler ve ılımlı Kürt gruplar, bölge ülkeleri ve ABD aracılığıyla gerginlik yaratanları dışlamak.

- Türkiye-ABD-Irak arasında kurulan Terörle Mücadele Özel Temsilciliği kurumunun başarıya ulaşması için çaba harcamak ve süreci hızlandırarak somut kazanımlar sağlamak.
- Kerkük'teki referandumun ertelenmesini sağlamak ve krizin dozunu düşürmek. Tüm bu hareket tarzlarına elbette çok sayıda yeni düşünceler eklenebilir. Fakat, gelinen noktada Türkiye'nin Kuzey Irak'taki soruna acilen ve geçmişteki ön yargılardan sıyrılıp bir an önce eğilmesi, ülke güvenliği açısından hayati önem taşımaktadır.

Irak'ın geleceği tüm itiraz ve çabalara rağmen Türkiye'nin öngörülerinden ve isteklerinden farklı biçimde şekillenebilir. Bu nedenle Türkiye öncelikle üç konuya odaklanmak zorundadır. Bunlardan birincisi Kuzey Irak'ta sürecin nasıl işlemesi gerektiğiyle ilgilidir. Eğer taraflardan birisi isteklerini ve politik hedeflerini kolaylıkla diğer taraflara kabul Türkiye için parçalanmış Irak'ta ikinci tercih çok etnikli ama göreceli daha büyük Kürt devleti modelidir.

Türkiye, bölgedeki gelişmelere müdahale fırsatlarını ve yeteneklerini büyük ölçüde kaybetmiş demektir. İkinci olarak Türkiye, “nasıl bir Kürt Federal Bölgesi/Devleti kurulacak olursa çıkarlarına hizmet eder” sorusuna şimdiden cevap aramak zorundadır. Üçüncü alan ise, Kürt bölgesinde egemenliğin sınırlanıp sınırlanamayacağıdır. Egemenliğin sınırlanması olgusunda kast edilen öncelikli olarak Türkmenlerin yaşadığı bölgeler/gruplara ilişkindir.

Türkiye için elzem olan bir an önce sorunu nereye götürmek istediği ve nasıl bir Irak/Kuzey Irak'ın çıkarlarına hizmet edeceği konusunda karar vermesidir. Bu bağlamda yapılması gereken, sorunun devlet katında analiz edilmesi, konu ile ilgili kadroların sağlıklı biçimde oluşturulması ve “Irak Stratejik Planı”nın hazırlanmasıdır. “Irak Stratejik Planı”, plan hedefleri, sonuç alanlarını, strateji ve taktikleri içeren bir takım çalışmasını içermelidir. Türkiye'nin “siyasi hedeflerini” nasıl gerçekleştireceğini açıkça göstermelidir. Bu noktada plan birbirini destekler üç stratejik alana odaklanmak zorundadır. Bunlar Kuzey Irak'ta yapılması gerekenler, uluslararası alanda yapılması gerekenler ve Türkiye'de yapılması gerekenlerdir.

ABD ve Iraklı Kürt gruplar mevcut şartlarda Türkiye'nin sınırötesi niyetlerini analiz etmekte zorlanmakta ve öngöründe bulunamamaktadırlar. Söz konusu “belirsizlik” durumu Türkiye için bir avantaj teşkil etmektedir ve sürdürülmelidir.

Kürt devleti, Kerkük sorunu ve Türkmenlerin geleceğiyle ilgili konularda Türkiye'nin sorun yaratma kapasitesinin varlığı hissettirilmelidir. Kuzey Irak'la ekonomik bağımlılık derinleştirilmeli ve sürdürülmelidir. Bu çerçevede Mersin limanı, hava yolu gibi ulaşım rotaları sınırsız açılmalı ve bağımlılık teşvik edilmelidir.

KDP, KYP ve Kürdistan İslami Hareketi arasındaki ideolojik, siyasi, sosyal fay hatları yakından izlenmeli, ittifak ilişkileri ve sorunlara stratejik yaklaşımları detaylı olarak analiz edilerek farklılıklar ve ayrıştırıcı unsurlar tespit edilmelidir. Bu doğrultuda Barzani izole edilirken, Irak Devlet Başkanı sıfatıyla Talabani'nin Türkiye ile ilişkilerinin sıkılaştırılması düşünülmelidir.

- Barzani ve Talabani'nin kontrol altında tuttuğu aşiretlerle ilişkiler güçlendirilmeli;
- Kuzeyden güneye bir etki hattı oluşturulmalıdır.
- Kürdistan İslami Hareketi ile ilişki kurulmalıdır.
- Kuzey Irak'a yönelik kontrollü psikolojik baskı kurulmalıdır.
- Kürt gruplara karşı Sünni ve Şii Araplarla işbirliği imkânları araştırılmalıdır.
- Demokrasi ve serbest piyasa düzenine sürekli vurgu yapılmalı, bu yöndeki fikirlerin ve kuralların Kuzey Irak'a yerleşmesi için çaba harcanmalıdır. Özellikle ticaret ve yatırımlar için iç hukuk ve uluslararası hukuki düzenlemeler üzerinde ısrarcı olunmalıdır.

Türkmenlere özel statü verilmesi ve uluslararası gözetim/denetim mekanizmalarının kurulması imkanları zorlanmalıdır. Kerkük sorunu ulusal düzlemde uluslararası alana taşınarak Birleşmiş Milletler ile ilişkilendirilmeye çalışılmalıdır.

PKK'nın Kuzey Irak'taki varlığı sona erdirilmelidir/baskı altına alınmalıdır. Diğer alanlarda gösterilecek yumuşaklığa karşılık bu alanda Türkiye karşıtı eylemlere en sert tepki verilerek, Türkiye karşıtı tutumun bedeli Kuzey Irak'taki Kürt gruplara gösterilmelidir. Buna karşılık Türkiye ile uyumlu tutumun ödülü de açıkça gösterilmelidir. Kuzey Irak'tan Türkiye'ye kaçakçılık yapılmasına izin verilmemelidir. Barzani'nin kontrolündeki alanın dışında yeni bir sınır kapısı açılmalıdır. Türkmenlerin kendilerini savunmalarına imkan sağlayacak bir ortam ve altyapı oluşturmak için gayret sarfedilmelidir. Türkiye, Irak ordusunun ve polislerinin eğitilmesi için çaba sarf etmelidir.

6.5.1. Uluslararası Alanda Yapılması Gerekenler

ABD ile ilişkilere çeki-düzen verilmeli; işbirliği alanları çeşitlendirilmeli ve geliştirilerek ABD'nin Kürt gruplara ihtiyacı zayıflatılmaya çalışılmalıdır.

ABD'li yetkililerle görüşmelerde Irak'la ilgili ortak siyasi tutum geliştirme imkânları aranmalıdır. ABD askerlerinin Irak'tan kısmen çekilme sonrasında Kuzey Irak'ta üslenmelerinin doğuracağı olumsuzluklara dikkat çekilerek engel olunmaya çalışılmalıdır. İran ve Suriye ile Irak sorunu konusunda işbirliği alanları tespit edilerek, ilişkiler spesifik alanlarda sonuç alıcı yönde geliştirilmelidir.

2008 yılında ABD'de yapılacak seçimlerin muhtemel galibi Demokratlar olacaktır. Bu nedenle daha şimdiden bu partinin önde gelenleri ile gerekli temaslar yapılmalıdır. Ürdün ve Suudi Arabistan'la Irak sorununa ilişkin ortak çıkarların tespit edilmesi ve bu ülkeler üzerinden İsrail ve ABD'ye baskı kurulması düşünülebilir.

Gelecekte etkisi daha fazla hissedilecek olan radikal dini hareketler ve terörizm konusundan yola çıkılarak ABD ve İsrail ile işbirliği alanları genişletilmeli, Türkiye'yle işbirliğinin faydaları bu ülkelere gösterilmelidir. Öte yandan, üst düzey çıkarları söz konusu olduğunda Türkiye'nin ödünsüz olabildiği ve bu konularda Türkiye karşıtı tavrın bir maliyeti olduğu da bu ülkelere gösterilmelidir. Bu yapılırken retorik yerine doğrudan sonuca yönelik eylem tercih edilmeli; istenen mesaj verildikten sonra, iç kamuoyuna yönelik “duygusal” açıklamalarla ilişkilere zarar vermekten kaçınılmalıdır.

Avrupa Birliği ülkeleri nezdinde küresel terörizm ve Irak ilişkisine daha fazla vurgu yapılmalıdır. Enerji fiyatları ve enerji arzının güvenliği konularına dikkat çekilmeli, Türkiye'nin bu alanda AB için önemi sürekli gündemde tutulmalıdır. ABD ile İran arasındaki gerginliğin Irak sorunuyla ilgisinin gerçekçi bir temele oturtulması gerekmektedir.

6.5.2. Türkiye’de Yapılması Gerekenler

Irak konusundaki “devlet politikaları” Kuzey Irak Kürt grupları ve PKK konularında birbiriyle çelişmemeli, bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bu çerçevede, Irak’ta demokrasi ve serbest piyasa düzenine vurgu yapılırken, Türkiye’de de demokratikleşme sürecinin devam etmesi ile ekonominin dönüşümü ve istikrarlı büyümesinin önemi ortadadır.

Irak politikalarında devlet kurumları arasındaki görüş farklılıkları giderilmeli, stratejik planlama özel sektörü de içine alacak biçimde bütünlük göstermelidir.

Irak/Kuzey Irak uzun yıllar sorun alanı olarak kalacaktır ve Türkiye için bekâ sorununa dönüşebilir. Böylesine kronikleşmiş ve stratejik gelişmelere yol açacak bir sorunla baş etmek ve mücadele maliyetini düşürmek ancak sağlam bir siyasi irade, işlevsel örgütlenme, yeterli bütçe ve nitelikli personel ile mümkündür. Bu çerçevede, Cumhurbaşkanlığı katında Irak politikasını ve öngörülen stratejileri koordineli yürütecek, hızlı karar alarak uygulayacak daimi bir yapılanmaya gidilmelidir.

Dışişleri Bakanlığı, MİT ve Genel Kurmay Başkanlığı kendi örgütlenme modellerini gözden geçirerek, ivedilikle sorun odaklı, sürekli personel istihdam edecek yapılar oluşturmalarıdır. Ulusal, bölgesel ve uluslararası alanda PKK’yı etkisiz kılma/marjinalize etme stratejisi belirlenmeli, bu strateji Irak/Kuzey Irak girişimleri ile paralel götürülmelidir. PKK’nın güvenliği tehdit eden faaliyetleri doğru bir biçimde tanımlanmalıdır. “Terörist örgüt” tanımı, PKK’nın faaliyetlerine gerekli karşılığı verebilecek, hukuki, güvenlik ve karar alma mekanizmalarının oluşumunun önünde engeldir. Tanımlama doğru yapılmadığından, PKK ile mücadele stratejileri de doğru biçimde oluşturulamamaktadır.

Farklı senaryolara göre, özellikle Irak’ın bölünme ihtimali dikkate alınarak, alternatif planlar hazırlanmalı, bu kapsamda şu unsurlar dikkate alınmalıdır:

Kurulması olası Kürt devletinin ileride ciddi bir tehdit oluşturmaması için daha başlangıçta iç egemenliğin sınırlandırılması, Türkmenler, Araplar ve Hristiyan gruplara haklar verilmesi ve bu hakların korunmasının uluslararası denetim mekanizmalarına bağlanması için çalışılmalıdır. Gelecekte Kürt devletine sürekli güvenlik sorunu çıkartacak yapısal alanlar şimdiden belirlenmeli, uygun koşullar oluşturulmalıdır. Bu amaçla kullanılabilir beşeri, etnik, dini, siyasi, ekonomik, psikolojik ve coğrafi şartların neler olacağı şimdiden belirlenerek, bu alanlar üzerine yoğunlaşılmalıdır.

- ii. Kürt devletinin Türkiye içindeki etkisinin nasıl kontrol altında tutulabileceği ve kırılabilmesinin stratejik planlarının yapılması ve buna uygun şartların oluşturulması gerekmektedir.
- iii. Irak sorununda ortaya çıkacak farklı gelişmelere göre kamuoyunun hazırlanması gerekmektedir.
- iv. Kuzey Irak ile ekonomik ilişkilerin bölgede Kürt gruplar arasında ortaya çıkartacağı siyasi rekabet ve sosyal çözülmenin etkileri tespit edilmeli ve teşvik edilmelidir.
- v. Olası Kürt devletinin liberal demokratik yapıda ve insan haklarına saygılı olmasına gayret sarfedilmelidir.
- vi. Kürt Devletinin kurulmasının Orta Doğu'da uzun yıllar devam edecek çatışmaları tetikleyeceği ve bunun da genel Amerikan çıkarlarına zarar vereceği ABD yönetimine anlatılmalıdır. Aynı çerçevede, Türkiye'nin genel olarak NATO üyeliği ve İncirlik Üssünün Amerikan güçlerine kullanılması ile özelde son dönemde Afganistan'da verdiği destek Amerikan yönetimi nezdinde daha açık bir şekilde dile getirilmelidir.

SONUÇ

Irak hem bölgesini hem de dünyamızı etkileyen uluslararası bir sorun ve acilen çözülmesi gereken bir problem haline “getirilmiştir”. Ülkemiz açısından hem komşuluk ve sınır ortaklığı hem de içindeki etnik ve dini gruplar açısından her geçen gün daha büyük önem kazanmaktadır.

Irak büyük bir problem olma yolunda Türkiye’nin karşısında dururken eğer akıllı ve dirayetli politikalar izlenebilirse büyük bir fırsat olur ve Türkiye için bölgesel güç olma yolunda bir araç haline gelebilir. Bölgedeki büyük güç ABD olduğu için yapılan hamleler dünya çapında olumlu yada olumsuz etkiler hissettirebilir. İran bu durumu kendisi için etki alanını genişletecek bir fırsata dönüştürmeyi başarmıştır ve bölgede kendine rakip olarak çetecileri, çapulcuları değil bir süper gücü seçerek dünya siyasetinde asıl gücünden daha fazla etkili olmaya başlamıştır.

Bu bölge uzun yıllar istikrarsızlığa mahkum edildiği için zengin yer altı kaynakları karteller tarafından sömürülmüş, bunun dışındaki dönemlerde de çılgın liderlerin elinde harcanmıştır. Uzun vadede bölgeye refah gelmesi için Türkiye devletler bazında girişimlerde bulunarak bu kaynakların tekrar bölge insanının refahı ve geleceği için harcanmasında öncü rol üstlenmelidir. Eğer bu zenginlik askeri harcamalara ve ehil olmayan bölgesel liderlerin kendi iktidarlarını güçlendirmelerine harcanırsa bölge daha büyük krizlere gebe olacaktır.

Aslında Irak’tan yayılan kıvılcım günümüzde bütün dünya ekonomilerini vurmuş ve küresel bir krizi tetiklemiştir. Sebebi ne olursa olsun bugün savaşın faturasını hepimiz ödemekteyiz. Bu açıdan ortak bir akılla bu işin üzerine gidilmesi ve durumu bu kadar zor hale getiren ABD yönetiminin tek başına bu işin içinden çıkmasının mümkün olmayacağını bilmesi gerekiyor. Bölge insanının yapısını en iyi bilen bu bölge ülkelerinin meydana getireceği bir oluşum ABD önderliğinde yeni bir yapılanmaya gidebilir. Ancak ABD mevcut politikasıyla bu işi düzeltmez gibi görünüyor. Belki de bu durum ABD’nin asıl isteğini yansıtıyor.

Aslında bu noktadaki en büyük sıkıntı Irak’ın geleceği kadar dünyanın siyasi geleceğinin de bir bilinmez içinde olması ve ABD’nin karşısına çıkmak için hazırlanan Rusya ve Çin gibi devlerin fırsat kollamasıdır. Irak kaynaklarının paylaşımı bir ganimet taksimi psikolojisi

içindeki yaklaşımla sorunun her geçen gün büyümesine neden olmaktadır. Irak Hükümeti'nin son dönemde ABD yönetimine karşı aldığı tavır ve bağımsızlık arzusu aslında en önemli gelişmelerden biridir. ABD Irak Hükümeti'nin bu tavrını olumlu karşılar ve kendi içindeki seçimden çıkacak sonuçla bu serbestiyet desteklenirse Irak için olumlu bir hava yakalanabilir. Irak Hükümeti'nin güçlenmesi Kürt Yönetimi'nin başıboş tavrılarına da çekidüzen verecektir. Bu kadar geniş ve zengin kaynakların aşiret ve çetelerin elinde tehlike olacağında en küçük bir kuşku yoktur.

Türkiye bu noktada kendine düşen görevleri ciddiyet ve vakar içinde yapmalı ve bölgedeki en güçlü orduya sahip ülke olarak alınacak kararların onayından geçmesini sağlamalıdır. ABD bir gün buradan gidecektir ancak arkasında çözümsüz sorunlar ve kargaşa bırakmak isteyecektir. Bu sorunlar sayesinde zayıf düşen bölge ülkeleri kontrol edilmeye müsait hale gelecekler ve ABD güdümünde kalacaklardır. Bu sayede ABD zengin kaynaklardan faydalanma şansını devam ettirmiş olacaktır.

Bölgede otorite boşlukları varken terörün üstüne gidilmelidir ve kaynaklarına inilmelidir. Terör belasını çözmek için vakit bu vakittir. Eğer geç kalınırsa bu sorun ülkemiz için ciddi sorunlar açabilecek seviyeye ulaşabilir. Zaman gösterdi ki terör iç ve dış destekçilerle büyür ve zamanında tedbir alınmadığı takdirde küçük problemler büyür ve çözülmesi zor hale gelebilir.

Dünyanın gözü bu ülkede ve bu ülkenin yeniden yapılanmasında olduğu için, bizim de tarihi, kültürel, ekonomik, stratejik, dini, siyasi ve güvenlik açısından bu ülke ve bölge ile direkt ilişkimiz vardır. Bu noktada Türkiye olayları dışarıdan izlememeli ve kendisine muhatap olarak ABD'yi almalıdır. Merkezi Irak Hükümeti de muhatap olmalı ve görüşmeler bu kanalla da yürütülmelidir.

Irak'ın zengin kaynaklarından kesinlikle Türkiye faydalanmalı ve savaş boyunca yaşadığımız kayıplar bir nebze de olsa azaltılmalıdır. Irak sanayi Türk işadamları tarafından kurulabilir, inşaat sektörü tecrübeli firmalarımız tarafından yapılacak projeler için gayet verimli bir pazar oluşturabilir. Petrol boru hattı tekrar harekete geçirilerek Türkiye'nin bu hattan tekrar kazanmaya başlaması sağlanabilir. Ayrıca Irak gayet büyük ve aç bir pazar haline gelmiştir ve bu pazarı en iyi doyuracak ülke Türkiye'dir. Bunu ABD ve ülke içindeki yerel yönetimler gayet iyi bilseler de işadamlarımıza ve nakliyecilerimize hala zorluk

çıkarmaktalar. Elimizdeki kozları daha iyi kullanmalıyız. Türkiye'nin Irak'ın ekonomisine, altyapı çalışmalarına katkısı her zaman üst düzeyde olacaktır.

Irak bu zamana kadar yaşadıkları ile belirsizlikler içinde olsa da ben yine de bu ülkenin ve bölgenin geleceğine umutla bakmak istiyorum. Küresel kavga ve çekişmeler bu ülkeyi çok zor durumda bıraksa da yine bu çekişmeler sayesinde rahatlayabilir. ABD seçimleri bu noktada çok önemli. Seçim sonuçlarına göre ABD politikasında değişiklikler olabilir. Türkiye kendi içindeki sorunları çözüp acilen bölgede ve dünyada söz sahibi olacak hamleleri uygulamalıdır.

Irak için gelecekte saydığımız senaryolar gerçekleşebilir. Belki de çok farklı şeyler gelişir. Bizim temennimiz yaşanacakların ülkemiz, bölge ülkeleri, Irak halkı ve dünyamız için mutluluk ve huzur verici şeyler olmasıdır. Geçmişte yaşananlardan ders alınarak daha yaşanır bir gelecek inşa etmek insanlık için bu kadar zor olmamalı...

KAYNAKÇA

Kitaplar

1. Arı Tayyar, Ortadoğu, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2007
2. Arı Tayyar, Irak,İran ve ABD/ Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, Alfa Dağıtım,İstanbul, 2004
3. Arı Tayyar, 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Ortadoğu Politikası, 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası, İstanbul, 2001
4. Arno Anthony, Irak'tan Çekilmenin Mantığı, Angora Kitap, İstanbul, 2006
5. Balbay Mustafa, Irak Bataklığında Türk Amerikan İlişkileri, Cumhuriyet Kitapları, 2006
6. Brar Harpal, Ella Rule, Ortadoğu ve Emperyalizm, Çev. Eva Mardan, Papirus Yayınevi, İstanbul, 2004
7. Cengiz Özakıncı, Dolmakalem Savaşları, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2003.
8. Cevat Eroğlu, İsrail'in Beka Stratejisi ve Kürtler, İstanbul, 2003
9. Çeçen Anıl, Kemalizm, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1998
10. Cleveland William, A History of The Modern East, Westview Press, USA, 1994
11. Durand Daniel, Milletlerarası Petrol Politikası, Kitapçılık Ticaret Yayınları, 1966
12. Ergil Doğu, Körfez Bunalımı, Ankara, Gündoğan Yayınlan, İst.,1990
13. Galbraith Peter W., Irak'ın Sonu Ulus Devletlerin Çöküşü mü?, Doğan Kitapçılık, İst. 2007
14. Giritli İsmet, Ortadoğu, Petrol, Kıbrıs ve Türkiye, Belge Yayınları, Şubat 1975
15. Gözen Ramazan, Amerikan Kışkacında Dış Politika: Körfez Savaşı, Turgut Özal ve Sonrası, Ankara, Liberte Yayınlan, 2000
16. Güzel Uğur, Saddam Hüseyin, Emre Yayınları, İstanbul, 2005
17. Gülcanat Sakenova, Irak Dosyası,Simurg Kitabevi, İstanbul, 2003
18. İlhan Suat, Avrupa Birliğine Neden Hayır, Jeopolitik Yaklaşım, Ötüken Yay., İstanbul, 2000
19. Johnson Paul, Yahudi Tarihi, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2000

20. Kalkan Yılmaz, Bir Ortadoğu Gerçeği Irak ve Saddam Hüseyin, Doğan Ofset-Matbaa, İstanbul, 1991
21. Koçsoy Şevket , Irak Türkleri, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1991
22. Kürkçüoğlu Ömer, Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926), Ankara, 1978
23. Mansfield Peter, Osmanlı Sonrası Türkiye ve Arap Dünyası, Sander Yayınları, İstanbul, 1975
24. Sönmezoglu Faruk, Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, Der Yayınları, İstanbul, 1996
Özakıncı Cengiz, Dolmakalem Savaşları, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2003.
25. Turan Ömer, Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu, Acar Matbaacılık, İstanbul, 2003
26. Uçarol Rıfat, Siyasi Tarih (1794-1994), Filiz Kitabevi, İstanbul, 1995
27. Yamaner Şerafettin, Misak-ı Milli ve Musul Sorunu, İstanbul, 2000
28. Yavuz Turan, ABD'nin Kürt Kartı, İstanbul 2003

Sürelî Yayınlar

1. Akdemir İlhan Oğuz, Ayşe Çağlıyan, “Türkiye Jeopolitiğinde Irak Faktörü”, F.Ü. Ortadoğu
2. Araştırmaları Merkezi, 2. Ortadoğu Semineri, 27-29 Mayıs 2004
3. Akgün Mensur, İran-İrak Savaşı, Bölge Dengeleri Ve Türkiye, FÜ.Ortadoğu Sempozyumu
4. Aydın Mustafa, Nihat Ali Özcan, Neslihan Kaptanoğlu, “Riskler Ve Fırsatlar Kavşağında
5. Irak'ın Geleceği Ve Türkiye”, Tepav Ortadoğu Çalışmaları II, Temmuz 2007
6. Duman Bilgay, ABD Askerlerinin Eve Dönüş Formülü: Irak'ın Üç Bölünmesi, Global Strateji
7. Erkmen Serhat, “İrak'ta Savaş Sonrası Savaş”, Fırat Üniversitesi, Ortadoğu Sempozyumu
8. Erkmen Serhat, “Türkiye'nin Kuzey Irak Perspektifi ve Hareket Alanı”, Stratejik analiz, sayı:86
9. Ertem Ece, “Ve Saddam İdam Edildi” 12 Şubat, 2007, CNN TÜRK

10. Hasan Mazin, “Irak Türkmenleri’nin Barışçı Politikaları ve Sonuçları”, Stratejik analiz, Ekim 2005
11. Hasan Mazin, “Irak’ta İthal İç Savaş mı?”, Asam, 27 Aralık 2006
12. Hasan Mazin, “Irak’ın Geleceği”, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı:82, Şubat 2007
13. Haris William, "Modern Irak'ın Stratejik Konumu", Avrasya Dosyası, Cilt 6 , Sayı 3, 2000
14. Hürmüzlü Habib, “Irak’ın Hukukî Yapısında Türkmenlerin Yeri”, Irak Dosyası
15. İnceoğlu Yasemin, Saddamın Yakalanışının Ardından, Radikal, 31 Aralık 2003
16. Jego Marie; "Doğu'da Bir İttifak Doğuyor", Radikal, 14 Eylül 2004
17. Kaplan Sefa, “Barzani Ailesi’nin Yahudi Olduğu Ortaya Çıktı”, Hürriyet, 18 Şubat 2003
18. Koç Şanlı Bahadır, “ABD’nin Kuzey Irak Politikası Ve Türkiye’nin Çıkarları Üzerindeki Etkileri”, Stratejik Analiz, Haziran 2007
19. Manaz Abdullah, "Geçmişten Bugüne Kuzey Irak", Stradigma Dergisi, Sayı 1, Şubat 2003.
20. Mirskiy Georgiy, “Irak Bilmecesi: Saddam’dan Sonra Neler Olur?”, RuscadanTerc: Dr.
21. Oytun Orhan, “Suriye’nin Kuzey Irak Ve Kürt Politikası”, Stratejik Analiz Dergisi, Sayı, 82, Haziran 2007
22. Özkan Abdullah, Milli Gazete , 14 Eylül, 2005
23. Şükür Soran, Irak Savaşı Sonrası İç Dengeler Ve Gruplar Arası İlişkilerde Gelinek Nokta, Fırat Üniv. Ortadoğu Sempozyumu
24. Yılmaz Hasan, “Arap Medyasında Irak Kürtleri”, Arap Stratejik Analiz, Haziran 07

İnternet

1. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=208803> ,
2. <http://www.kerkuk.net/tr/index.asp?id=2504&katagori=1&s=detay>

3. www.milliyet.com.tr, 21 Ağustos 2007
4. http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1199
5. <http://www.hakimiyetimilliyeye.org/index.php?news=71>
6. <http://www.millicozum.com/content/view/1112/>
7. <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=764&kat1=5&kat2=>
8. www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/TEPAV_Irak_Raporu.pdf
9. <http://www.turksam.org/tr/a719.html>
10. <http://www.asam.org.tr/temp/temp500.pdf>
11. www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/TEPAV_Irak_Raporu.pdf
12. <http://bahadirkoc.blogspot.com/>
13. <http://www.millicozum.com/content/view/330/>
14. <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=58>
15. <http://www.asam.org.tr/fpr/irakdem.pdf>
16. <http://www.turksam.org/tr/a1374.html>
17. <http://www.turksam.org/tr/yazdir1354.html>
18. http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=1364